

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΜΣ «Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

«Η εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα - έρευνα της στάσης των εργαζομένων του ΕΦΚΑ στις θεσμικές αλλαγές»

«The evolution of the constitutional context of the social insurance system in Greece from the decade of nineties until today - survey on the attitude of EFKA-workers towards the constitutional changes»

Χριστίνα Πασχαλίδου (Α.Μ.: ΔΜ 1839)

Επιβλέπων καθηγητής: Σάββας Μακρίδης

Αθήνα

Οκτώβριος 2022

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Σ. Μακρίδης

2. Α. Μάνθος

3. Μ. Πραβίτα

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Πασχαλίδου Χριστίνα του Βασιλείου, με αριθμό μητρώου ΔΜ1839 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι την παρουσίασή της στις 02/11/2022 και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Στην αδερφή μου Χρυσάφια

Συντομογραφίες

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Β.Α.Ε.: Βαρέα και Ανθυγιεινά Επαγγέλματα

Γ.Σ.Ε.Ε. ή ΓΣΕΕ: Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας

ΔΕΗ: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΑΣ: Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων

Ε.Τ.Α.Α.: Ενιαίο Ταμείο Ανεξάρτητα Απασχολούμενων

ΕΤΕΑ: Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης

ΕΤΕΑΕΠ: Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών

ΕΤΕΑΜ: Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών

ΕΦΚΑ: Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης

e-ΕΦΚΑ: Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης

ΗΑ: Ημέρες Ασφάλισης

ΗΣΑΠ: Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών Πειραιώς

Ι.Κ.Α.: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ.: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων - Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών

Ι.Κ.Α.-ΤΕΑΜ: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων - Τομέας Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

ΚΕ.Π.Α.: Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας

Ν.Α.Τ.: Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο

Ο.Α.Ε.Ε.: Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών

ΟΓΑ: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων

ΟΝΕ: Οικονομική Νομισματική Ένωση

Ο.Τ.Ε.: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος

ΤΑΕ: Ταμείο Ασφάλισης Εμπόρων

ΤΑΚΕ: Ταμείο Ασφάλισης Κληρικών Ελλάδος

ΤΕΑ: Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης

ΤΕΑΔΥ: Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Δημοσίων Υπαλλήλων

Τ.Ε.Α.Μ.: Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών

Τ.Ε.Β.Ε.: Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδας

Τ.Σ.Α.: Ταμείο Συντάξεως Αυτοκινητιστών

ΤΣΑΥ: Ταμείο Σύνταξης και Αυτασφάλισης Υγειονομικών

ΤΣΜΕΔΕ: Ταμείο Συντάξεων Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων

Φ.Π.Α.: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σάββα Μακρίδη για την καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής αυτής της εργασίας, αλλά και για την άμεση ανταπόκρισή του σε ό,τι και αν χρειάστηκα.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου και, ιδιαίτερα, στην αδερφή μου Πασχαλίδου Χρυσαφίνα, αρωγό σε όλα μου τα βήματα, για την αμέριστη βοήθειά της, τη στήριξή της, καθώς και τη διάθεση υλικού που μου παρείχε από την προσωπική της βιβλιοθήκη.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος για τις γνώσεις που μου δίδαξαν, αλλά και όλους τους υπαλλήλους του ΕΦΚΑ που δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα μου.

Περιεχόμενα

Κατάλογος πινάκων.....	10
Κατάλογος γραφημάτων.....	13
Περίληψη.....	14
Abstract.....	15
Εισαγωγή.....	16
Κεφάλαιο 1. Κοινωνική Πολιτική και Κράτος Πρόνοιας	
1.1 Τι είναι η κοινωνική πολιτική;.....	18
1.2 Κράτος Πρόνοιας	
1.2.1 Ο ορισμός του κράτους πρόνοιας.....	21
1.2.2 Η σταδιακή εξέλιξη του κράτους πρόνοιας.....	22
1.2.3 Τα μοντέλα του κράτους πρόνοιας κατά τον Esping-Andersen και τον Titmuss.....	23
1.2.3.1 Άτυπα δίκτυα φροντίδας.....	28
1.2.3.2 Οι χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης.....	29
1.2.4 Κοινωνικά δικαιώματα.....	36
Κεφάλαιο 2. Τα Ασφαλιστικά Συστήματα	
2.1 Κοινωνική Ασφάλεια και Κοινωνική Ασφάλιση.....	38
2.2 Η ανάπτυξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης.....	39
2.3 Το διανεμητικό και κεφαλαιοποιητικό σύστημα.....	42
Κεφάλαιο 3. Το Ελληνικό Ασφαλιστικό Σύστημα	
3.1 Οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική αποτελεσματικότητα.....	44
3.2 Οι κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης	
3.2.1 Η γήρανση του πληθυσμού.....	46
3.2.2 Η επιρροή της ανεργίας στο ασφαλιστικό σύστημα.....	47
3.3 Η ανάπτυξη και διαμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα.....	51
3.3.1 Οι μεταρρυθμίσεις του συστήματος από το 1990 έως και την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης.....	52
3.3.2 Η δημοσιονομική κρίση του 2009 και η επιρροή της στη διαμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος.....	61
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία	
4.1 Η περιγραφή της έρευνας.....	79
4.2 Η ποσοτική έρευνα, διεξαγωγή και διαδικασία.....	80

4.3 Τα ερευνητικά ερωτήματα.....	83
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα της έρευνας	
5.1 Δείκτης αξιοπιστίας.....	84
5.2 Περιγραφική στατιστική.....	85
5.3 Επαγωγική στατιστική.....	111
Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα.....	117
Βιβλιογραφία.....	126
Παράρτημα I - Ερωτηματολόγιο.....	137
Παράρτημα II - Πίνακας Αποτελέσματα SPSS Test Kolmogorov – Smirnov (έλεγχος κατανομής κανονικότητας).....	144

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1 Δείκτης Αξιοπιστίας Αποτελεσμάτων

Πίνακας 2 Κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο

Πίνακας 3 Κατανομή του δείγματος ως προς την ηλικία

Πίνακας 4 Κατανομή του δείγματος ως προς την περιφερειακή ενότητα στην οποία εργάζονται

Πίνακας 5 Κατανομή του δείγματος ως προς τη θέση

Πίνακας 6 Κατανομή του δείγματος ως προς τα έτη προϋπηρεσίας

Πίνακας 7 Κατανομή του δείγματος ως προς την εκπαίδευση

Πίνακας 8 Η επιβολή των μνημονίων, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, επέβαλε περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και τις συνολικές καταβληθείσες εισφορές. Πόσο δίκαιη κρίνετε τη συγκεκριμένη ρύθμιση;

Πίνακας 9 Θεωρείτε ότι οι περικοπές αυτές συνέβαλαν θετικά, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να είναι οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του έναντι των πολιτών;

Πίνακας 10 Πόσα επηρέασαν τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τα έσοδα του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης;

Πίνακας 11 Με τη σύσταση του ΕΦΚΑ όλοι οι εργαζόμενοι ανεξαρτήτου ιδιότητας θα καταβάλλουν ίδιο ποσοστό εισφορών. Παράλληλα, το ηλικιακό όριο για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, ανάλογα με τα χρόνια ασφάλισης, θα είναι ενιαίο για όλους. Θεωρείτε αυτές τις ρυθμίσεις δίκαιες για όλες τις κατηγορίες επαγγελματιών;

Πίνακας 12 Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

Πίνακας 13 Θεωρείτε ότι αν η σύσταση του ΕΦΚΑ είχε γίνει πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, η κυβέρνηση δε θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές;

Πίνακας 14 Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

Πίνακας 15 Θεωρείτε ότι η μείωση της ανεργίας και η αύξηση των μισθών (ώστε την καταβολή υψηλότερων εισφορών) θα επιφέρουν περισσότερα έσοδα στο ασφαλιστικό

σύστημα, προκειμένου το τελευταίο να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να προσφέρει υψηλότερες παροχές;

Πίνακας 16 Αύξηση της εθνικής σύνταξης

Πίνακας 17 Αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνο την εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν

Πίνακας 18 Αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών

Πίνακας 19 Παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας

Πίνακας 20 Παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης

Πίνακας 21 Συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου τη μείωση της εισφοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας

Πίνακας 22 Διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών

Πίνακας 23 Η καταβαλλόμενη σύνταξη να υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα)

Πίνακας 24 Το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - κεφαλαιοποιητικό σύστημα)

Πίνακας 25 Μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού

Πίνακας 26 Απεικόνιση μέσω ερωτήσεων 15

Πίνακας 27 Θεωρείτε επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων για τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα;

Πίνακας 28 Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);

Πίνακας 29 Παρακολουθήσατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική σας πρωτοβουλία;

Πίνακας 30 Είναι επαρκώς στελεχωμένα τα υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ, προκειμένου την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών;

Πίνακας 31 Θεωρείτε ότι οι πολίτες είναι σωστά ενημερωμένοι για το νέο σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του (νοείται ο ΕΦΚΑ);

Πίνακας 32 Με την τελευταία μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα, ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε e-ΕΦΚΑ και οι λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης ψηφιοποιήθηκαν. Θεωρείτε ότι όλες οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες;

Πίνακας 33 Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου της εργασίας σας μέχρι σήμερα;

Πίνακας 34 Θεωρείτε ότι θα συμβάλλει με πιο αποτελεσματικό τρόπο στη μείωση του όγκου της εργασίας σας σε μελλοντικό χρόνο;

Πίνακας 35 Βεβαίωση Απογραφής/ Βεβαίωση Προϋπηρεσίας/ Ατομικός Λογαριασμός Ασφάλισης

Πίνακας 36 Αιτήσεις για επιδόματα ασθένειας

Πίνακας 37 Ρυθμίσεις οφειλών

Πίνακας 38 Αποδεικτικό Ασφαλιστικής Ενημερότητας/ Βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση

Πίνακας 39 Αιτήσεις παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ Αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας

Πίνακας 40 Καταβολή εισφορών

Πίνακας 41 Υποβολή αιτήσεων συνταξιοδότησης

Πίνακας 42 Υποβολή αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.

Πίνακας 43 Παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης

Πίνακας 44 Ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας

Πίνακας 45 Απεικόνιση μέσων όρων ερώτησης 24

Πίνακας 46 Θεωρείτε ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες;

Πίνακας 47 Έλλειψη προσωπικού

Πίνακας 48 Περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης

Πίνακας 49 Η ένταξη όλων των φορέων κύριας ασφάλισης στον ΕΦΚΑ

Πίνακας 50 Ψηφιοποίηση διαδικασιών, παράλληλα με έλλειψη σύγχρονου υλικοτεχνικού εξοπλισμού

Πίνακας 51 Χαμηλή εκπαίδευση των υπαλλήλων γύρω από τη χρήση του μηχανογραφικού συστήματος

Πίνακας 52 Συνεχείς νομοθετικές αλλαγές

Πίνακας 53 Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);

Πίνακας 54 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-ηλικία
Πίνακας 55 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-θέση
Πίνακας 56 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-έτη προϋπηρεσίας
Πίνακας 57 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-ηλικία
Πίνακας 58 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-θέση
Πίνακας 59 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-έτη προϋπηρεσίας
Πίνακας 60 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 17 και 27-ηλικία
Πίνακας 61 SPSS Kruskal Wallis test ranking ερώτηση 27-ηλικία
Πίνακας 62 Αποτελέσματα SPSS Test Mann-Whitney ερώτηση 17 και 27-φύλο
Πίνακας 63 Έλεγχος συσχετίσεων Spearman's rho ερωτήσεων 25, 21 και 22

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1 Πίτα απεικόνισης κατανομής φύλου
Γράφημα 2 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής ηλικίας
Γράφημα 3 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής περιφερειακής ενότητας στην οποία εργάζονται
Γράφημα 4 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής θέσης
Γράφημα 5 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής ετών προϋπηρεσίας
Γράφημα 6 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής εκπαίδευσης
Γράφημα 7 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των υπαλλήλων
Γράφημα 8 Πίτα απεικόνισης κατανομής της συμμετοχής σε σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα
Γράφημα 9 Πίτα απεικόνισης κατανομής συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα με πρωτοβουλία των ίδιων των εργαζομένων

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Η εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα - έρευνα της στάσης των εργαζομένων του ΕΦΚΑ στις θεσμικές αλλαγές» εκπονήθηκε από τη Χριστίνα Πασχαλίδου, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, υπό την επίβλεψη του καθηγητή Σάββα Μακρίδη και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο 2022.

Η κοινωνική ασφάλιση είναι αδιαμφισβήτητα ένα καθολικό δικαίωμα και ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά, καθώς προστατεύει τα άτομα από τους κινδύνους που ελλοχεύουν, τα βοηθά να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και να παραμείνουν ενταγμένα στον κοινωνικό ιστό, όταν επέλθουν τα γηρατειά ή συμβούν δυσάρεστα γεγονότα τα οποία θα τα θέσουν εκτός αγοράς εργασίας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά και σχολιάζει την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα και ερευνά τη στάση των εργαζομένων του ΕΦΚΑ απέναντι στις θεσμικές αλλαγές. Για την εν λόγω έρευνα, η ερευνήτρια επέλεξε να πραγματοποιήσει ποσοτική έρευνα η οποία υλοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου που αποτελούνταν από είκοσι επτά ερωτήσεις, εκ των οποίων οι έξι αφορούσαν δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και οι υπόλοιπες είκοσι μία ερωτήσεις μελετούσαν τη στάση των εργαζομένων/ερωτώμενων γύρω από το θέμα.

Λέξεις - κλειδιά: κοινωνική ασφάλιση, μεταρρυθμίσεις, ΕΦΚΑ

Abstract

The present master thesis entitled “The evolution of the constitutional context of the social insurance system in Greece from the decade of nineties until today - survey on the attitude of EFKA-workers towards the constitutional changes” was written by Christina Paschalidou, postgraduate student of the Postgraduate Program in Public Administration - Public Management of the University of West Attica, under the supervision of the professor Savvas Makridis and it was completed in October 2022.

Social insurance is undeniably a universal right and one of the most valuable goods, as it protects people from the dangers that lie ahead, helps them to secure a decent standard of living and to remain integrated into the social fabric when they get older or when unpleasant events occur which will put them out of the labor market.

The present master thesis studies and comments on the evolution of the constitutional context of the social insurance system in Greece from the decade of nineties until today. It also explores the attitude of EFKA-workers towards the constitutional changes. The researcher decided to apply a quantitative research method which was implemented through a questionnaire. The questionnaire consisted of twenty-seven questions, six of which related to the demographic characteristics of the participants and the rest twenty-one to the attitude of EFKA-workers concerning the issue.

Key - words: social insurance, reforms, EFKA

Εισαγωγή

Η κοινωνική ασφάλιση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνία, την οικονομία, την πολιτική, το νομικό καθεστώς, τον πολιτισμό και τον άνθρωπο¹. Τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης αναπτύχθηκαν για να προστατέψουν τα άτομα από κινδύνους που ελλοχεύουν, οι οποίοι δύνανται να τα θέσουν εκτός αγοράς εργασίας. Τέτοιοι κίνδυνοι θεωρούνται η ανεργία, το γήρας, η ασθένεια, η μητρότητα και η αναπηρία².

Η συγκεκριμένη εργασία μελετά την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από το 1990 έως σήμερα. Παράλληλα, διερευνά τη στάση των εργαζομένων του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) απέναντι στις θεσμικές αλλαγές. Αναλυτικότερα, διερευνά εάν η συγχώνευση των ασφαλιστικών ταμείων σε έναν ενιαίο φορέα κοινωνικής ασφάλισης βελτίωσε τις παρεχόμενες υπηρεσίες και κατ' επέκταση την κοινωνική ζωή των ατόμων. Επιπροσθέτως, εξετάζει εάν η ψηφιοποίηση των διαδικασιών έχει μειώσει το φόρτο εργασίας των υπαλλήλων και εάν όλες οι διαδικασίες μπορούν να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά. Παράλληλα, επιχειρεί να διερευνήσει εάν οι περικοπές που επιβλήθηκαν την περίοδο της οικονομικής κρίσης ήταν δίκαιες και συνέβαλλαν, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να καταστεί οικονομικά βιώσιμο. Ταυτόχρονα, μελετά την επιρροή της ανεργίας στα έσοδα του συστήματος.

Ένας από τους σημαντικότερους στόχους της κοινωνικής ασφάλισης είναι η μεταβίβαση πόρων από τους οικονομικά ευκατάστατους στους οικονομικά ασθενέστερους πολίτες, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Επιπλέον, η κοινωνική ασφάλιση είναι αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά δικαιώματα. Τούτο διότι, κάθε άνθρωπος σε κάποια στιγμή της ζωής του, θα αντιμετωπίσει κοινωνικούς κινδύνους, όπως για παράδειγμα την ανεργία, και με το πέρασμα του χρόνου η φυσιολογική φθορά του ατόμου θα το φέρει αντιμέτωπο με τα γηρατειά που θα το θέσουν εκτός εργασίας. Ως εκ τούτου, η κοινωνική ασφάλιση είναι αυτή που παρέχει προστασία στα άτομα έναντι των απρόσμενων κοινωνικών κινδύνων που ελλοχεύουν. Παράλληλα, επιτρέπει στα ηλικιωμένα άτομα να παραμείνουν στον κοινωνικό ιστό λόγω των απολαβών που απολαμβάνουν.

¹ Στεργίου, Α. (2020). «Πρόλογος», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 9.

² Πολυζωίδης, Π. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική ασφάλεια*. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης, σελ. 27-28.

Στην Ελλάδα, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, από την αρχή της σύστασής του, βασίστηκε σε πελατειακές σχέσεις και οι παροχές ήταν άνισες. Τα ελλείμματα των ασφαλιστικών ταμείων, κυρίως κατά τη δεκαετία του 1980, οδήγησαν τις εκάστοτε κυβερνήσεις να προβούν στην ψήφιση διαφόρων νόμων, ώστε το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πολιτών. Η οικονομική κρίση, όμως, του 2009 και το δημόσιο έλλειμμα επέφεραν αρνητικές επιπτώσεις στις κοινωνικές δαπάνες. Ως εκ τούτου, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης κατέστη ευάλωτο και μια σειρά από μεταρρυθμίσεις έλαβαν χώρα. Η μεγαλύτερη, όμως, μεταρρύθμιση έγινε με το Ν.4387/2016 με τον οποίο συστάθηκε ο ΕΦΚΑ και όλοι οι ασφαλιστικοί φορείς εντάχθηκαν σε αυτόν.

Η κοινωνική πολιτική ως ανθρωπιστική επιστήμη μελετά τις κοινωνικές μεταβολές και τις επιδράσεις αυτών στους πολίτες. Πρόσθετα, ενδιαφέρεται και νοιάζεται για την ένταξη όλων των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο και την προστασία τους από κοινωνικούς κινδύνους, οι οποίοι τις περισσότερες φορές είναι αναπάντεχοι. Παράλληλα, προβαίνει στο σχεδιασμό κοινωνικών προγραμμάτων, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και αποκλεισμού των πολιτών.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από έξι κεφάλαια, όπου στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στην κοινωνική πολιτική, στο κράτος πρόνοιας και στη σταδιακή εξέλιξη αυτού. Ακόμη, αναφέρονται τα κοινωνικά δικαιώματα, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την κοινωνική πολιτική και η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί κοινωνικό δικαίωμα. Ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο όπου αναφέρεται στην ανάπτυξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης και τη διάκριση των ασφαλιστικών συστημάτων με βάση τον τρόπο οργάνωσης και οικονομικής τους λειτουργίας σε κεφαλαιοποιητικά και διανεμητικά συστήματα. Προχωρώντας, στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους κοινωνικούς παράγοντες της γήρανσης του πληθυσμού και της ανεργίας που επηρεάζουν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και στη συνέχεια, γίνεται λόγος για τις μεταρρυθμίσεις που επιδέχθηκε το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα. Ολοκληρώνοντας, στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο, με τη μέθοδο της ποσοτικής έρευνας, επιχειρείται η ανάδειξη των απόψεων των εργαζομένων του ΕΦΚΑ απέναντι σε αυτές τις αλλαγές. Τέλος, παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Κεφάλαιο 1. Κοινωνική Πολιτική και Κράτος Πρόνοιας

1.1 Τι είναι η κοινωνική πολιτική;

Ο Σακελλαρόπουλος (2011:9) υπογραμμίζει ότι «με τον όρο Κοινωνική Πολιτική ή Κοινωνικές Πολιτικές εννοούμε όλο τα φάσμα των δημοσίων πολιτικών που αφορούν την κοινωνία και τον κοινωνικό άνθρωπο. Αναφερόμαστε στις κοινωνικές ανάγκες και τους κοινωνικούς κινδύνους για τους πολίτες που η οικονομία της αγοράς, έχοντας ως κύριο στόχο τη μεγιστοποίηση του επιχειρηματικού κέρδους σε συνθήκες ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού, δεν συμπεριλαμβάνει στις προτεραιότητές της». Πιο συγκεκριμένα, ο όρος κοινωνική πολιτική αναφέρεται στις πολιτικές που αναπτύσσει το κοινωνικό κράτος και αφορούν στην απασχόληση, την υγεία, την ασφάλιση, την κοινωνική ένταξη και την εξάλειψη των ανισοτήτων³.

Η Στασινοπούλου (2006) αναφέρει ότι ο όρος «κοινωνική πολιτική» εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γερμανία. Αναλυτικότερα, ο Βίσμαρκ ήταν ο πρώτος που θέσπισε ένα οργανωμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, μέσω του οποίου εισήγαγε την ιδέα την κοινωνικής πολιτικής, με σκοπό να επιτευχθεί η κοινωνική ειρήνη και η αντιμετώπιση των ταξικών συγκρούσεων μέσα από την άσκησή της. Επιπλέον, ο Σύνδεσμος Κοινωνικής Πολιτικής που ιδρύθηκε από Γερμανούς και Αυστριακούς κοινωνικούς επιστήμονες προώθησε την ιδέα ότι η κοινωνική πολιτική είναι απαραίτητο εργαλείο για να επιτευχθεί η αλλαγή και η εξέλιξη της κοινωνίας⁴.

Να σημειωθεί, όμως, ότι η ιδέα της κοινωνικής πολιτικής και τα ζητήματα που αναδύονταν από αυτήν είχαν αφετηρία τη Γαλλική Επανάσταση του 1789, καθώς προώθησε την ιδέα των δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης και της αναγκαίας κρατικής παρέμβασης, η οποία εκφράζει τα δικαιώματα και συμφέροντα των πολιτών της⁵.

Η κοινωνική πολιτική είναι οι αρχές που αναπτύσσει το κράτος, με στόχο την εξάλειψη ή μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την αναδιανομή των πόρων προς τις λιγότερο ισχυρές κοινωνικές ομάδες. Ο τρόπος που αναπτύσσεται η κοινωνική πολιτική επηρεάζει άμεσα την ευημερία των πολιτών και την αλληλεξάρτηση των διαφόρων κοινωνικών ομάδων⁶. Ο Βενιέρης (2009) υπογραμμίζει ότι η κοινωνική

³ Σακελλαρόπουλος, Θ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 9.

⁴ Στασινοπούλου, Ο. (2006). *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 62-63.

⁵ Βλ. Στασινοπούλου Ο., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 62. · Hague, R. και Harrop, M. (2005). *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση*. Αθήνα: ΚΡΤΙΚΗ, σελ. 38.

⁶ Βεργέτη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 91.

πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης, των κοινωνικών δικαιωμάτων, καθώς και με την κοινωνική προστασία⁷. Ο ίδιος συγγραφέας (2018) παραθέτει την άποψη ότι η κοινωνική πολιτική αντανακλά τις αξίες και τα πρότυπα του κοινωνικού συνόλου⁸. Αναλυτικότερα, οι αξίες αυτές σχετίζονται με έννοιες, όπως η ισότητα, η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η ιδιότητα του πολίτη και η παροχή ίσων ευκαιριών.

Σκοπός της εδραίωσης της κοινωνικής πολιτικής είναι η εξασφάλιση της ευημερίας των πολιτών, η αναδιανομή των πόρων από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα προς τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και περιλαμβάνει τη χρήση οικονομικών και μη σκοπών και μέσων. Επιπλέον, το ενδιαφέρον της στρέφεται γύρω από θέματα που αφορούν την εκπαίδευση, την ανισότητα, την υγεία, την ίση συμμετοχή όλων των πολιτών στην κοινωνία, προκειμένου να επιτευχθεί η προστασία του κοινωνικού συνόλου. Για το λόγο αυτό, οι πολιτικές που σχεδιάζονται στοχεύουν στην άμβλυνση των ανισοτήτων, με σκοπό την κοινωνική αλλαγή. Επιπροσθέτως, αποσκοπούν στην κοινωνική συνοχή, την προστασία των ασθενέστερων οικονομικά ατόμων και την κοινωνική ευημερία (για παράδειγμα μέσω των φορολογικών ελαφρύνσεων και την παροχή συντάξεων)⁹.

Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη του Spicker (2004) ότι η κοινωνική πολιτική μίας κυβέρνησης λαμβάνει μέτρα σχετικά με την κοινωνική προστασία και την παροχή ευημερίας. *«Αυτό συμβαίνει, διότι η ευημερία θεωρείται αγαθό και οι κυβερνήσεις υφίστανται για να ωφελούν τους ανθρώπους»* (Spicker, 2004:280). Επίσης, μέσα από την κοινωνική προστασία διασφαλίζονται και προάγονται τα συμφέροντα των πολιτών και διατηρείται η ευημερία. Για να υφίσταται όμως η ευημερία, οι κυβερνήσεις υποχρεούνται να διασφαλίσουν την οικονομική ανάπτυξη, τη συνοχή του κοινωνικού συνόλου, την ασφάλεια και τα κοινωνικά δικαιώματα¹⁰.

Η κοινωνική πολιτική εμπερικλείει ένα πλέγμα από ρυθμίσεις και παρεμβάσεις στην κοινωνία, με στόχο την παροχή δημόσιων και κοινωνικών αγαθών

⁷ Βενιέρης, Δ. (2009). *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και κοινωνικά δικαιώματα. Το τέλος των ύμνων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 41.

⁸ Βενιέρης, Δ. (2018). «Κοινωνική πολιτική σε χώρα χωρίς «πατρίδα»», στο Κ. Δημουλάς και Γ. Κουζής (επιμ.), *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική, Αδιέξοδα και Λύσεις*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 67.

⁹ Βλ. Βενιέρης Δ., *όπ.π.* (υποσημ. 7), σελ. 42, 45-47.

¹⁰ Spicker, P. (2004). *Το Κράτος Πρόνοιας, μια γενική θεωρία*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 254, 258-259, 280.

στους πολίτες που αδυνατούν να τα αποκτήσουν με δικές τους δαπάνες¹¹. Είναι τα αγαθά που διοχετεύονται στην κοινωνία, ικανοποιούν κοινωνικές ανάγκες και καταναλώνονται από το κοινωνικό σύνολο χωρίς να αποκλείεται κανείς από τη χρήση τους. Παραδείγματα τέτοιων αγαθών είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η εθνική άμυνα κλπ.¹².

Ακόμη, η κοινωνική πολιτική θεωρείται μέσο προώθησης του κοινωνικού συμφέροντος, με σκοπό να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής των ληπτών της. Στόχος είναι να δοθούν κίνητρα στα άτομα, ώστε να παραμείνουν ενεργά μέλη του κοινωνικού συνόλου ή να επανενταχθούν σε αυτό¹³.

Η επίτευξη της κοινωνικής προστασίας, της ευημερίας, η προώθηση της ισότητας και των ίσων ευκαιριών για όλα τα μέλη της κοινωνίας επιτυγχάνονται μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών. Σύμφωνα με τον Spicker (2004:191-192), «*οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι οργανωμένες ή θεσμικές μορφές παροχής υπηρεσιών και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους είναι ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα που τείνουν να καταστήσουν τους ανθρώπους εξαρτώμενους από άλλους- προβλήματα όπως η ασθένεια, τα γηρατειά, η ανικανότητα ή η ανεργία*». Ως κοινωνικές υπηρεσίες νοούνται η κοινωνική φροντίδα, η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική ασφάλεια, η κοινωνική κατοικία και περιλαμβάνονται προγράμματα κοινωνικής προστασίας¹⁴. Επιπλέον, αφορούν σε θέματα συμβουλευτικής, υπηρεσίες απασχόλησης και παροχής ειδών πρώτης ανάγκης¹⁵. Αξίζει να αναφερθεί η σημείωση της Βεργέτη (2009) ότι τα ισχύοντα πολιτικά μέτρα επηρεάζουν την κοινωνική και οικονομική θέση και την κοινωνική λειτουργικότητα των ενήλικων μελών μιας οικογένειας, καθώς και τα εξαρτώμενα μέλη της. Θεωρεί, λοιπόν, ότι η κοινωνική ασφάλιση, οι υπηρεσίες υγείας, η στέγαση, η εργασία, η εκπαίδευση επηρεάζουν τις οικογένειες και ανεπάρκειες σε αυτούς τους τομείς δύνανται να οδηγήσουν στην εμφάνιση κρίσεων εντός της οικογένειας. Αντίθετα, η επένδυση σε αυτούς τους τομείς οδηγεί στην

¹¹ Νοικοκυράκης, Γ. και Σαράφης, Π. (2018). «Κοινωνική προστασία και προκλήσεις του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας». *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής* 35 (4): 464-471. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.mednet.gr/archives/2018-4/pdf/464.pdf>, σελ. 465.

¹² Γεωργακόπουλος, Θ. (2005). *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*. Γ΄ Έκδοση. Αθήνα: ΕΥΓ. ΜΠΕΝΟΥ, σελ. 53-54. · Stiglitz, J. (1992). *Οικονομική του Δημόσιου Τομέα*. Αθήνα: Κριτική, Επιστημονική Βιβλιοθήκη, σελ. 161-162.

¹³ Σκαμνάκης, Χ. (2006). *Ο ρόλος των φορέων της Αυτοδιοίκησης στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Η περίπτωση των φορέων της Αχαΐας*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 60.

¹⁴ Σταθόπουλος, Π. (2012). *Οργάνωση και διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 37. · Βλ. Spicker P., όπ.π. (υποσημ. 10), σελ.191-193.

¹⁵ Βλ. Spicker P., όπ.π. (υποσημ. 10), σελ. 193.

πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων¹⁶. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο όρος κοινωνικές υπηρεσίες είναι ευρύς και εμπερικλείει τους φορείς, τις οργανώσεις και τις μονάδες κοινωνικής πρόνοιας, οι οποίες λειτουργούν ως νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών και τη διαχείριση των προβλημάτων του πληθυσμού¹⁷.

1.2 Κράτος Πρόνοιας

1.2.1 Ο ορισμός του κράτους πρόνοιας

Ο όρος κράτος πρόνοιας εκφράζει την επέκταση της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες με στόχο την επίτευξη της ευημερίας όλων των πολιτών και είναι συνδεδεμένος με τις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης¹⁸. Με τον όρο αυτό γίνεται αναφορά σε υπηρεσίες, παροχές και παρεμβάσεις, οι οποίες ρυθμίζονται μέσω των πολιτικών και των διοικητικών ρυθμίσεων που αναπτύσσει η κάθε χώρα¹⁹. Στόχος του κράτους πρόνοιας είναι η αναδιανομή ενός μέρους του εθνικού εισοδήματος και η εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης όλων των πολιτών του. Επεξηγηματικά, «ο όρος κράτος πρόνοιας αναφέρεται, κατά περιγραφικό τρόπο, σε εκείνη τη μορφή καπιταλιστικού κράτους που δρα μέσω της παροχικής κοινωνικής διοίκησης, με σκοπό την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και τη συστηματική κάλυψη κοινωνικών κινδύνων και αναγκών των πολιτών» (Κοντιάδης, 2008:17). Είναι, λοιπόν, μία μορφή οργάνωσης που αντικατοπτρίζει τη σχέση κράτους και κοινωνίας. Επιπλέον, «το κράτος πρόνοιας ορίζεται ως ένα σύνολο θεσμών που διασφαλίζουν την ενεργοποίηση της κρατικής εξουσίας για το μετασχηματισμό της αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού και τη συντήρηση του μη εργαζόμενου πληθυσμού σε μια καπιταλιστική κοινωνία» (Κοντιάδης, 2008:18)²⁰.

«Η διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, ήδη από τα μισά του 19^{ου} αιώνα, συνδέθηκε με την άσκηση κοινωνικού ελέγχου, την εξασφάλιση κοινωνικής ειρήνης και τις ανάγκες αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης» (Στασινοπούλου,

¹⁶ Βλ. Βεργέτη Α., όπ.π. (υποσημ. 6), σελ. 94.

¹⁷ Βλ. Σταθόπουλος Π., όπ.π. (υποσημ. 14), σελ. 4.

¹⁸ Βλ. Στασινοπούλου Ο., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 19.

¹⁹ Πάσχος, Κ., Μαλλιάρου, Μ. και Μπαμίδης, Π. (2016). «Η αμφισβήτηση του κράτους πρόνοιας και η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στο επίπεδο υγείας των πληθυσμών». *Επιστημονικά Χρονικά* 21 (1): 50-65. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από http://www.tzaneio.gr/wp-content/uploads/epistimonika_xronika/p16-1-5.pdf, σελ. 51.

²⁰ Κοντιάδης, Ξ. (2008). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Διοίκηση και τους Θεσμούς Κοινωνικής Ασφάλειας*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 17-18.

2006:20)²¹. «Το κράτος πρόνοιας παρεμβαίνει στην οικονομία με σκοπό την ενίσχυση της απασχόλησης, διασφαλίζει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλιση και η υγειονομική προστασία και κατοχυρώνει ένα κοινωνικό δίκτυο ασφάλειας μέσω της εγγύησης ενός ελάχιστου βιοτικού επιπέδου» (Κοντιάδης, 2008:18)²².

1.2.2 Η σταδιακή εξέλιξη του κράτους πρόνοιας

Η σταδιακή εξέλιξη του κράτους πρόνοιας χωρίζεται σε δύο μεγάλες περιόδους. Αφετηρία της πρώτης περιόδου είναι το τέλος του 18^{ου} αιώνα μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τον τελευταίο να σηματοδοτεί την έναρξη της δεύτερης περιόδου έως σήμερα. Αξιοσημείωτο είναι ότι η δεύτερη περίοδος χωρίζεται σε τρία στάδια, τα οποία διαμορφώνονται επηρεασμένα από σημαντικές ανατροπές στην οικονομία και στην κοινωνία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο²³.

Αναλυτικότερα, στη διάρκεια της πρώτης περιόδου, το κράτος αποφασίζει να διευρύνει την κοινωνική λειτουργία του και αρχίζει να αναπτύσσεται το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης, η παιδεία, η υγεία και η εργατική κατοικία. Την ανάγκη για τη διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους επηρέασε η Γαλλική Επανάσταση και ο Διαφωτισμός. Επεξηγηματικά, η φτώχεια θεωρείται κοινωνικό και ατομικό φαινόμενο και εντάσσεται η έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης. Συγχρόνως, η βιομηχανική επανάσταση «γεννά» νέα κοινωνικά προβλήματα, όπως απροστάτευτες γυναίκες και παιδιά, άνεργους και απόρους. Ακόμη, αυξάνεται το εργατικό δυναμικό και παρατηρείται μεγάλη πληθυσμιακή μετακίνηση. Η διάλυση των παραδοσιακών θεσμών φροντίδας, δηλαδή της οικογένειας και της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθιστά αναγκαία τη διεύρυνση νέων τρόπων αντιμετώπισης της φτώχειας και των κοινωνικών προβλημάτων.

Η ίδια συγγραφέας (2006) αναφέρει ότι ο μερκαντιλισμός και ο φιλελευθερισμός (*laissez faire*) ήταν τα δύο ρεύματα που επηρέασαν το χαρακτήρα και την έκταση της κρατικής παρέμβασης με σκοπό την αντιμετώπιση της φτώχειας. Επεξηγηματικά, ο φιλελευθερισμός έκρινε απαραίτητη την οικονομική ανάπτυξη, την καλλιέργεια θετικής στάσης για εργασία και τον ανταγωνισμό, ώστε να ενισχύεται η

²¹ Βλ. Στασινοπούλου Ό., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 20.

²² Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 18.

²³ Βλ. Στασινοπούλου Ό., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 42.

ατομική προσπάθεια. Αντίθετα, θεωρούσε ότι η ανάπτυξη κρατικής προστασίας ελλοχεύει κινδύνους, διότι θα δημιουργούσε μία τάξη απόρων.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη του κράτους πρόνοιας είναι η εφαρμογή του Νόμου για τη Φτώχεια το 1834²⁴. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά του Κατρούγκαλου (2008) για το «Νέο Νόμο των Φτωχών», ο οποίος θεσπίστηκε την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης. Ο σκοπός ήταν όλη η διαθέσιμη εργατική δύναμη να διατεθεί στην αγορά εργασίας. Οι αποδέκτες, λοιπόν, της κοινωνικής βοήθειας στερούνταν τα πολιτικά τους δικαιώματα και κατ' επέκταση την ιδιότητα του πολίτη. Παράλληλα, ήταν υποχρεωμένοι να φορούν ειδική στολή. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι στόχος ήταν ο στιγματισμός, ώστε όλοι να ενταχθούν στην αγορά εργασίας²⁵. Να σημειωθεί ότι η εφαρμογή του είχε αρνητικά αποτελέσματα, καθώς οδήγησε στο στιγματισμό και την αύξηση της εξαθλίωσης των ευάλωτων ομάδων.

Η σταδιακή αλλαγή άρχισε στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα με τον ιμπεριαλισμό, τους αγώνες της εργατικής τάξης και τις αρχές της ανθρωπιάς και κοινωνικής δικαιοσύνης. Παράλληλα, θεσπίστηκε το πρώτο οργανωμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στη Γερμανία από το Βίσμαρκ²⁶. Με την εισαγωγή της μεθόδου της ασφάλισης του Βίσμαρκ πραγματοποιήθηκαν νομοθετικές ρυθμίσεις, των οποίων χαρακτηριστικό ήταν η απονομή παροχών στους πολίτες. Οι συγκεκριμένες παροχές βασίζονταν στις ασφαλιστικές εισφορές των διαφορετικών επαγγελματικών κλάδων, οπότε και ήταν άνισες²⁷. Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης θεσπίστηκαν σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1930. Ταυτόχρονα, άρχισαν να προβαίνουν σε ρυθμίσεις στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της κατοικίας και της κοινωνικής προστασίας²⁸.

1.2.3 Τα μοντέλα του κράτους πρόνοιας κατά τον Esping-Andersen και τον Titmuss

Στην παρούσα υποενότητα θα γίνει αναφορά στα τρία καθεστώτα του κράτους πρόνοιας, όπως αναλύθηκαν από τον Esping-Andersen και τον Titmuss.

²⁴ Βλ. Στασινοπούλου Ό., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 43-45.

²⁵ Κατρούγκαλος Γ. (2008). «Η γενεαλογία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο», στο Ν. Αλιπράντης (επιμ.), *Τα κοινωνικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο ανά τον κόσμο, προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 34-35.

²⁶ Βλ. Στασινοπούλου Ό., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 45-47.

²⁷ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., όπ.π. (υποσημ. 25), σελ. 43.

²⁸ Βλ. Στασινοπούλου Ό., όπ.π. (υποσημ. 4), σελ. 50.

Η ανάλυση των καθεστώτων του κράτους πρόνοιας καθίσταται αναγκαία μέχρι και σήμερα, διότι φαίνεται ότι επηρεάζουν την κοινωνική πολιτική που αναπτύσσει η κάθε χώρα βάσει του συστήματος κοινωνικής προστασίας που υιοθετεί²⁹. Ο Παπαθεοδώρου (2018) παραθέτει την άποψη ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας επηρεάζει άμεσα και έμμεσα το επίπεδο ευημερίας των ατόμων, μέσω των κοινωνικών παροχών σε χρήμα και είδος και των αγαθών που μπορεί να αποκτήσει ένα άτομο με το εισόδημα που διαθέτει³⁰. Οι κοινωνικές παροχές, οι οποίες διατίθενται κυρίως μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών, αφορούν σε υγεία, κοινωνική ασφάλεια, κοινωνική πρόνοια, στέγαση, εκπαίδευση και κατάρτιση. Για παράδειγμα, το κοινωνικό κράτος αναδιανέμει τα εισοδήματα μέσω τη φορολογίας και των δημοσίων δαπανών, οπότε στη συνέχεια τα επενδύει σε συντάξεις. Επιπλέον, προσφέρει υπηρεσίες σε «είδος», οι οποίες είναι διαθέσιμες δωρεάν, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση³¹.

Αρχικά, ο Esping-Andersen (2010) υπογραμμίζει τη σχέση του κράτους με την οικονομία, οπότε προσδιορίζει την έννοια του κοινωνικού κράτους βασιζόμενος σε τρεις αρχές άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Αρχικά, αναγνωρίζει τα κοινωνικά δικαιώματα βάσει της αρχής της ιδιότητας του πολίτη³². Σε αυτό προστίθεται και η αποεμπορευματοποίηση η οποία αναφέρει ότι η πρόσβαση στις κοινωνικές παροχές αποτελεί κατοχυρωμένο δικαίωμα καθολικού χαρακτήρα. Έτσι, το άτομο εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης, ακόμη και όταν βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας λόγω ανεργίας, ασθένειας, προσωπικής επιλογής και υποχρεώσεων οικογενειακής φροντίδας. Δευτερευόντως, δημιουργεί ένα σύστημα διαστρωμάτωσης

²⁹ Esping-Andersen, G. (2010) (επιμ. Μ. πετμεζίδου). *Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 12.

³⁰ Παπαθεοδώρου, Χ. (2018). «Φτώχεια και λιτότητα στην Ελλάδα της κρίσης: Η ενδυνάμωση του νεοφιλελευθερισμού και η συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας», στο Κ. Δημουλάς και Γ. Κουζής (επιμ.), *Κρίση και κοινωνική πολιτική, αδιέξοδα και λύσεις*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 48.

³¹ Gough, I. (2008). *Η πολιτική οικονομία του κοινωνικού κράτους*. Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 38-39.

³² Οι Marshall και Bottomore (2001:62) υπογραμμίζουν ότι «η ιδιότητα του πολίτη είναι μια κοινωνική θέση που απονέμεται σε όλους όσοι είναι πλήρη μέλη μιας κοινότητας. Όλοι όσοι την κατέχουν είναι ίσοι ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τις οποίες έχει εμπλουτιστεί αυτή η κοινωνική θέση». Επιπροσθέτως, στο ίδιο σύγγραμμα παρατίθεται η άποψη του Marshall, ο οποίος θεωρεί ότι η ιδιότητα του πολίτη αποτελείται από το ατομικό, πολιτικό και κοινωνικό στοιχείο. Επεξηγηματικά, το ατομικό στοιχείο αναφέρεται στην ελευθερία του ατόμου, δηλαδή προσωπική ελευθερία, ελευθερία της έκφρασης και πίστης, δικαίωμα στην ιδιοκτησία και το δικαίωμα να διεκδικεί και να υπερασπίζεται τα δικαιώματα του μέσα από νόμιμες διαδικασίες, όπως τα δικαστήρια. Ακόμη, έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, το οποίο αναφέρεται στο πολιτικό στοιχείο. Τέλος, το κοινωνικό στοιχείο διασφαλίζει στο άτομο οικονομική ευημερία και ασφάλεια και το προφυλάσσει, ώστε να είναι ενεργό μέλος του κοινωνικού συνόλου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της εκπαίδευσης και των κοινωνικών υπηρεσιών (Marshall και Bottomore, 2001). Στο Marshall, T. H. και Bottomore T. (2001). *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 43, 62.

μέσω των παρεμβάσεών του. Τέλος, η παροχή κοινωνικής προστασίας διαμορφώνει τις σχέσεις μεταξύ κράτους, αγοράς και οικογένειας. Βάσει των τριών αυτών αρχών, διακρίνει τα κράτη πρόνοιας σε φιλελεύθερα, συντηρητικά-κορπορατιστικά και σοσιαλδημοκρατικά.

Αναλυτικότερα, στο *φιλελεύθερο* μοντέλο, η παρέμβαση του κράτους, ως προς την παροχή κοινωνικής προστασίας, είναι ελάχιστη. Το κενό, λοιπόν, που δημιουργείται στις κοινωνικές υπηρεσίες καλύπτει η ιδιωτική αγορά. Αναλυτικότερα, οι αποδέκτες επιλέγονται με αυστηρά κριτήρια και έχουν πολύ χαμηλά εισοδήματα. Οι παροχές βοήθειας δίνονται σε περιορισμένο αριθμό ατόμων, οι οποίοι είναι στιγματισμένοι και θεωρούνται φτωχοί. Στόχος είναι η διασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης. Η κοινωνική ανισότητα είναι εμφανής και εμφανίζονται «ρωγμές» εντός του κοινωνικού πλαισίου, δεδομένου ότι οι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού εμφανίζονται περιθωριοποιημένοι και ως αποδιοπομπαίοι τράγοι. Παραδείγματα αυτού είναι οι ΗΠΑ, η Νέα Ζηλανδία, η Αυστραλία και σε λιγότερο βαθμό ο Καναδάς, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο³³.

Από την άλλη πλευρά, στο *συντηρητικό-κορπορατιστικό* καθεστώς, το κράτος είναι υπεύθυνο για την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών και φροντίζει για την κοινωνική ευημερία όλων των πολιτών, διατηρώντας παράλληλα την κοινωνική ιεραρχία. Αυτό συνεπάγεται ότι η ποιότητα των κοινωνικών επιδομάτων και υπηρεσιών είναι διαφορετική για τις πληθυσμιακές ομάδες και εξαρτάται από την κοινωνικο-οικονομική ομάδα στην οποία ανήκουν³⁴. Βέβαια, αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη συντήρηση και αναπαραγωγή των διακρίσεων μεταξύ των ατόμων λόγω της κοινωνικής και επαγγελματικής τους θέσης³⁵. Αξιοσημείωτη είναι και η συμβολή της οικογένειας, των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και της εκκλησίας, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική προστασία³⁶. Επιπροσθέτως, η γυναικεία απασχόληση δεν ενθαρρύνεται, ενώ μονάδα αναφοράς είναι η οικογένεια και, συγκεκριμένα, οι παροχές απευθύνονται στον άνδρα του σπιτιού, του οποίου

³³ Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ. 12-13.

³⁴ Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π. (2013). «Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας και οικονομική κρίση», *Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας*, 5 (4): 147-161. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://ktisis.cut.ac.cy/bitstream/10488/4494/2/Sarafis.pdf>, σελ. 150. · Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ. 13-14.

³⁵ Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Danchev, S. και Μαρσέλλου Α. (2008). *Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα. Συγκριτική ανάλυση και διαχρονικές τάσεις*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 4 Οκτωβρίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/report1.pdf>, σελ. 14.

³⁶ Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ. 14.

μέλημα είναι η φροντίδα της οικογένειάς του³⁷. Το παραπάνω καθεστώς υιοθέτησαν οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης και κυρίως η Γερμανία και η Γαλλία³⁸. Επίσης, άλλοι συγγραφείς προσθέτουν και τις χώρες Βέλγιο, Λουξεμβούργο και Αυστρία³⁹.

Στο *σοσιαλδημοκρατικό* μοντέλο, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών προσφέρεται χωρίς εξαιρέσεις και κριτήρια. Το κράτος συνιστά τον πρωταγωνιστή στην παροχή κοινωνικής προστασίας και θέτει στο περιθώριο την αγορά, μειώνοντας, με αυτόν τον τρόπο, τις εισοδηματικές ανισότητες που δημιουργεί η τελευταία και παρέχοντας υψηλής ποιότητας υπηρεσίες. Η αναδιανομή είναι ευρεία και προωθείται η καθολική αλληλεγγύη υπέρ του κράτους πρόνοιας⁴⁰. Επιπλέον, η χάραξη πολιτικών γίνεται με στόχο την παροχή ίσων ευκαιριών και για τα δύο φύλα, και αποδέκτες των κοινωνικών παροχών είναι όλα τα άτομα⁴¹. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτού του καθεστώτος είναι η Σουηδία, η Δανία, η Φινλανδία και η Ολλανδία⁴².

Αξιοσημείωτη είναι και η συμβολή του Κοντιάδη (2008) ο οποίος παραθέτει τα μοντέλα κοινωνικής προστασίας, όπως τα ανέπτυξε ο Titmuss ο οποίος θέτει ως κριτήριο το βαθμό κρατικής παρέμβασης. Αρχικά, διέκρινε το υπολειμματικό μοντέλο (*residual welfare state*), όπου το κράτος παρεμβαίνει όταν η οικογένεια και η ελεύθερη αγορά αδυνατούν να εξασφαλίσουν ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης. Η παρέμβαση πραγματοποιείται ύστερα από τον έλεγχο των εισοδημάτων και των αναγκών των δικαιούχων. Επίσης, διέκρινε το θεσμικό-αναδιανεμητικό μοντέλο (*industrial-redistributive model*) στο οποίο η κοινωνική πολιτική των κρατών απευθύνεται σε ολόκληρο τον πληθυσμό και παρεμβαίνει όπου υπάρχει ανάγκη. Τέλος, αναφέρεται στο βιομηχανικό μοντέλο επιδόσεων (*industrial achievement- performance model*) όπου «*οι κοινωνικές ανάγκες καλύπτονται με βάση την παραγωγικότητα και τις επιδόσεις στην εργασία, ακολουθώντας την αρχή της αξιοκρατίας και το επαγγελματικό status*» (Κοντιάδης, 2008:20)⁴³.

Άξιο λόγου είναι ότι ο Gough (2008) αναφέρει ότι ο Titmuss ξεχώρισε δύο συστήματα πρόνοιας, εκτός από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Αναλυτικότερα, εστιάζει στη δημοσιονομική πρόνοια, όπου οι κοινωνικοί στόχοι επιτυγχάνονται μέσω του

³⁷ Βλ. Παπαθεοδώρου Χ., Δαφέρμος Γ., Danchev S. και Μαρσέλλου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 35), σελ. 14.

³⁸ Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ. 14.

³⁹ Βλ. Παπαθεοδώρου Χ., Δαφέρμος Γ., Danchev S. και Μαρσέλλου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 35), σελ. 14.

⁴⁰ Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ. 14.

⁴¹ Βλ. Παπαθεοδώρου Χ., Δαφέρμος Γ., Danchev S. και Μαρσέλλου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 35), σελ. 14.

⁴² Βλ. Esping-Andersen G., *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ.14. · Βλ. Παπαθεοδώρου Χ., Δαφέρμος Γ., Danchev S. και Μαρσέλλου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 35), σελ. 14.

⁴³ Βλ. Κοντιάδης Ξ., *όπ.π.* (υποσημ. 20), σελ. 20.

φορολογικού συστήματος και την επαγγελματική πρόνοια και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις προσφέρουν στους υπαλλήλους τους παροχές, όπως νοσοκομειακή περίθαλψη ή επαγγελματικές συντάξεις⁴⁴.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Ελλάδα δεν εντάσσεται σε κάποιο μοντέλο. Ο Παπαθεοδώρου (2018:49) σημειώνει εδώ ότι η Ελλάδα «*χαρακτηρίζεται από την καθυστερημένη ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, την περιορισμένη σημασία της αρχής της καθολικότητας, τον υψηλό βαθμό κατακερματισμού και πόλωσης του συστήματος αναπλήρωσης εισοδήματος και τα μεγάλα κενά στην κοινωνική προστασία*». Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ότι οι ελλείψεις του κοινωνικού κράτους καλύπτονται από την οικογένεια και τα συγγενικά δίκτυα. Παρόμοια χαρακτηριστικά με την Ελλάδα παρατηρούνται στις χώρες Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και αναφέρεται σε αυτές ως χώρες της «*Νότιας Ευρώπης*»⁴⁵. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ο Ferrera εισάγει το *νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο*, στο οποίο εντάσσονται η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα⁴⁶. Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει χαρακτηριστικά του συντηρητικού- κορπορατιστικού μοντέλου⁴⁷, κυρίως, όμως, θεωρείται ότι οι χώρες αυτές συγκροτούν ένα διακριτό σύστημα κοινωνικής προστασίας⁴⁸. Σύμφωνα με τον Κοντιάδη (2008), το νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο είναι βασισμένο στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης που καθιέρωσε ο Βίσμαρκ και οι εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων είναι οι κύριες πηγές χρηματοδότησης της κοινωνικής προστασίας⁴⁹. Χαρακτηριστικό των συγκεκριμένων κρατών είναι η καθυστερημένη ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, η ύπαρξη πελατειακών σχέσεων οι οποίες επηρεάζουν τη διανομή των πόρων και την κοινωνική προστασία. Επίσης, τα ελλείμματα στην κοινωνική προστασία καλούνται να αναπληρώσουν τα άτυπα δίκτυα φροντίδας, όπως η οικογένεια και το συγγενικό περιβάλλον⁵⁰.

⁴⁴ Βλ. Gough I., όπ.π. (υποσημ. 31), σελ. 40.

⁴⁵ Βλ. Παπαθεοδώρου Χ., όπ.π (υποσημ. 30), σελ. 49.

⁴⁶ Βλ. Νοικοκυράκης Γ. και Σαράφης Π., όπ.π. (υποσημ. 11), σελ. 4. · Χαλκιά, Β. και Βαρακλιώτη, Α. (2015). «*Δαπάνες υγείας και κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα στην ΕΕ-15*», *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 32 (5): 546-555. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.mednet.gr/archives/2015-5/pdf/546.pdf>, σελ. 547.

⁴⁷ Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 23.

⁴⁸ Δαφέρμος, Γ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (2011). «*Το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα: Γιατί η αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία δεν μείωσε τη φτώχεια;*», *Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων*, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ, 1-5. Ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2020, από <https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2014/08/policy-brief1.pdf>, σελ. 3.

⁴⁹ Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 23.

⁵⁰ Βλ. Νοικοκυράκης Γ. και Σαράφης Π., όπ.π. (υποσημ. 11), σελ. 4. · Βλ. Δαφέρμος Γ. και Παπαθεοδώρου Χ., όπ.π. (υποσημ. 48), σελ. 3.

Στην επόμενη υποενότητα θα γίνει αναφορά στα άτυπα δίκτυα φροντίδας, διότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών και καλύπτουν τις ανεπάρκειες του συστήματος.

1.2.3.1 Άτυπα δίκτυα φροντίδας

Ο Σταθόπουλος (2012:126) παραθέτει την άποψη ότι *«τα δίκτυα άτυπης φροντίδας δεν είναι κατά κανόνα νομικά θεσμοθετημένες οργανώσεις»*. Στον ελλαδικό χώρο υποκαθιστούν ή συμπληρώνουν το επίσημο δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες φαίνεται ότι δεν επαρκούν, ώστε να καλύψουν τις εκάστοτε ανάγκες του πληθυσμού. Στα δίκτυα άτυπης φροντίδας περιλαμβάνονται οι ομάδες αυτοβοήθειας οι οποίες συγκροτούνται από άτομα που αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα (όπως χρήστες νόμιμων και παράνομων ουσιών), με στόχο την αλληλοβοήθεια και τη συμπαράσταση, η οικογένεια, οι συγγενείς, οι φίλοι, οι γείτονες και άτομα από τον εργασιακό χώρο, οι οποίοι παρέχουν συστηματική φροντίδα. Οι ίδιοι συγγραφείς σημειώνουν ότι το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας παρέχεται από τις γυναίκες και τους γονείς οι οποίοι προσφέρουν καθημερινά αρωγή στα ενήλικα παιδιά τους. Συνήθως, η αρωγή που παρέχεται αφορά στην οικονομική ενίσχυση, τις οικιακές εργασίες και τη φύλαξη των παιδιών⁵¹.

Το κοινωνικό μοντέλο της Νότιας Ευρώπης χαρακτηρίζεται από αδυναμία αντιμετώπισης της φτώχειας και περιορισμένη διάθεση πόρων για τη χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Έτσι, η φροντίδα και πρόνοια προσφέρεται στα πλαίσια της οικογένειας, δεδομένου ότι η κρατική παρέμβαση είναι περιορισμένη. Βέβαια, να υπογραμμιστεί ότι προωθούνταν έντονα το πρότυπο γυναίκα- νοικοκυρά, η οποία φρόντιζε τα εξαρτημένα μέλη της οικογένειας. Παράλληλα, η οικογενειακή αλληλεγγύη που αναπτύχθηκε ήταν αποτέλεσμα μιας υπανάπτυκτης οικογενειακής πολιτικής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα χαμηλά ποσοστά γυναικείας απασχόλησης, διότι οι γυναίκες ήταν επιβαρυνμένες με τη φροντίδα των παιδιών, των ηλικιωμένων και ανάπηρων μελών της οικογένειας.

Όμως η ανεργία, η μείωση των εισοδημάτων, των συντάξεων και η μείωση άλλων πηγών εισοδήματος (όπως ενοίκια) που επέφερε η οικονομική κρίση δυσχέραινε το έργο της οικογένειας, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να παρέχει την κατάλληλη προστασία στα προστατευόμενα μέλη της. Ταυτόχρονα, όμως, εντάθηκαν

⁵¹ Βλ. Σταθόπουλος Π., ό.π. (υποσημ. 14), σελ. 126. · Βλ. Βεργέτη Α., ό.π. (υποσημ. 6), σελ. 119, 120.

οι αδυναμίες και ελλείψεις του κοινωνικού κράτους, με αποτέλεσμα την αδυναμία κάλυψης των αναγκών των οικογενειών. Επιπροσθέτως, μειώθηκαν δραματικά οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και οι παροχές του κοινωνικού κράτους. Παράλληλα, επηρεάστηκε αρνητικά το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και μεγάλος αριθμός ληπτών σταμάτησε να είναι αποδέκτης των παρεχόμενων υπηρεσιών του⁵².

Στην επόμενη υποενότητα γίνεται μια μικρή αναφορά στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς η Ελλάδα εντάσσεται σε μία από αυτές.

1.2.3.2 Οι χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης

Η ίδρυση και ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη οφείλεται στην αναγνώριση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Ωστόσο, τα ευρωπαϊκά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης διαφέρουν μεταξύ τους⁵³. Χαρακτηριστικό των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι ότι εμπεριέχουν στοιχεία και από τα τρία καθεστάτα του κράτους πρόνοιας όπως αναλύθηκαν από τον Esping-Andersen. Ως εκ τούτου, οι συντάξεις βασίζονταν στο μοντέλο του Βίσμαρκ, ενώ από το 1970 έως και το 1980 δημιουργήθηκαν εθνικά συστήματα υγείας τα οποία αποτέλεσαν μία πολύ σημαντική αλλαγή, αλλά ο βαθμός επιτυχίας τους διέφερε σε κάθε χώρα⁵⁴. Επιπλέον, παρόλο που η ίδρυση του κράτους πρόνοιας οφείλεται στην αναγνώριση των κοινωνικών δικαιωμάτων, το κράτος πρόνοιας στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης βασίστηκε σε πελατειακές σχέσεις ευνοώντας ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών⁵⁵.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) επέφερε μεταρρυθμίσεις στην παραδοσιακή μορφή των κοινωνικών παροχών, οι οποίες διέφεραν μεταξύ των τεσσάρων χωρών. Οι δημοσιονομικές πιέσεις και οι απαιτήσεις για ένταξη στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) οδήγησαν και τις τέσσερις

⁵² Καραμεσίνη, Μ., Σκόμπα, Μ. και Χατζηβαρνάβα, Ε. (2019). «Μοντέλα κοινωνικού κράτους, μοντέλα οικογένειας και φροντίδας και πολιτική συμφιλίωσης: Η Ελλάδα σε διεθνή σύγκριση», στο Μ. Καραμεσίνη και Μ. Συμεωνάκη (επιμ.), *Συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας στην Ελλάδα. Γένεση, εξέλιξη και αποτίμηση μιας πολιτικής*. Β' Έκδοση. Αθήνα: νήσος – Εργαστήριο Σπουδών Φύλου – Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 32-34.

⁵³ Jgerenaia, E., Mourao, P. and Verulava, T. (2014). «Pension system in Southern European countries - Challenges and opportunities». *International Affairs and Global Strategy*, Vol. 25, iiste.org, p.p. 1-19. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.researchgate.net/publication/266731939_Pension_System_in_Southern_European_Countries_-_Challenges_and_Opportunities, σελ. 2.

⁵⁴ Petmesidou, M. and Guillen, A. M. (2014). «Can the welfare state as we know it survive? A view from the crisis-ridden South European periphery». *South European Society and Politics*, 19:3, Routledge Taylor & Francis Group, p.p. 295-307. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13608746.2014.950369?needAccess=true>, σελ. 297.

⁵⁵ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., *όπ.π.* (υποσημ. 53), σελ. 2.

χώρες να μετριάσουν τις κοινωνικές τους δαπάνες και να προβούν σε εξορθολογισμό των κοινωνικών τους προγραμμάτων. Εν όψει της υιοθέτησης του νέου νομίσιματος, του ευρώ, η Ιταλία και η Πορτογαλία γνώρισαν μείζονος σημασίας αλλαγές οι οποίες όμως άρχισαν να φθίνουν από τις αρχές του 2000. Πιο συγκεκριμένα, οι πρόωρες συνταξιοδοτήσεις και οι συντάξεις αναπηρίας υπό το πρίσμα των πελατειακών σχέσεων έφεραν την Ιταλία το 1980 αντιμέτωπη με δημόσια ελλείμματα και μεγάλο χρέος, χαρακτηριστικό που συναντάται και στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, οι περικοπές (για παράδειγμα στις πρόωρες συντάξεις) και μεταβολές στην παραδοσιακή πολιτική, η οποία βασιζόταν σε πελατειακές σχέσεις, θεωρήθηκαν προτεραιότητα τη δεκαετία του 1990 στην Ιταλία, οπότε και ακολούθησαν σημαντικές αλλαγές στις παροχές κοινωνικής βοήθειας και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι και η Ισπανία κλήθηκε να προβεί σε μεταρρυθμίσεις και να αντιμετωπίσει το κατακερματισμένο σύστημα των συντάξεων και της υγείας, γεγονός που έπραξε με επιτυχία. Έτσι, παρείχε καλύτερη κάλυψη στις λιγότερο προστατευμένες ομάδες του πληθυσμού και έθεσε, με αυτόν τον τρόπο, τα θεμέλια για ένα βιώσιμο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο του 2000 και μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, ανέπτυξε προγράμματα στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας, στη φροντίδα των παιδιών προσχολικής ηλικίας, στην ισότητα των φύλων κλπ..

Στην Πορτογαλία, η προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. και αργότερα στην ΟΝΕ έφερε μεταρρυθμίσεις στο εισόδημα, στην αγορά εργασίας και στις πολιτικές της κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και οι πολιτικές ένταξης ήταν μια προσπάθεια να επεκταθεί ο τομέας κάλυψης των κοινωνικών αναγκών, όμως αμέσως μετά την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ, οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις άρχισαν σταδιακά να υποχωρούν.

Αντίθετα, η Ελλάδα δεν προέβη σε τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις και η αποκέντρωση της κοινωνικής πολιτικής και των προγραμμάτων ήταν αργή. Η κοινωνική οργάνωση ήταν στενά συνδεδεμένη με κατακερματισμένες, συγκρουσιακές και πελατειακές σχέσεις, γεγονός που στάθηκε μεγάλο εμπόδιο για μεταρρύθμιση μέχρι τα τέλη του 2000. Συγκριτικά με τις τρεις άλλες χώρες, η Ελλάδα δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει τις παθογένειες και τις ανισορροπίες του συστήματος κοινωνικής προστασίας τις προηγούμενες δεκαετίες, γεγονός που την ανάγκασε η κρίση να κάνει. Ακόμη, αξίζει να αναφερθεί ότι συγκρίνοντας τις δύο μικρότερες χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Ελλάδα και Πορτογαλία, η Ελλάδα

είχε τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας από τη δεκαετία του 1990 έως το έτος 2000. Γενικά, οι μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα πριν την οικονομική κρίση και στις τέσσερις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

Η οικονομική κρίση, όμως, που ξέσπασε το 2008 έπληξε σε σημαντικό βαθμό τις χώρες της νότιας Ευρώπης, με αποτέλεσμα τη λήψη μέτρων για τη διαχείριση της κρίσης. Αναλυτικότερα, οι μειώσεις μισθών, η ευελιξία ως προς τις απολύσεις και προσλήψεις των εργαζομένων, η διάβρωση των εργασιακών δικαιωμάτων και της προστασίας της εργασίας, αλλά και η αποδυνάμωση των κοινωνικών υπηρεσιών και της κοινωνικής προστασίας αποτέλεσαν πολιτικές διαχείρισης της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων, οι μαζικές απολύσεις τόσο σε δημόσιο όσο και ιδιωτικό τομέα, αλλά και οι μειώσεις των επιδομάτων, επέφεραν δυσκολίες στα άτομα με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα, οπότε και δημιουργήθηκε η τάξη των «νέων φτωχών»⁵⁶.

Προκειμένου, όμως, τη δημοσιονομική προσαρμογή των χωρών αυτών και την αντιμετώπιση των ενδεχόμενων αρνητικών επιπτώσεων στη βιωσιμότητα της Ευρωζώνης, τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. πρότειναν τη μεταρρύθμιση και των συνταξιοδοτικών συστημάτων των χωρών αυτών, κάνοντας αναφορά στις ανισορροπίες και τις γενναιόδωρες παροχές των συστημάτων αυτών⁵⁷. Τούτο διότι, η αύξηση του προσδόκιμου ζωής και οι μειωμένες γεννήσεις είναι φαινόμενα που χαρακτηρίζουν τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης και επηρεάζουν σημαντικά τις οικονομίες και τα ασφαλιστικά τους συστήματα⁵⁸.

Παρόλο που η Ελλάδα γνώρισε σημαντική ανάπτυξη κατά τη δεκαετία του 2000, ο δανεισμός για να χρηματοδοτηθεί ο κρατικός προϋπολογισμός σε συνδυασμό με τα μειωμένα έσοδα, έφερε τη χώρα σε δεινή θέση. Ελλάδα και Πορτογαλία ήρθαν σε συμφωνία διάσωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Τρόικα, ενώ η Ισπανία και η Ιταλία ακολούθησαν απλά μία σκληρή πολιτική λιτότητας. Μετά την υπογραφή των μνημονίων, τόσο η Ελλάδα, όσο και η Πορτογαλία, κλήθηκαν να περιορίσουν σημαντικά τις κοινωνικές τους δαπάνες,

⁵⁶ Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 297-303.

⁵⁷ Carrera, L., Angelaki, M. and Carolo, D. (2011). «South-European pension systems: Challenges and reform prospect». *Sociologia on line*, No 2, p.p. 488-516. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.academia.edu/561435/South_European_pension_systems_challenges_and_reform_prospe *cts*, σελ. 489.

⁵⁸ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 1.

ιδιαίτερα η Ελλάδα, για να αντιμετωπίσουν τις παθογένειες των δύο παραδοσιακών τομέων πολιτικής, τις συντάξεις και την υγεία⁵⁹.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η δημοσιονομική κρίση σε συνδυασμό με τις δυσλειτουργίες του συστήματος οδήγησαν σε σημαντική μεταρρύθμιση του συστήματος, καθώς οι παρεμβάσεις που έλαβαν χώρα το προηγούμενο διάστημα δε συνέβαλαν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των αδυναμιών του συστήματος. Η τελευταία μεταρρύθμιση που επήλθε με το Ν.3655/2008 οδήγησε στη συγχώνευση των ταμείων, όμως δε διασφάλισε την οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος⁶⁰. Ως εκ τούτου, η σημαντικότερη αλλαγή ήταν η νέα αρχιτεκτονική του συστήματος και η μεταβολή του από ένα διανεμητικό σύστημα, το λεγόμενο pay-as-you-go, σε ένα σύστημα πολλαπλών επιπέδων, ευνοώντας τις ιδιωτικές αποταμιεύσεις και παντρεύοντας δημόσιες και ιδιωτικές συντάξεις⁶¹.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Jgerenaia κ.ά. (2014), το ελληνικό σύστημα αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει δύο προβλήματα θεμελιώδους σημασίας. Από τη μία η χρηματοδότηση του συστήματος από κρατικούς πόρους, κατάσταση που σε περίοδο δημοσιονομικών ελλειμμάτων δεν μπορεί να επιτευχθεί, και από την άλλη, η ταχύτατη διαδικασία γήρανσης του πληθυσμού, προκαλούν ασφυκτική πίεση στο ασφαλιστικό της χώρας⁶². Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό εξάρτησης των ηλικιωμένων ατόμων αναμένεται να αυξηθεί από το 27,6% (το 2007) στο 57% το 2050, τη στιγμή που στην Ε.Ε. το ποσοστό αυτό θα είναι στο 50,4%. Ως εκ τούτου, δεδομένης της οικονομικής κρίσης και της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού σε συνδυασμό με τον κατακερματισμό του συστήματος και την ύπαρξη ανισοτήτων εντός του, το μνημόνιο που υπογράφηκε επηρέασε σημαντικά τους ηλικιωμένους, καθώς στόχος των μεταρρυθμίσεων ήταν η μείωση των συνταξιοδοτικών δαπανών, αλλά και η βιωσιμότητα του συστήματος μέσα από τη στενή σύνδεση εισφορών και παροχών⁶³.

Στην Πορτογαλία, παρόλο που η κρίση την επηρέασε αισθητά, η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση δεν αποτέλεσε επιτακτική ανάγκη, καθώς οι μεταρρυθμίσεις που προηγήθηκαν το 2005 και το 2007 βοήθησαν το σύστημα να

⁵⁹ Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 301.

⁶⁰ Βλ. Carrera L., Angelaki M. and Carolo D., όπ.π. (υποσημ. 57), σελ. 501-502.

⁶¹ Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 301-302.

⁶² Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 10.

⁶³ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 10-11. · Βλ. Carrera L., Angelaki M. and Carolo D., όπ.π. (υποσημ. 57), σελ. 502-504.

ανασάνει⁶⁴. Αναλυτικότερα, η έννοια της κοινωνικής ασφάλισης εμφανίστηκε το 1973, ενώ η πρώτη μείζονος σημασίας αναθεώρηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης έλαβε χώρα το 1993. Με την τελευταία, ορίστηκε ως ηλικία συνταξιοδότησης των γυναικών τα εξήντα πέντε έτη και ήταν απαραίτητη η καταβολή εισφορών για δεκαπέντε χρόνια.

Το σύστημα της Πορτογαλίας χαρακτηρίζεται από δύο βασικά καθεστώτα, το βασικό καθεστώς και το καθεστώς των κρατικών υπαλλήλων. Το βασικό καθεστώς εμπερικλείει τρία υποσυστήματα, εκ των οποίων το ένα χρηματοδοτείται από φόρους, το δεύτερο από εισφορές και το τρίτο αφορά τους αγρότες. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι υπήρχαν διαφορετικοί τρόποι υπολογισμού των συντάξεων γήρατος για τους αγρότες, τους κρατικούς υπαλλήλους, για όσους είχαν καταβληθείσες εισφορές λιγότερες των είκοσι ετών, αλλά και για όσους είχαν καταβάλλει εισφορές για πάνω από είκοσι χρόνια. Από τον Ιανουάριο του 2004 οι συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων υπολογίζονται με αναφορά στο 90% του μισθού, ενώ τα έσοδα από την αύξηση του Φ.Π.Α. τον Ιούλιο του 2005 δαπανήθηκαν στην κοινωνική ασφάλιση. Όμως, η υπογραφή του πρώτου μνημονίου το 2011 και η ανάγκη εφαρμογής πολιτικών λιτότητας οδήγησαν την πορτογαλική κυβέρνηση στη μείωση των συντάξεων άνω των 1500 ευρώ.

Στην Ισπανία, η πρόσβαση σε υπηρεσίες και οφέλη είναι καθολική. Το 1963 η κυβέρνηση δημιούργησε μεγάλο αριθμό ειδικών προγραμμάτων τα οποία λειτουργούσαν παράλληλα με την κύρια ασφάλιση. Από το 1975 οι συνταξιοδοτικές παροχές ήταν συνδεδεμένες με τους κανόνες εισφορών⁶⁵. Ήδη από τα μέσα του 1990, η κυβέρνηση προέβη σε μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν την αύξηση του ηλικιακού ορίου για σύνταξη στα εξήντα πέντε, τη συμπλήρωση δεκαπέντε χρόνων ασφάλισης για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος και τον υπολογισμό του ποσού της σύνταξης με βάση τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια εισφορών. Παρά, όμως, τα θετικά αποτελέσματα που είχαν οι παρεμβάσεις αυτές, ο τρόπος χρηματοδότησης του συστήματος δεν άλλαξε, γεγονός που κατέστησε το τελευταίο ευάλωτο απέναντι στις εξελίξεις της απασχόλησης. Ως απόρροια, η αύξηση της ανεργίας από το 2008 έως το 2009 οδήγησε την κυβέρνηση να προβεί σε μεταρρυθμίσεις, προτείνοντας την

⁶⁴ Βλ. Carrera L., Angelaki M. and Carolo D., όπ.π. (υποσημ. 57), σελ. 506-507.

⁶⁵ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 6-9, 13.

αύξηση του ηλικιακού ορίου στα εξήντα επτά έτη και τον υπολογισμό των παροχών με βάση τα τελευταία εικοσιπέντε χρόνια εισφορών από το 2010⁶⁶.

Άξιο αναφοράς είναι και το ότι υπάρχει πρόβλεψη γι' αυτούς που δε δικαιούνται σύνταξη. Οι τελευταίοι λαμβάνουν ένα ελάχιστο εισόδημα το οποίο ισοδυναμεί με το 20% του μέσου μισθού. Επιπλέον, από το 2011 προωθήθηκε η στενή σύνδεση μεταξύ αποδοχών και συνταξιοδοτικών παροχών, ως ηλικία συνταξιοδότησης ορίστηκαν τα εξήντα επτά έτη, τέθηκαν αυστηρότερες προϋποθέσεις για πρόωρη συνταξιοδότηση και εφαρμόστηκε η αρχή της αυτόματης προσαρμογής ανάλογα με το προσδόκιμο επιβίωσης. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι το 2060 υπάρχει η εκτίμηση ότι λιγότερο από δύο εργαζόμενοι θα αντιστοιχούν σε ένα συνταξιούχο, τη στιγμή που τώρα αντιστοιχούν τρεις εργαζόμενοι σε ένα συνταξιούχο. Ο τρόπος υπολογισμού των συντάξεων είναι ίδιος και για τα δύο φύλα, ενώ η διαφορά στο ύψος των παροχών εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν μικρότερη επαγγελματική σταδιοδρομία.

Το ιταλικό διανεμητικό σύστημα χαρακτηρίζεται ως ένα από τα πιο γενναιόδωρα συστήματα. Πριν από το 1990, η ηλικία συνταξιοδότησης των γυναικών ήταν τα πενήντα πέντε έτη και των ανδρών τα εξήντα. Ήδη όμως από το 1990, το σύστημα ήρθε σε κρίση λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής, των μειωμένων γεννήσεων, των αυξημένων δημόσιων δαπανών και των αλλαγών στην αγορά εργασίας. Προκειμένου, λοιπόν, τη μείωση της γενναιοδωρίας του συστήματος, η κυβέρνηση προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις⁶⁷. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η άποψη της Petmesidou και Guillen (2014) οι οποίες χαρακτηρίζουν το ιταλικό παραδοσιακό συνταξιοδοτικό κράτος πρόνοιας ως ανθεκτικό, καθώς οι δαπάνες για συντάξεις στη χώρα αυτή ήταν πάντα υψηλότερες από το μέσο όρο της Ε.Ε.-15⁶⁸.

Έτσι, το 1992 αυξήθηκε η ηλικία συνταξιοδότησης και ορίστηκαν τα εξήντα πέντε έτη για τους άνδρες και τα εξήντα για τις γυναίκες. Στη συνέχεια, το 1995, η μείωση των δαπανών για συντάξεις έγινε μέσα από την εισαγωγή ενός μεικτού συστήματος, δηλαδή την εισαγωγή του θεσμού των επαγγελματικών ταμείων, ενώ το σύστημα καθορισμένων παροχών αντικαταστάθηκε από το σύστημα καθορισμένων εισφορών. Απόρροια, ήταν το ποσό της σύνταξης να διαμορφώνεται με βάση τις εισφορές και ήταν απαραίτητα τριανταπέντε έως σαράντα χρόνια εργασίας. Με την

⁶⁶ Βλ. Carrera L., Angelaki M. and Carolo D., όπ.π. (υποσημ. 57), σελ. 499-500.

⁶⁷ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 11-15.

⁶⁸ Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 299.

επόμενη μεταρρύθμιση του 2012, προκειμένου τη μείωση του ελλείμματος, ως ηλικία συνταξιοδότησης των ανδρών καθιερώθηκαν τα εξήντα έξι χρόνια, ενώ η ίδια ηλικία θα ίσχυε και για τις γυναίκες εργαζόμενες έως το 2018. Το σύστημα περιέχει τέσσερα βασικά προγράμματα, εκ των οποίων ένα γενικό συνταξιοδοτικό πρόγραμμα για μισθωτούς, ένα συνταξιοδοτικό πρόγραμμα για αυτοαπασχολούμενους, ένα για δημόσιους υπαλλήλους και ένα συνταξιοδοτικό πρόγραμμα για επιλεγμένες επαγγελματικές ομάδες.

Όλες οι χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν να αντιμετωπίσουν μία κοινή πρόκληση. Η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με τα μειωμένα ποσοστά γονιμότητας και γεννήσεων αποτελούν ταυτόχρονα απειλή, αλλά και πρόκληση. Απειλή, γιατί η αύξηση των συνταξιούχων και η μείωση του εργατικού δυναμικού επιβαρύνουν τα διανεμητικά συστήματα και τη βιωσιμότητα αυτών. Πρόκληση, καθώς οι κυβερνήσεις οφείλουν και πρέπει να καταφέρουν να διατηρήσουν τη βιωσιμότητα αυτών σε μία συνεχώς μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας, αλλά και να παρέχουν επαρκή κοινωνική φροντίδα στα ηλικιωμένα άτομα, αφού η ανάπτυξη των συστημάτων έχει ως στόχο τα γηρατεία να μην συνοδεύονται από τη φτωχοποίηση του πληθυσμού⁶⁹.

Αν και η Ελλάδα ήταν η χώρα που επλήγει περισσότερο από την κρίση, οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες μειώθηκαν κατά 18%, τη στιγμή που οι ανάγκες ήταν αυξημένες και το ποσοστό ανεργίας αρκετά υψηλό⁷⁰. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά της Jgerenaia κ.ά. (2014) ότι ο κίνδυνος φτώχειας για τους άνω των εξήντα πέντε ετών είναι πάνω από το μέσο όρο και για τις τέσσερις χώρες, με την Ελλάδα να έχει πρωταρχική θέση σε αυτό · την ακολουθούν η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ισπανία⁷¹.

Στον αντίποδα, στην Ισπανία όπου η ανεργία είχε αυξητική τάση από το 2008, οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 18%, όπως αντίστοιχα συνέβη και στην Πορτογαλία και την Ιταλία, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Η Πορτογαλία εμφάνισε μία αύξηση της τάξης του 4,3%, ενώ στην Ιταλία το ποσοστό αυτό διαμορφώθηκε στο 3,7%. Επιπλέον, παρόλο που η Ισπανία βίωσε υψηλή ανεργία και λιτότητα, η θεσμική δομή του συστήματος κοινωνικής προστασίας παρέμεινε άθικτη, παρόλο που μειώθηκαν σημαντικά οι γενναιόδωρες παροχές του. Από την άλλη πλευρά, αξίζει να

⁶⁹ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 1-3, 11-13, 16.

⁷⁰ Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 299.

⁷¹ Βλ. Jgerenaia E., Mourao P. and Verulava T., όπ.π. (υποσημ. 53), σελ. 4.

αναφερθεί και το γεγονός ότι οι κοινωνικές δαπάνες αυξήθηκαν, ταυτόχρονα όμως αυξήθηκαν σημαντικά η ανισότητα και η φτώχεια μεταξύ των παιδιών.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η οικονομική κρίση μετατράπηκε και σε παρατεταμένη κοινωνική κρίση, ευνοώντας τον εθελοντισμό στις κοινωνικές παροχές και αφήνοντας ανοιχτό το ερώτημα μέχρι πότε θα συνεχιστούν οι σκληρές πολιτικές λιτότητας. Οι έννοιες της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης καταστρατηγούνται υπό την παρατεταμένη λιτότητα, ενώ ανησυχητικό είναι και το γεγονός ότι η φτώχεια και η κοινωνική αποστέρηση μαστίζουν και τον πληθυσμό της Ε.Ε.. Το 2012, το 25% του πληθυσμού της Ε.Ε. ζούσε υπό συνθήκες φτώχειας, ενώ μείζονος σημασίας παράγοντες για το φαινόμενο αυτό καταγράφηκαν η ανεργία, οι χαμηλοί μισθοί και τα γηρατειά. Ολοκληρώνοντας, το γεγονός ότι οι κοινωνικές δαπάνες δε βελτιώθηκαν τόσο γρήγορα από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, 2000 και έως την κρίση για την Ισπανία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία, γεννάται το ερώτημα εάν και κατά πόσο, τελικά, οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες ευθύνονται για τη δημοσιονομική κρίση των χωρών αυτών⁷².

1.2.4 Κοινωνικά δικαιώματα

Με τον όρο κοινωνικά δικαιώματα νοούνται τα δικαιώματα που συνδέονται με την ανθρώπινη εργασία και εκείνα που συνδέονται με την κοινωνική προστασία. Τα κοινωνικά δικαιώματα στοχεύουν στην εξασφάλιση ευπρεπών συνθηκών ζωής και αφορούν σε ουσιαστικές πλευρές της ανθρώπινης ύπαρξης, την υγεία, την εργασία, την εκπαίδευση, το γήρας, τη μητρότητα και το περιβάλλον. Ακόμη, προφυλάσσουν τα άτομα από κοινωνικούς κινδύνους, όπως είναι η ασθένεια, τα γηρατειά, η ανεργία, ο αναλφαβητισμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος κλπ.⁷³.

Τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα (συνταγματικά δικαιώματα) διακρίνονται σε *ατομικά*, δηλαδή αναφέρονται στην προστασία του ατόμου και της ιδιωτικότητάς του, σε *πολιτικά*, τα οποία αφορούν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, και σε *κοινωνικά*, δηλαδή στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών από το κράτος προς τους πολίτες⁷⁴. Συγκεκριμένα, «τα κοινωνικά δικαιώματα καθιερώνουν υποχρεώσεις του κράτους για παρέμβαση με θετικές ενέργειες

⁷² Βλ. Petmesidou M. and Guillen A. M., όπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 299-303.

⁷³ Αλιπράντης, Ν. (2008). «Τα κοινωνικά δικαιώματα πέραν του εθνικού επιπέδου, διαπιστώσεις και προκλήσεις», στο Ν. Αλιπράντης (επιμ.), *Τα κοινωνικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο ανά τον κόσμο, προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ., σελ. 21.

⁷⁴ Χρυσανθάκης, Χ., Γαλάνη, Ε. και Πανταζόπουλος, Π. (2007). *Εισηγήσεις συνταγματικού δικαίου*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 149.

(*status positivus*) και παροχή αγαθών ή υπηρεσιών, χωρίς όμως τούτο να συνοδεύεται κατ' ανάγκη από αντίστοιχες αξιώσεις συγκεκριμένων δικαιούχων κατά του κράτους» (Χρυσόγονος, 2006:30-31).

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα κοινωνικά δικαιώματα συμπεριλήφθηκαν στο Σύνταγμα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο⁷⁵ και ανήκουν στη δεύτερη γενεά δικαιωμάτων⁷⁶. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οδήγησαν στην κατοχύρωση της προστασίας του ανθρώπου και από το διεθνές δίκαιο. Παραδείγματα τέτοιων νομικών κειμένων σε διεθνή κλίμακα αποτελούν ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, καθώς και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, ο οποίος εισάγει μια σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων⁷⁷. Άξια λόγου είναι και η σημείωση του Αλιπράντη (2008), ο οποίος αναφέρει ότι τα κοινωνικά δικαιώματα εντάχθηκαν στην Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948 ως αναπόσπαστο τμήμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ακολούθησε ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1965, θεώρησε και ρύθμισε τα κοινωνικά δικαιώματα που συνδέονται με την εργασία και τα εκτός εργασίας⁷⁸.

Σύμφωνα με τον Χρυσανθάκη κ.ά. (2007:150) «η κρατική υποχρέωση που απορρέει από τα κοινωνικά δικαιώματα αφορά την κοινωνία ως σύνολο και όχι συγκεκριμένα άτομα»⁷⁹. Τα κοινωνικά δικαιώματα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, διότι διαμορφώνουν την κοινωνία, την οικονομία, την πολιτική και επιδρούν στο άτομο, καθιστώντας το πολίτη χειραφετημένο ή εξαρτημένο⁸⁰. Φορείς των κοινωνικών δικαιωμάτων είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, ανεξαρτήτου εθνικότητας, εκτός και αν αυτό ορίζεται από σχετική συνταγματική διάταξη⁸¹. Να σημειωθεί ότι τα κοινωνικά δικαιώματα υποχρεώνουν το κράτος να ενεργήσει και να παρέμβει, ώστε να προστατέψει τα άτομα από τους κοινωνικούς κινδύνους που βιώνουν⁸².

⁷⁵ Χρυσόγονος, Κ. (2006). *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 13, 30-31.

⁷⁶ Βλ. Χρυσανθάκης Χ., όπ.π. (υποσημ. 74), σελ. 151.

⁷⁷ Βλ. Χρυσόγονος Κ. (2006), όπ.π. (υποσημ. 75), σελ. 13,17.

⁷⁸ Βλ. Αλιπράντη Ν., όπ.π. (υποσημ. 73), σελ. 24-25.

⁷⁹ Βλ. Χρυσανθάκης Χ., Γαλάνη, Ε. και Πανταζόπουλος, Π., όπ.π. (υποσημ. 74), σελ.13.

⁸⁰ Βλ. Βενιέρης Δ., όπ.π. (υποσημ. 7), σελ. 21.

⁸¹ Βλ. Χρυσανθάκης Χ., Γαλάνη, Ε. και Πανταζόπουλος, Π., όπ.π. (υποσημ. 74), σελ. 152.

⁸² Βλ. Χρυσόγονος Κ., όπ.π. (υποσημ. 75), σελ. 30-31.

Ασπίδα για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων αποτελεί η εφαρμογή πολιτικών, η οποία είναι και ένας από τους στόχους της κοινωνικής πολιτικής. Επεξηγηματικά, τα κοινωνικά δικαιώματα συνδέονται άρρηκτα με την άσκηση πολιτικών από την πλευρά του κράτους. Η άσκηση δημόσιας πολιτικής νοεί μια σειρά υλοποίησης πολιτικών αποφάσεων με στόχο την αντιμετώπιση ενός προβλήματος⁸³.

Κεφάλαιο 2. Τα Ασφαλιστικά Συστήματα

2.1 Κοινωνική Ασφάλεια και Κοινωνική Ασφάλιση

Η ανάπτυξη της κοινωνικής πολιτικής στοχεύει στην αναδιανομή των πόρων εντός του κοινωνικού συνόλου, με σκοπό την κοινωνική ευημερία και την επικράτηση της αλληλεγγύης. Τα πεδία που ασχολείται η κοινωνική πολιτική αφορούν στην παιδεία, την υγεία, την κοινωνική φροντίδα, την κατοικία και το περιβάλλον και δρα σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη, η προστασία της απασχόλησης, η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλεια κλπ.. Στόχος είναι η κοινωνική προστασία των πολιτών και ένας τρόπος επίτευξής της είναι η κοινωνική ασφάλεια, η οποία περιλαμβάνει τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, όπως είναι οι συντάξεις, τα κοινωνικά επιδόματα (για παράδειγμα επίδομα ανεργίας, αναπηρίας) και έκτακτα επιδόματα, τα οποία προκύπτουν από φυσικές καταστροφές⁸⁴.

Αναλυτικότερα, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας έχουν ως στόχο την προστασία της υγείας σε τομείς της πρόληψης και της θεραπείας, την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, την εξασφάλιση της απασχόλησης και τη διατήρηση της ικανότητας για εργασία, καθώς και την προστασία των ατόμων από γεγονότα που συνεπάγονται την απώλεια ή μείωση των εισοδημάτων τους⁸⁵. Ως εκ τούτου, ο όρος της κοινωνικής ασφάλειας συμπεριλαμβάνει την άσκηση πολιτικών από κρατικούς θεσμούς με στόχο τη διατήρηση του εισοδήματος, ώστε να εξασφαλίσει την ενεργό συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας⁸⁶.

Ο Κουμαριανός (2020α) και Κοντιάδης (2008) υπογραμμίζουν ότι η κοινωνική ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσα από το θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης,

⁸³ Βλ. Βενιέρης Δ., όπ.π. (υποσημ. 7), σελ. 20.

⁸⁴ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 20-23.

⁸⁵ Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 55.

⁸⁶ Κατρούγκαλος, Γ. (2009). *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 3. · Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 55.

την κοινωνική πρόνοια και την προστασία της υγείας⁸⁷. Αναλυτικότερα, η κοινωνική ασφάλεια αναφέρεται στα ανταποδοτικά και μη ανταποδοτικά ή προνοιακά επιδόματα. Επεξηγηματικά, οι πολίτες καταβάλλουν μέρος των εισφορών τους στο κράτος, τις οποίες λαμβάνουν πίσω ανταποδοτικά, για παράδειγμα μέσω της σύνταξης. Από την άλλη, τα προνοιακά επιδόματα δίνονται σε άτομα με ανεπαρκές εισόδημα ή σε αυτά που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση, όπως άτομα με αναπηρία.

Απόρροια των παραπάνω είναι η ανάπτυξη ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης το οποίο στοχεύει στην προστασία των ατόμων από τους κοινωνικούς κινδύνους που ελλοχεύουν. «*Η λέξη ασφάλιση αναφέρεται στη σύναψη συμβολαίου το οποίο αποζημιώνει τον συμβαλλόμενο ή τον δικαιούχο στην περίπτωση του προβλεπόμενου δυσάρεστου περιστατικού. Ακόμη, αναφέρεται στη μέριμνα της πολιτείας η οποία καλείται να καλύψει υπό όρους τους πολίτες σε θέματα υγείας, ατυχημάτων και συνταξιοδότησης*» (Πολυζωίδης, 2011:24). Η βασική αρχή είναι ότι οι εργαζόμενοι πληρώνουν υποχρεωτικά ένα μέρος από το μισθό τους, ώστε να δικαιούνται αναπλήρωση του εισοδήματός τους, όταν αδυνατούν να εργαστούν και, άρα, δε λαμβάνουν χρήματα⁸⁸.

2.2 Η ανάπτυξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης

Αφορμή για τη θεσμοθέτηση της κοινωνικής προστασίας σε εθνικό επίπεδο αποτέλεσε η επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και του έθνους-κράτους στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Παράλληλα, το 1880, ο Βίσμαρκ θέσπισε ένα οργανωμένο σύστημα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, με σκοπό την αντιμετώπιση της ασθένειας, του εργατικού ατυχήματος και του γήρατος⁸⁹. Αναλυτικότερα, η βισμαρκιανή νομοθεσία αφορούσε τη διανομή παροχών οι οποίες βασιζόνταν στις ασφαλιστικές εισφορές της κάθε επαγγελματικής κατηγορίας, γι' αυτό και ήταν άνισες⁹⁰.

⁸⁷ Κουμαριανός, Β. (2020α). «Η ιστορική εξέλιξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 18. · Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 55.

⁸⁸ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 24, 27-28, 31.

⁸⁹ Θεοδωρουλάκης, Μ. και Κουμαριανός, Β. (2012). *Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Ασφαλιστικό σύστημα και σύστημα κοινωνικής περίθαλψης*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 22 Μαΐου 2020, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/ekp_yliko_krat_pron2.pdf, σελ. 22.

⁹⁰ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., όπ.π. (υποσημ. 86), σελ. 20.

Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης εμφανίστηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και εξαπλώθηκε τον 20^ο αιώνα εξαιτίας της εκβιομηχάνισης της οικονομίας και την καθιέρωση της μισθωτής εργασίας. Αυτή η «νέα οικονομία» δημιούργησε κοινωνικά προβλήματα και ανάγκες, οι οποίες έπρεπε να επιλυθούν και να εξομαλυνθούν, οπότε και επιλέχτηκε η κοινωνική ασφάλιση ως ο καταλληλότερος μηχανισμός προστασίας. Ο κίνδυνος αφορούσε την αδυναμία των εργαζομένων να εργάζονται και να λαμβάνουν μισθό, ο οποίος εξασφάλιζε την επιβίωσή τους⁹¹.

Ακολούθησε η συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των πολιτών όπου αναγνωρίστηκε το δικαίωμα στην κοινωνική προστασία, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όπου αναγνωρίστηκε η παροχή κοινωνικής προστασίας ως καθολικό δικαίωμα και η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν σταδιακά στην εδραίωση δημόσιων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Μέχρι τότε, το κράτος δεν είχε σχεδιάσει οργανωμένους τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών φαινομένων και της κοινωνικής ανισότητας και οι επεμβάσεις του δεν ήταν οργανωμένες και προγραμματισμένες. Η αντιμετώπιση, λοιπόν, της ασθένειας και του γήρατος σε συλλογική ευθύνη αποτέλεσε τα θεμέλια, ώστε το κράτος να εξελιχθεί σε κράτος πρόνοιας⁹².

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με το τέλος της βιομηχανικής επανάστασης, η εκβιομηχάνιση των κοινωνιών, η εκπαίδευση, καθώς και η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και της ευημερίας των πολιτών οδήγησαν στην εδραίωση της ασφάλισης⁹³. Αναλυτικότερα, οι Θεοδωρουλάκης και Κουμαριανός (2012) υπογραμμίζουν ότι η κοινωνική ασφάλιση, η οποία γεννήθηκε το 19^ο αιώνα θεωρείται ο βασικότερος μηχανισμός κοινωνικής προστασίας και αναδιανομής του εισοδήματος. Ως θεσμός κοινωνικής αλληλεγγύης στόχευε στη μεταφορά πόρων από τις οικονομικά ενεργές γενιές προς τις παλαιότερες, καθώς και σε εκείνους που λόγω γεγονότων, όπως η ασθένεια, η μητρότητα, η αναπηρία, τα ατυχήματα, η ανεργία και τα γηρατειά, κινδυνεύουν ή υπέστησαν απώλεια εισοδήματος⁹⁴.

Η θεμελίωση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί μία από τις μορφές της κοινωνικής προστασίας· δηλαδή *«νομιμοποιείται και σχεδιάζεται σε αντιπαράθεση με τις ιδιωτικές μορφές προστασίας (ιδιωτική ασφάλιση), αλλά και με τις δημόσιες μορφές κοινωνικής πρόνοιας»* (Κουμαριανός, 2020α:17). Επεξηγηματικά,

⁹¹ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 87), σελ. 36-37.

⁹² Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 22-23.

⁹³ Σίμιτσεκ, Π. (1997). *Τι είναι ασφάλιση*. Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ, σελ. 14-16.

⁹⁴ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 17, 19.

προστατεύει τα άτομα από μελλοντικούς και αβέβαιους κινδύνους⁹⁵. Συνιστά το μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, εκδήλωσης της κοινωνικής αλληλεγγύης και της αναδιανομής του εισοδήματος, καθώς έχει ως στόχο τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων⁹⁶ και την προστασία των ατόμων που δε διαθέτουν τα απαραίτητα εισοδήματα ή αποβάλλουν την ικανότητά τους για εργασία σε κάποια περίοδο της ζωής τους⁹⁷.

Η κοινωνική ασφάλιση είναι δημόσια και υποχρεωτική, χρηματοδοτείται από τις εισφορές εργοδοτών, εργαζομένων και τον κρατικό προϋπολογισμό και προσφέρει παροχές σε είδος και χρήμα⁹⁸. Άξια λόγου είναι η παρατήρηση του Χρυσόγονου (2013) ότι το κοινωνικό δικαίωμα για κοινωνική ασφάλιση θεμελιώνει κοινωνικό κεκτημένο, το οποίο αναδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικό σε περιόδους δημοσιονομικής κρίσης, όπου παρατηρείται ο περιορισμός των διαθέσιμων πόρων⁹⁹. Επεξηγηματικά, με τον όρο κοινωνικό κεκτημένο νοείται ότι διασφαλίζεται ένα ελάχιστο κοινωνικής προστασίας, βασιζόμενο στην αρχή της αναλογικότητας και της ισότητας. Έτσι, ακόμη και όταν οι κοινωνικές συνθήκες αλλάζουν και οι νόμοι που ισχύουν για την κοινωνική ασφάλιση μεταβάλλονται, προφυλάσσονται οι οικονομικά αδύναμες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι μειώσεις των παροχών τους να είναι μικρότερες των οικονομικά ισχυρότερων. Αναλυτικότερα, για να θεωρείται ότι η μείωση της προστασίας λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα των ασφαλισμένων και δεν τα θίγει θα πρέπει να συντρέχουν οικονομικά προβλήματα σε συνθήκες κρίσης που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αλλιώς. Παράλληλα, δεν πρέπει να θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος¹⁰⁰. Δηλαδή, ακόμη και σε περιόδους που απειλείται η οικονομική βιωσιμότητα της χώρας, το κράτος πρέπει να είναι σε θέση να εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, να προστατεύει τα άτομα από κινδύνους που ελλοχεύουν και επιφέρουν απώλεια εισοδήματος αλλά και να τους εξασφαλίζει υγειονομική και ιατρική περίθαλψη¹⁰¹.

⁹⁵ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 87), σελ. 17, 19.

⁹⁶ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 1), σελ. 12.

⁹⁷ Ρωμανιάς, Γ. (2008). *Ελληνικοί & ευρωπαϊκοί μύθοι για το ασφαλιστικό*. Γ΄ Έκδοση. Αθήνα: Αδελφοί Βλάσση, σελ. 47.

⁹⁸ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 18.

⁹⁹ Χρυσόγονος, Κ. (2013). *Η καταστρατήγηση του συντάγματος στην εποχή των μνημονίων*. Αθήνα: Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 43.

¹⁰⁰ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., όπ.π. (υποσημ. 86), σελ. 243. · Βλ. Χρυσανθάκης Χ., Γαλάνη Ε. και Πανταζόπουλος Π., όπ.π. (υποσημ. 74), σελ. 275.

¹⁰¹ Δουκάκης, Κ. (2019). *Η ανάπτυξη του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης 1830-2008. Οράματα, προσδοκίες και ματαιώσεις*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 32.

Η θέσπιση της κοινωνικής ασφάλισης εξασφαλίζει τη μεταφορά πόρων από τις οικονομικά ενεργές ομάδες του πληθυσμού προς τις παλαιότερες γενιές, με σκοπό να διατηρήσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Παράλληλα, εξασφαλίζει τη μεταφορά των πόρων των ενεργών ομάδων προς τις ευάλωτες ομάδες ή αυτούς που για κάποιους λόγους αδυνατούν να εξασφαλίσουν εισοδήματα, όπως άτομα με ασθένειες, αναπηρίες, ατυχήματα ή άνεργοι, ώστε να διασφαλιστεί η ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο¹⁰². Συμπερασματικά, η ασφάλιση δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να διατηρήσουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση όταν βρεθούν αντιμέτωπα με κοινωνικούς κινδύνους¹⁰³.

2.3 Το διανεμητικό και κεφαλαιοποιητικό σύστημα

Τα ασφαλιστικά συστήματα διακρίνονται με βάση τον τρόπο οργάνωσής τους και την οικονομική τους λειτουργία σε διανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά¹⁰⁴.

Αναλυτικότερα, στα κεφαλαιοποιητικά συστήματα οι εισφορές του ασφαλισμένου και τα ποσά από την επένδυση αυτών, διατηρούνται σε έναν ατομικό «κουμπαρά» που αφορά μόνο τον ασφαλισμένο. Επεξηγηματικά, ο τελευταίος δύναται να αποφασίσει αν θα επενδύσει ή όχι τα χρήματά του και ως εκ τούτου, τα χρήματα που λαμβάνει κατά τη συνταξιοδότησή του είναι αποκλειστικά δικό του προϊόν. Επίσης, το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου¹⁰⁵. Αναλυτικότερα, ο Τήνιος (2017) παραθέτει την άποψη ότι ο κάθε εργαζόμενος διατηρεί έναν ατομικό λογαριασμό ασφάλισης ο οποίος πιστώνεται κάθε χρόνο. Το ποσό που βρίσκεται στο λογαριασμό του καθορίζει το δικαίωμα του για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Ακολουθώντας, η καταβαλλόμενη σύνταξη υπολογίζεται από το προσδόκιμο ζωής, οπότε βάσει στατιστικών δεδομένων κατανέμεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι επαρκής για όσο διάστημα θα ζήσει ο συνταξιοδοτούμενος¹⁰⁶. Σε ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα δεν εμπεριέχεται η έννοια της αλληλεγγύης, αλλά το σύστημα στηρίζεται στη λογική της ατομικής

¹⁰² Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., ό.π. (υποσημ. 89), σελ. 17.

¹⁰³ Βλ. Σίμιτσεκ Π., ό.π. (υποσημ. 93), σελ. 18-19, 45-46, 159.

¹⁰⁴ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., ό.π. (υποσημ. 89), σελ. 51.

¹⁰⁵ Συμεωνίδης, Γ. (2020). «Τα οικονομικά της κοινωνικής ασφάλισης», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 121-122.

¹⁰⁶ Τήνιος, Π. (2017). *Συντάξεις*. Αθήνα: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, σελ. 31-32.

αποταμίευσης¹⁰⁷. Επίσης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Δημουλάς και Οικονόμου (2012:39), είναι ένα «*σύστημα προκαθορισμένων εισφορών, στο οποίο οι παροχές ορίζονται από τις προηγούμενες εισφορές του ασφαλισμένου σε ατομική βάση*»¹⁰⁸.

Στον αντίποδα, στα διανεμητικά συστήματα, τα λεγόμενα *pay as you go*, οι εν ενεργεία εργαζόμενοι πληρώνουν ασφαλιστικές εισφορές οι οποίες χρησιμοποιούνται, στη συνέχεια, για να πληρωθούν οι καταβαλλόμενες συντάξεις των σημερινών συνταξιούχων. Το εν λόγω σύστημα χαρακτηρίζεται από την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και στηρίζεται στις εισφορές των εργαζομένων¹⁰⁹. Σε αντίθεση με το κεφαλαιοποιητικό σύστημα, στο διανεμητικό σύστημα «*οι προκαθορισμένες παροχές με τη σειρά τους στηρίζονται κυρίως στις εισφορές των εν ενεργεία εργαζομένων, προκειμένου να καλύπτονται οι ασφαλισμένοι που δεν εργάζονται (συνταξιούχοι, άνεργοι, έμμεσα ασφαλισμένοι)*» (Δημουλάς και Οικονόμου, 2012:39)¹¹⁰. Για το λόγο αυτό, «*είναι αρκετά ευαίσθητο στις μεταβολές της κοινωνικοπολιτικής και της εργασιακής δομής*» (Θεοδωρουλάκης και Κουμαριανός, 2012:52)¹¹¹.

Επίσης, ο Τήνιος (2017) επισημαίνει ότι στο διανεμητικό σύστημα υπάρχουν οι «*συντάξεις καθορισμένης παροχής*», όπου το ποσό της σύνταξης προκύπτει ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού. Ο τελευταίος μπορεί να είναι του τελευταίου μήνα, έτους ή και ο μέσος όρος μιας σειράς ετών. Για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας καίριας σημασίας είναι μόνο η πληρωμή εισφορών και όχι το ποσό αυτών.

Επιπροσθέτως, ο ίδιος συγγραφέας (2017) εντοπίζει πως η μεγαλύτερη διάκριση μεταξύ των δύο συστημάτων έγκειται στο «*πώς αντιμετωπίζεται το ρίσκο της περιόδου συνταξιοδότησης*». Έτσι, σε ένα σύστημα καθορισμένων εισφορών η αύξηση του προσδόκιμου ζωής θα επιφέρει αυτομάτως τη μείωση των συντάξεων, ενώ σε ένα σύστημα καθορισμένων παροχών οι συντάξεις δε θα μεταβληθούν και θα αυξηθούν μόνο οι εισφορές. Η αύξηση των τελευταίων παρακινεί τους εργοδότες να

¹⁰⁷ Βλ. Συμεωνίδης Γ., όπ.π. (υποσημ. 105), σελ. 121.

¹⁰⁸ Δημουλάς, Κ. και Οικονόμου, Χ. (2012). *Βασικές αντιλήψεις μοντέλα και μετασχηματισμοί του κράτους πρόνοιας με έμφαση στα συστήματα υγείας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/ekp_yliko_krat_pron1.pdf, σελ. 39.

¹⁰⁹ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 51.

¹¹⁰ Βλ. Δημουλάς Κ. και Οικονόμου Χ., όπ.π. (υποσημ. 108), σελ. 39.

¹¹¹ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 52.

προτιμούν συστήματα καθορισμένων εισφορών. Επίσης, η μεταπήδηση μεταξύ διαφορετικών ταμείων γίνεται ευκολότερη σε ένα σύστημα καθορισμένων εισφορών. Αντίθετα, στα συστήματα καθορισμένων παροχών ενισχύεται η τάση το άτομο να μετακινείται προς τα ταμεία με γενναιόδωρες παροχές¹¹².

Παρακάτω, θα γίνει αναφορά στο ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα, στους κοινωνικούς παράγοντες που το επηρεάζουν, καθώς και στην εξέλιξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης από τη δεκαετία του 1990 μέχρι το 2020.

Κεφάλαιο 3. Το Ελληνικό Ασφαλιστικό Σύστημα

3.1 Οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική αποτελεσματικότητα

Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στηρίζεται στο διανεμητικό σύστημα¹¹³ και δομείται σε τρεις κύριους πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας αφορά τη δημόσια και υποχρεωτική ασφάλιση και εμπερικλείει όλα τα ταμεία που παρέχουν κύρια και επικουρική ασφάλιση¹¹⁴. Ταυτόχρονα, ο τρόπος χρηματοδότησης αυτού αντικατοπτρίζει και την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών, διότι με τις εισφορές που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι πληρώνονται οι τρέχουσες συντάξεις¹¹⁵. Άξια αναφοράς είναι η άποψη του Ρωμανιά (2008:370) ότι «μόνον οι παροχές που προέρχονται από τον πρώτο πυλώνα αποτελούν παροχές κοινωνικής ασφάλισης». Ο δεύτερος πυλώνας περιλαμβάνει τα Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης ως Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, η σύσταση των οποίων προβλέφθηκε με το νόμο 3029/2002¹¹⁶. Ο Κατρούγκαλος (2009), όμως, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το 2009 είχαν συσταθεί μόνο επτά ταμεία, γεγονός που καταδεικνύει τη μικρή ανάπτυξη του πυλώνα αυτού¹¹⁷. Άξια λόγου είναι και η άποψη του Στεργίου (2015) ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και την επιβολή των μνημονίων έγινε μια προσπάθεια να στραφούν οι ασφαλισμένοι στα ταμεία του δεύτερου πυλώνα για συμπληρωματικές παροχές, αφού ο ρόλος του πρώτου πυλώνα υποτιμήθηκε¹¹⁸. Τέλος, ο τρίτος πυλώνας περιλαμβάνει την παροχή ασφάλισης από

¹¹² Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 32, 33-34.

¹¹³ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 85.

¹¹⁴ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., όπ.π. (υποσημ. 86), σελ. 233.

¹¹⁵ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 87.

¹¹⁶ Βλ. Ρωμανιάς Γ., όπ.π. (υποσημ. 97), σελ. 372, 387.

¹¹⁷ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., όπ.π. (υποσημ. 86), σελ. 234.

¹¹⁸ Στεργίου, Α. (2015). *Κρίση δημόσιου χρέους και κοινωνική ασφάλιση*. Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2021, από https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/04/Stergiou_Krisi-hreouskoinoniki-asfalisi.pdf, σελ. 6.

προγράμματα ιδιωτικής ασφαλιστικής κάλυψης¹¹⁹. Δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε το 2009 από τον Τήνιο και Πουπάκη (2013) και αφορούσε το ασφαλιστικό, κατέδειξε ότι λίγο λιγότερο από ένας στους πέντε ερωτώμενους είχαν κάποια ιδιωτική ασφαλιστική κάλυψη, την οποία επέλεξαν, διότι η κρατική σύνταξη που λάμβαναν ήταν πενιχρή¹²⁰.

Τα έσοδα ενός διανεμητικού συστήματος προέρχονται από τις εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών, από την εισφορά του κράτους και από τις αποδόσεις από την κεφαλαιοποίηση των εισφορών σε αποθεματικά¹²¹. Επίσης, δεδομένου του γεγονότος ότι οι εισφορές των ασφαλισμένων χρησιμοποιούνται για την πληρωμή των καταβαλλόμενων συντάξεων, θα πρέπει η αξία των εισφορών να είναι ίση με την αξία των συντάξεων, προκειμένου να υπάρχει ισορροπία του συστήματος¹²². Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Δημουλάς και Οικονόμου (2012), η ισορροπία μεταξύ εισφορών και δαπανών επηρεάζει την κοινωνική ασφάλιση και την ικανότητά της να ανταπεξέρχεται στις ανάγκες των ασφαλισμένων. Όσο περισσότερα είναι τα έσοδα από τα έξοδα ενός ασφαλιστικού ταμείου, τόσο πιο βιώσιμο και ικανό να ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του καθίσταται το τελευταίο¹²³. Επομένως, οποιαδήποτε μεταβολή στην οικονομία, στη δημογραφική εξέλιξη της κοινωνίας και στην αγορά εργασίας, θα επηρεάσει το ασφαλιστικό σύστημα και τη βιωσιμότητά του, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με αυτά¹²⁴.

Παρακάτω, θα γίνει αναφορά στη δημογραφική γήρανση και την ανεργία, δύο παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν έντονα την ισορροπία και βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος.

¹¹⁹ Βλ. Κατρούγκαλος Γ., ό.π. (υποσημ. 86), σελ. 234.

¹²⁰ Τήνιος, Π. και Πουπάκης, Σ. (2013). «Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση και η ιδιωτική ασφάλιση στις απόψεις της κοινής γνώμης: πολυμεταβλητή ανάλυση», *Κοινωνική Πολιτική*, 1: 1-24. Ανακτήθηκε 6 Ιουλίου 2021, από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeekp/article/view/10545>, σελ. 12, 15.

¹²¹ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., ό.π. (υποσημ. 89), σελ. 57.

¹²² Βλ. Πολυζωίδης Π., ό.π. (υποσημ. 2), σελ. 94.

¹²³ Βλ. Δημουλάς Κ. και Οικονόμου Χ., ό.π. (υποσημ. 108), σελ. 39-40.

¹²⁴ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., ό.π. (υποσημ. 89), σελ. 87.

3.2 Οι κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης

3.2.1 Η γήρανση του πληθυσμού

Σήμερα, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν τα ευρωπαϊκά κράτη είναι η γήρανση του πληθυσμού¹²⁵. Με τον όρο γήρανση νοείται μια φυσική διαδικασία, κατά την οποία επέρχεται φυσιολογική φθορά του σώματος. Δεδομένου ότι η ιατρική επιστήμη προοδεύει όλο και περισσότερο, η διατροφή και η υγιεινή βελτιώνονται, η διαδικασία της γήρανσης συντελείται με όλο και μικρότερο ρυθμό και, έτσι, οι άνθρωποι ζουν περισσότερα χρόνια¹²⁶.

Η πληθυσμιακή μεταβολή περιγράφεται ως το αποτέλεσμα των γεννήσεων, των θανάτων και της μεταναστευτικής κίνησης¹²⁷. Οι δημογραφικές αλλαγές, δηλαδή η γονιμότητα, η θνησιμότητα και η μετανάστευση, ξεκίνησαν να επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το σχεδιασμό πολιτικών που αφορούν τομείς όπως η αγορά εργασίας και η κοινωνική ασφάλιση. Τούτο διότι, η αύξηση του προσδόκιμου ζωής και οι μειωμένες γεννήσεις επέφεραν αναπότρεπτα την αύξηση των ηλικιωμένων ατόμων στο σύνολο του πληθυσμού, η οποία επηρεάζει σημαντικά τη βιωσιμότητα ενός διανεμητικού κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος¹²⁸. Τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων σε συνδυασμό με την αυξημένη μετανάστευση προκαλούν αρνητική πληθυσμιακή μεταβολή, οξύνοντας το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας και συνάμα θέτοντας σε κίνδυνο το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα και τις συντάξεις¹²⁹.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι ως δημογραφική γήρανση ή γήρανση του πληθυσμού νοείται η αύξηση της αναλογίας του γεροντικού πληθυσμού, ενώ παράλληλα στα πλαίσια της διαγενεακής αλληλεγγύης οι διαθέσιμοι πόροι πρέπει να ανακατανεμηθούν, προκειμένου ο γεροντικός πληθυσμός να είναι σε θέση να επιβιώσει. Ως εκ τούτου, το εργατικό δυναμικό καλείται να συμβάλλει στη συντήρηση του γεροντικού πληθυσμού, γεγονός όμως που δεν επιτυγχάνεται πλήρως,

¹²⁵ Borsch-Supan, A. (2009). «Εισαγωγικό σημείωμα: Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή έρευνα για τη γήρανση», στο Α. Λυμπεράκη, Π. Τήνιος και Τ. Φιλαλήθης (επιμ.), *Ζωή 50+ Υγεία, γήρανση και σύνταξη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ, σελ. 19.

¹²⁶ Giddens, A. (2009) (επιμ. Δ. Γ. Τσαούσης). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 201-202.

¹²⁷ Παπαδάκης, Μ. και Τσίμπος, Κ. (2004). *Δημογραφική ανάλυση, αρχές-μέθοδοι-υποδείγματα*. Αθήνα: ΑΘ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, σελ. 24.

¹²⁸ Ρομπόλης, Σ. και Μπέτσης, Β. (2016). *Η οδύσσεια του ασφαλιστικού. Αποδιάρθρωση, σύγκρουση των γενεών και μία λύση*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 131-132.

¹²⁹ Stylianidis, S. and Souliotis, K. (2019). «The impact of the long-lasting socioeconomic crisis in Greece», *Bjpsych International*, Vol.16, No 1, p.p 16-18. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από file:///C:/Users/User/Downloads/The_impact_of_the_long-lasting_socioeconomic_crisi.pdf, σελ. 16.

αφού οι νέοι είναι λιγότεροι αριθμητικά¹³⁰. Η αυξητική τάση που ακολουθεί η γήρανση του πληθυσμού και η πτώση του αριθμού των ατόμων που είναι σε ηλικία εργασίας πιέζει το ασφαλιστικό σύστημα, καθώς αυξάνονται οι συνταξιοδοτικές δαπάνες και όλο και λιγότεροι εργαζόμενοι καλούνται να υποστηρίξουν μια μεγάλη ομάδα του πληθυσμού, τους συνταξιούχους¹³¹. Ταυτόχρονα, η αύξηση του προσδόκιμου ζωής συνεπάγεται την καταβολή συνταξιοδοτικών παροχών για ακόμη μεγαλύτερες περιόδους. Παράλληλα, οδηγεί στην εκ νέου διαμόρφωση συνθηκών ισορροπίας οικονομικής βιωσιμότητας και κοινωνικής αποτελεσματικότητας, καταβάλλοντας επαρκείς συντάξεις, οι οποίες θα διαφυλάττουν τους συνταξιούχους από τον κίνδυνο φτώχειας, με τη συμμετοχή εργαζομένων και φορολογούμενων σε τέτοιο βαθμό, ώστε το κοινωνικό-ασφαλιστικό σύστημα να μπορεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του¹³².

Αξιοσημείωτη είναι η άποψη των Ρωσσίδη και Πετροπουλάκου (2017), οι οποίοι σημειώνουν ότι μία από τις βασικές παραμέτρους της παθογένειας του ασφαλιστικού συστήματος σχετίζεται με την αναλογία που διαμορφώνεται μεταξύ των συνταξιούχων και των εν ενεργεία εργαζομένων. Επεξηγηματικά, όταν οι συνταξιούχοι αυξάνονται και οι έχοντες εργασία μειώνονται, τότε το σύστημα δε βρίσκεται σε ισορροπία. Αυτό συνεπάγεται την αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών ή την ανάγκη εύρεσης διαφορετικών πόρων, με σκοπό την κάλυψη του ελλείμματος που προκύπτει¹³³.

3.2.2 Η επιρροή της ανεργίας στο ασφαλιστικό σύστημα

Η εμφάνιση και εδραίωση της μισθωτής εργασίας αποτελεί συστατικό κομμάτι του κράτους πρόνοιας και της κοινωνικής ασφάλισης. Η κοινωνική ασφάλιση και η αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού είναι έννοιες αλληλοεξαρτώμενες, καθώς το κράτος είναι υπεύθυνο για την εξασφάλιση της υγείας, της παιδείας και μιας σειράς άλλων παροχών απέναντι στα μέλη της κοινωνίας¹³⁴. Τα επίπεδα απασχόλησης, οι

¹³⁰ Βλ. Παπαδάκης Μ. και Τσίμπος Κ., όπ.π. (υποσημ. 127), σελ. 348-349.

¹³¹ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 133-134, 144, 148.

¹³² ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2014). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2014*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 6 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2014-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi/>, σελ. 341.

¹³³ Ρωσσίδης, Ι. και Πετροπουλάκος, Σ. (2017). *Το ασφαλιστικό σύστημα σε κρίση*. Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2021, από https://www.researchgate.net/publication/319623074_To_asphalistiko_systema_se_krise, σελ. 3.

¹³⁴ Πέτρουλας, Π., Ρομπόλης, Σ., Ξυδέας, Ε. και Χλέτσος, Μ. (1993). *Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα. Η περίπτωση του ΙΚΑ*. Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, σελ. 3.

αμοιβές των εργαζομένων, η ανεργία και οι νέες μορφές εργασίας είναι βαρύνουσας σημασίας για το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης, καθώς το τελευταίο χρηματοδοτείται σε μεγάλο βαθμό από τις εισφορές¹³⁵. Όμως η υπονόμηση της πλήρους και σταθερής απασχόλησης, οι επισφαλείς εργασιακές σχέσεις και η αδυναμία του ασφαλιστικού συστήματος να εξασφαλίσει αξιοπρεπείς όρους διαβίωσης στους ασφαλισμένους οδήγησαν ακόμη περισσότερους πολίτες να έχουν άμεση ανάγκη από κοινωνική πρόνοια¹³⁶ και, ως εκ τούτου, να αδυνατούν να συνεισφέρουν πόρους στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, η ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησε σε μία νέα μορφή ανεργίας, την τεχνολογική ανεργία, διότι η ανθρώπινη εργασία αντικαταστάθηκε από τις μηχανές¹³⁷.

Η δημοσιονομική κρίση του 2009 επέφερε σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στη χώρα, με το ποσοστό ανεργίας ήδη από το 2012 να διαμορφώνεται στο 27%, ενώ για τους νέους από 15 έως 24 ετών το ποσοστό αυτό άγγιξε το 61,7%¹³⁸. Αξίζει να αναφερθεί ότι ήδη από το πρώτο τρίμηνο του 2010 καταγράφηκε σημαντική αύξηση της ανεργίας, η οποία έγινε ιδιαίτερα αισθητή στη Βόρεια Ελλάδα και, επιπλέον, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν δύομισι φορές μεγαλύτερο από αυτό των αντρών¹³⁹. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ΓΣΕΕ (2017), τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα άλλαξαν το «τοπίο» των εργασιακών σχέσεων μέσω της κατάργησης κανόνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων, αλλά και ταυτόχρονη καταπάτηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, θέτοντας τους δημοσιονομικούς στόχους πάνω από τα θεμελιώδη δικαιώματα. Τα μέτρα που πάρθηκαν προκειμένου την έξοδο της χώρας από την κρίση παρεμπόδισαν την άσκηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανάμεσά τους το

¹³⁵ Βλ. Δημουλάς Κ. και Οικονόμου Χ., όπ.π. (υποσημ. 108), σελ. 40-41.

¹³⁶ Μπιθυμήτρης, Γ. (2012). «Προστασία από την επισφάλεια, ή επισφάλεια στην προστασία; Αποκέντρωση και εργασιακές σχέσεις στις κοινωνικές υπηρεσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εποχή της κρίσης», στο Β. Ιωακειμίδης (επιμ.), *Κοινωνική εργασία για την κοινωνική δικαιοσύνη. Ριζοσπαστική και κριτική θεωρία, πρακτική, παραδείγματα*. Αθήνα: ίων, σελ. 92.

¹³⁷ Δεδουσόπουλος, Α. (2004). *Θεωρίες της ανεργίας*. 1^{ος} τόμος. Αθήνα: τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός, σελ. 71-72.

¹³⁸ Μπουρίκος, Δ. (2013). «Κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης: Νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών ή εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη;», *Παρατηρητήριο για την κρίση - ΕΙΛΑΜΕΠ*, Ερευνητικό Κείμενο Νο 3, 4-31. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2022 από http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2013/04/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF_3_%CE%94-%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82.pdf, σελ. 7.

¹³⁹ Wood, A. (2010). «Crisis country case study: Greece», *International Social Security Association*, Geneva, p.p. 1-7. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2022, από https://ww1.issa.int/sites/default/files/documents/publications/2Greece_en-29611.pdf, σελ. 1-3.

δικαίωμα για εργασία και κοινωνική ασφάλιση¹⁴⁰. Η Τριανταφυλλίδου (2016) σημειώνει ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας καταγράφηκαν στο νεανικό πληθυσμό στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, μία εκ των οποίων είναι η Ελλάδα¹⁴¹. Παράλληλα, η οικονομική κρίση οδήγησε σε απότομη και συνεχή αύξηση της ανεργίας στους νέους. Να σημειωθεί ότι η ετήσια έκθεση της INE-ΓΣΕΕ (2021) υπογραμμίζει ότι δε δημιουργούνται επαρκείς θέσεις απασχόλησης στην Ελλάδα και οι περισσότερες είναι χαμηλής ποιότητας και χαμηλών αμοιβών. Πρόσθετα, οι νέες εργασιακές θέσεις απευθύνονται κυρίως σε άνδρες μέσης ηλικίας και οι κατώτατοι μισθοί χαρακτηρίζονται ως μισθοί απόλυτης φτώχειας, αφού δεν προσφέρουν επαρκή αγοραστική δύναμη¹⁴². Σε περιόδους οικονομικής κρίσης παρατηρείται η εμφάνιση της κυκλικής και διαρθρωτικής ανεργίας. Αναλυτικότερα, ο Δεδουσόπουλος (2004) υπογραμμίζει ότι η ανεργία ελλειπούς ζήτησης ή κυκλική ανεργία εμφανίζεται όταν η ζήτηση για κατανάλωση αγαθών είναι μειωμένη, οπότε και προκαλεί μειωμένη ζήτηση για εργασία και, συνεπώς, ανεργία. Έτσι, οι άνεργοι παραμένουν άνεργοι, αν και επιθυμούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας¹⁴³.

Από την άλλη, η Καραμεσίνη (2011:220) παραθέτει την άποψη ότι «η διαρθρωτική ανεργία προέρχεται από τις ακαμψίες της αγοράς εργασίας που οδηγούν σε μισθούς υψηλότερους αυτών της ανταγωνιστικής ισορροπίας». Ταυτόχρονα, ένας ακόμη παράγοντας που οφείλεται η διαρθρωτική ανεργία αφορά στην ασυμμετρία μεταξύ των εργασιακών δεξιοτήτων, προσόντων και γνώσεων που διαθέτουν οι άνεργοι και των απαιτήσεων των εργοδοτών για γνώσεις και προσόντα, ώστε να καλύψουν τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας¹⁴⁴. Αξιοσημείωτο είναι ότι η διαρθρωτική ανεργία εμφανίζεται όταν μεταβάλλεται η ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες, οπότε και οι απασχολούμενοι σε αυτά μένουν άνεργοι, διότι δεν υπάρχει ζήτηση. Επιπροσθέτως, η σταδιακή αύξηση των απαιτήσεων των εργοδοτών για εργαζόμενους με προσόντα οδήγησε στον αποκλεισμό ανειδίκευτων εργατών στην

¹⁴⁰ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2017). «Εργασιακές σχέσεις και αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα: Οι θέσεις των συνδικάτων», ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, 235, Αθήνα, 1-9. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2017/07/MAIOS-IOYNIOS-2017.pdf>, σελ. 3,7.

¹⁴¹ Τριανταφυλλίδου, Ε. (2016). «Η μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία», στο Θ. Καλλινικάκη και Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Διαδρομές κοινωνικής έρευνας*. ΠΜΣ “Κοινωνική Πολιτική & Κοινωνική Εργασία” ΔΠΘ, σελ. 317.

¹⁴² ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2021). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2021*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2021-ine-gsee-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholis/>, σελ. 94.

¹⁴³ Βλ. Δεδουσόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 137), σελ. 70.

¹⁴⁴ Καραμεσίνη, Μ. (2011). «Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 220 · Βλ. Δεδουσόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 137), σελ. 63.

αγορά εργασίας. Να σημειωθεί όμως ότι η μακροχρόνια ανεργία οδηγεί ένα μέρος των ανέργων σε κοινωνικό αποκλεισμό, αντιμετωπίζουν ψυχική δυσφορία, εξαιτίας του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, κάνουν χρήση αλκοόλ και παράνομων ουσιών. Επίσης, δεν κατέχουν τα κατάλληλα προσόντα και τις δεξιότητες για να διεκδικήσουν μια θέση εργασίας με αποτέλεσμα να αδυνατούν ή να μην επιθυμούν να εργαστούν¹⁴⁵.

Επιπλέον, η επιβολή των συνεχόμενων μνημονίων επέφερε αλλαγές και στην αγορά εργασίας μέσα από τη μείωση των μισθών και την κατάργηση των δώρων. Ακόμη, επήλθαν νέες ευέλικτες μορφές απασχόλησης, όπως η μερική απασχόληση, οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου, οι συμβάσεις έκτακτης ανάγκης, αλλά και η απελευθέρωση των ομαδικών απολύσεων¹⁴⁶. Οι Βαγιανός κ.ά. (2017) αναφέρουν ότι με το νόμο 3863/2010 αυξήθηκε ο αριθμός των απολυόμενων ατόμων στις ομαδικές απολύσεις και, ταυτόχρονα, μειώθηκε το ποσό της αποζημίωσης και ο χρόνος προειδοποίησης για την απόλυση του εργαζομένου¹⁴⁷. Επιπροσθέτως, τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα μειώσαν σε μεγάλο βαθμό μισθούς και συντάξεις, έφεραν πρόσθετη μείωση του κατώτατου μισθού για τους νέους κάτω των εικοσιπέντε ετών και, παράλληλα, ματαίωσαν οποιαδήποτε προσδοκία για την εξασφάλιση σταθερής και πλήρους απασχόλησης εργασία¹⁴⁸. Αξιοσημείωτο είναι ότι η απώλεια εργασίας στην Ελλάδα συνεπάγεται την υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης, διότι ο άνεργος χάνει ένα μεγάλο ποσοστό του εισοδήματός του. Ως εκ τούτου, η απώλεια εργασίας οδηγεί σε φτωχοποίηση τον ίδιο και την οικογένειά του. Ταυτόχρονα, όμως, η κατάσταση αυτή δηλώνει ότι η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα είναι αναποτελεσματική¹⁴⁹.

Να υπογραμμιστεί ότι οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που προωθούνται καθιστούν το άτομο υπεύθυνο για την ανεργία του. Αυτό σημαίνει ότι η σταθερότητα στην εργασία εξαρτάται από την ικανότητα του ατόμου να καλλιεργεί

¹⁴⁵ Βλ. Δεδουσόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 137), σελ. 66-67.

¹⁴⁶ Μητρόπουλος, Α. (2020). *Εργασιακές σχέσεις & κοινωνική ασφάλιση στη σύγχρονη Ελλάδα. Εργασιακή απορρύθμιση και το μέλλον των συντάξεων. Το νέο τοπίο του ασφαλιστικού*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 397-402.

¹⁴⁷ Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν., Μεγύρ, Κ. και Πισσαρίδης, Χ. (2017). «Η ελληνική οικονομία πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης: Οικονομικές πολιτικές για το μέλλον», στο Δ. Βαγιανός, Ν. Βέττας, Κ. Μεγύρ και Χ. Πισσαρίδης (επιμ.), *Πέρα από τη λιτότητα. Για μια νέα δυναμική στην ελληνική οικονομία*. Ηράκλειο: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, σελ. 52.

¹⁴⁸ Βλ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ, όπ.π. (υποσημ. 140), σελ. 2, 5, 9.

¹⁴⁹ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2020). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2020*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2020/10/Ethsia_Ekthesi_2020_INEGSEE.pdf, σελ. 80-81.

τις δεξιότητές του (για παράδειγμα μέσω της διά βίου εκπαίδευσης) και να προσαρμόζεται κάθε φορά στις ανάγκες της αγοράς. Όμως, όλες αυτές οι συνεχείς αλλαγές φαίνεται να πλήττουν δυσανάλογα ομάδες του εργατικού δυναμικού, όπως είναι οι νέοι και οι αναζητούντες εργασία¹⁵⁰. Οι παραπάνω παράγοντες, λοιπόν, οδηγούν σε απώλεια πόρων, διότι οι εισφορές είναι μειωμένες, οπότε πλήττεται ανάλογα και το ασφαλιστικό σύστημα. Επίσης, να σημειωθεί εδώ ότι η ανθεκτικότητα της οικονομίας σε μελλοντικές κρίσεις θα εξαρτηθεί από τη δυνατότητα παραγωγής, την ενίσχυση της εγχώριας αυτάρκειας σε αγαθά και υπηρεσίες και την ενδογενή διατήρηση των ροών εισοδήματος και ρευστότητας¹⁵¹. Απόρροια αυτού είναι ότι η απώλεια πόρων από εισφορές για το ασφαλιστικό σύστημα είναι μεγάλη και το τελευταίο καλείται να αντιμετωπίσει τη νέα κατάσταση για να εξασφαλίσει τη διατήρησή του.

3.3 Η ανάπτυξη και διαμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα

Η έναρξη του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα ξεκινά το 1836 με τα πρώτα αλληλοβοηθητικά ταμεία να ιδρύονται. Στη συνέχεια, το 1861 ιδρύθηκε το ναυτικό απομαχικό ταμείο και το μετοχικό ταμείο, ενώ το 1907 το ταμείο συντάξεως σιδηροδρομικών¹⁵². Η περίοδος που ακολούθησε από το 1928 έως το 1937 χαρακτηρίζεται από την ίδρυση διαφόρων ταμείων ασφάλισης. Επιγραμματικά, το 1928 ιδρύθηκε το ταμείο των υγειονομικών (ΤΣΑΥ), το 1929 των εφημεριδοπωλών και νομικών, το 1930 των κληρικών (ΤΑΚΕ), το 1931 των εκτελωνιστών και τυπογράφων και το 1932 των αυτοκινητιστών (ΤΣΑ). Ακολούθως, το 1934 ιδρύθηκε το ταμείο των μηχανικών (ΤΣΜΕΔΕ), των επαγγελματιών και βιοτεχνών (ΤΕΒΕ), αλλά και των εργατών τύπου. Το 1935 ιδρύθηκε το ταμείο χρηματιστών, το 1937 το ΙΚΑ για εργαζόμενους και υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα και το 1940 το ταμείο των εμπόρων (ΤΑΕ)¹⁵³. Το 1945 καθιερώθηκε η ασφάλιση της ανεργίας, το 1958 η παροχή οικογενειακών επιδομάτων και το 1961 ιδρύθηκε ο ΟΓΑ. Άξιο αναφοράς είναι ότι το 1937 το Ι.Κ.Α. λειτουργούσε μόνο σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη,

¹⁵⁰ Βλ. Τριανταφυλλίδου Ε., *όπ.π.* (υποσημ. 141), σελ. 314-316.

¹⁵¹ Βλ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ, *όπ.π.* (υποσημ. 142), σελ. 98.

¹⁵² Ρομπόλης, Σ. και Μπέτσης, Β. (2019). *Η οδύσσεια της ελληνικής οικονομίας*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 95. · Βλ. Πέτρουλας Π., Ρομπόλης Σ., Ξυδέας Ε. και Χλέτσος Μ., *όπ.π.* (υποσημ. 134), σελ. 11-12.

¹⁵³ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., *όπ.π.* (υποσημ. 152), σελ. 97.

στα τέλη του 1938 επεκτάθηκε και σε άλλες πόλεις και το 1982 επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα και ιδρύθηκε το TEAM.

Η διαμόρφωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του, χαρακτηρίζονταν από άνισες ποιοτικά και ποσοτικά παροχές, αλλά και από διαφορετικές προϋποθέσεις απολαβής των παροχών και υπολογισμού αυτών¹⁵⁴. Οι ευνοημένες συνθήκες για την ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων και η επιλεκτικότητα ως προς την ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλισης καταστρατηγούσαν την αρχή της ισότητας, τόσο μεταξύ των ασφαλισμένων, όσο και μεταξύ των συνταξιούχων, αλλά και την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών¹⁵⁵. Χαρακτηριστική είναι και η αναφορά του Kourachani (2021) ο οποίος αναφέρει ότι από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το μεσοπόλεμο, τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης ιδρύθηκαν κυρίως από επαγγελματικά σωματεία, οι ανισότητες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων ήταν εμφανείς, ενώ το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ήταν κατακερματισμένο¹⁵⁶.

3.3.1 Οι μεταρρυθμίσεις του συστήματος από το 1990 έως και την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης

Ο Δουκάκης (2019) εντοπίζει ότι τα προβλήματα του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος αφορούν σε ελλείμματα των ασφαλιστικών ταμείων, στην ύπαρξη πολλών και διάφορων ταμείων κύριας και επικουρικής ασφάλισης με διαφορετικά ασφαλιστικά καθεστάτα το καθένα. Πρόσθετα, επισημαίνει την άνιση κατανομή των κοινωνικών πόρων, η οποία επηρεάζονταν από τη δυνατότητα πίεσης που είχε η κάθε ομάδα και τις πελατειακές σχέσεις. Ακόμη, η μη καταβολή των απαιτούμενων εισφορών από τους εργοδότες, αφού το πρόστιμο ήταν μικρό, η χρησιμοποίηση των πόρων των ασφαλιστικών ταμείων ως μέσα άσκησης κοινωνικής πολιτικής, η δημογραφική γήρανση, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και η παρατεταμένη οικονομική κρίση καταγράφονται ως μερικά από τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας κατά τη δεκαετία του 1990¹⁵⁷.

Ως εκ τούτου, η αδυναμία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης να καλύψει τις ασφαλιστικές ανάγκες των ασφαλισμένων και των συνταξιούχων, καθώς και τα

¹⁵⁴ Βλ. Πέτρουλας Π., Ρομπόλης Σ., Ξυδέας Ε. και Χλέτσος Μ., όπ.π. (υποσημ. 134), σελ. 13, 14, 16.

¹⁵⁵ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 152), σελ. 96-97.

¹⁵⁶ Kourachanis, N. (2021). «Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010-2020)», *Journal of Social Change*, Vol. 13, No 2, Walden University, p.p. 45-57. Ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2022, από <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1296&context=jsc>, σελ. 49.

¹⁵⁷ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 283-286.

ελλείμματα των ασφαλιστικών ταμείων, κυρίως από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα, οδήγησαν την κυβέρνηση κατά την περίοδο 1990-1992 στην ψήφιση τριών νέων ασφαλιστικών νόμων. Οι νόμοι αυτοί ήταν οι 1902/1990, 1976/1991 και ο 2084/1992, με μέλημα την εξυγίανση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης¹⁵⁸.

Επεξηγηματικά, οι νόμοι αυτοί θεσπίστηκαν με κύριο στόχο την αύξηση των πόρων των ταμείων και την περιστολή των δαπανών που σχετιζόνταν με τις ασφαλιστικές παροχές¹⁵⁹. Έτσι, προβλέφθηκε μία σειρά ρυθμίσεων μέσα από τις οποίες επιβλήθηκαν κρατήσεις στις ήδη υπάρχουσες συντάξεις και μειώθηκαν σταδιακά τα ποσά των καταβαλλόμενων συντάξεων. Επιπλέον, επήλθε τροποποίηση εισφοράς εργοδότη και ασφαλισμένου και αύξηση αυτής, αλλά και αύξηση των ποσοστών αναπηρίας, έτσι ώστε να μειωθούν οι δικαιούχοι συντάξεων αναπηρίας¹⁶⁰. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τήνιος (2017), μέχρι και το 1990 υπήρχε η τάση τα άτομα που δε διέθεταν τα απαραίτητα ένσημα για θεμελίωση δικαιώματος σύνταξης, να λαμβάνουν αναπηρικές συντάξεις από το Ι.Κ.Α.. Από το 1990 και έπειτα, το ποσοστό αναπηρίας για πλήρη σύνταξη ορίστηκε από 80% και πάνω, προκειμένου τη μείωση των δικαιούχων¹⁶¹. Επιπροσθέτως, μειώθηκε σταδιακά η κατώτατη σύνταξη, ενώ οι ασφαλισμένοι και οι συνταξιούχοι ξεκίνησαν να συμμετέχουν στην ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη με ποσοστό 25%. Παράλληλα, ένα μέρος των κοινωνικών πόρων λειτούργησε ως μέσο χρηματοδότησης των ταμείων που είχαν ελλείμματα¹⁶².

Επιπροσθέτως, για να διασφαλιστούν τα έσοδα των ταμείων προβλέφθηκαν ρυθμίσεις προς αποφυγή της εισφοροδιαφυγής και διακανονισμού των χρεών και συστάθηκε η Επιτροπή Κρίσεως Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματιών της οποίας αρμοδιότητα ήταν να κρίνει ποια επαγγέλματα θα ενταχθούν στη λίστα των Β.Α.Ε..

Ορόσημο, όμως, για το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας ήταν η ψήφιση του νόμου 2084/1992 ο οποίος επέφερε μείζονος σημασίας αλλαγές στο ασφαλιστικό καθεστώς των εργαζομένων, τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημόσιου τομέα¹⁶³.

¹⁵⁸ Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) (1999). *Το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Η εναλλακτική πρόταση της Γ.Σ.Ε.Ε.* Αθήνα, σελ. 18-19. · Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (1997). *Σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (ΣΚΑ)*, σελ. 12.

¹⁵⁹ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 40. · Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 20. · Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος, όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 12-13.

¹⁶⁰ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος, όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 12-13.

¹⁶¹ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 36.

¹⁶² Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 20-21.

¹⁶³ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 282-283, 301.

Απόρροια αυτού, ήταν να «δημιουργηθούν οι ασφαλισμένοι δύο ταχυτήτων και να καθιερωθεί η κατ' επίφαση τριμερής χρηματοδότηση» (Γ.Σ.Ε.Ε.,1999:20)¹⁶⁴. Ως εκ τούτου, ορίστηκαν οι ρυθμίσεις για όσους ασφαλίστηκαν για πρώτη φορά από 01-01-1993, οι λεγόμενοι νέοι ασφαλισμένοι και δημιουργήθηκε ένα νέο σύστημα ασφάλισης¹⁶⁵. Πιο συγκεκριμένα, «το βάρος χρηματοδότησης επιμερίζεται ανάμεσα σε εργαζόμενους, εργοδότες και κράτος, με τους εργαζόμενους να καταβάλλουν τα 2/9 της χρηματοδότησης, τους εργοδότες τα 4/9 και το κράτος τα 3/9» (Κουμαριανός, 2020β:67)¹⁶⁶. Έτσι, οι εισφορές για κύρια σύνταξη βάραιναν κατά 6,67% τους ασφαλισμένους, κατά 13,33% τον εργοδότη και κατά 10% το κράτος. Ως προς την κάλυψη της ασθένειας, τα ποσοστά αυτά διαμορφώθηκαν στο 2,55%, 5,10% και 3,80%, αντίστοιχα. Αναφορικά με την επικουρική σύνταξη, η εισφορά ασφαλισμένου και εργοδότη ανέρχονταν στο 3% και για τις δύο πλευρές. Ακόμη, οι ελεύθεροι επαγγελματίες κατέβαλαν εισφορές σε ποσοστό 20% και η κρατική συμμετοχή ορίστηκε σε ποσοστό 10%¹⁶⁷.

Επιπλέον, με αυτό το νόμο τροποποιήθηκαν τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης, αυξήθηκαν οι απαιτούμενες ημέρες ασφάλισης και καταργήθηκε το δικαίωμα συνταξιοδότησης με τριάντα πέντε χρόνια ασφάλισης άνευ ηλικιακού ορίου. Από τούδε και στο εξής θα ήταν αναγκαία η συμπλήρωση 4500 ενσήμων, αντί των 4050 που ίσχυε, για να εξασφαλίσει ο ασφαλισμένος δικαίωμα συνταξιοδότησης¹⁶⁸. Ακόμη, για να θεμελιώσει κανείς δικαίωμα συνταξιοδότησης λόγω γήρατος ήταν απαραίτητη η συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου ηλικιακού έτους.

Πρόσθετα, ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε ότι σε περίπτωση που ο ασφαλισμένος είχε συμπληρώσει τις απαραίτητες ημέρες ασφάλισης και το εξηκοστό έτος της ηλικίας του, είχε το δικαίωμα υποβολής αίτησης για μειωμένη σύνταξη. Στον αντίποδα, προσδιορίστηκε ότι οι ασφαλισμένοι οι οποίοι είχαν συμπληρώσει δεκαπέντε έτη ασφάλισης, εκ των οποίων τα $\frac{3}{4}$ θα αντιστοιχούσαν σε Β.Α.Ε., θεμελιώναν δικαίωμα συνταξιοδότησης στα εξήντα έτη και όχι στα εξήντα πέντε. Ακόμη, το ποσό της κύριας σύνταξης θα υπολογίζονταν με το συντελεστή 1,714% επί

¹⁶⁴ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 20.

¹⁶⁵ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 61-64.

¹⁶⁶ Κουμαριανός, Β. (2020β). «Η θεσμική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 67.

¹⁶⁷ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 71-72.

¹⁶⁸ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 21.

των μηνιαίων συντάξιμων αποδοχών επί τα έτη ασφάλισης¹⁶⁹. Με αυτόν τον τρόπο, «η κύρια και επικουρική σύνταξη μειώθηκαν από το 80% + 20%, στο 60% + 20%» (Γ.Σ.Ε.Ε., 1997:13)¹⁷⁰.

Παράλληλα, προβλέφθηκαν και ρυθμίσεις που αφορούσαν τα άτομα που ασφαλίστηκαν μέχρι 31-12-1992, με τις οποίες αυξήθηκαν οι εισφορές αναπηρίας, γήρατος και θανάτου. Επεξηγηματικά, οι εισφορές διαμορφώθηκαν στο 20% επί των αποδοχών, εκ των οποίων το 6,67% επωμίζονταν οι ασφαλισμένοι και το 13,33% βάραινε τους εργοδότες. Επίσης, αυξήθηκαν οι εισφορές στα ειδικά ταμεία και «από 1 Ιανουαρίου 1998 αυξήθηκε στα 60 έτη, από τα 58, το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης όσων είχαν συμπληρώσει 35 έτη υπηρεσίας και 10.500 ημέρες εργασίας» (Δουκάκης, 2019:304)¹⁷¹.

Παρά τις αλλαγές που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του 1990-1992, το αμέσως επόμενο διάστημα, 1993–1999, ήρθε στο προσκήνιο η ιδέα της αλλαγής του τρόπου οργάνωσης των φορέων της κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και η μεταρρύθμιση του συστήματος συνολικά¹⁷². Ως απόρροια, η νέα κυβέρνηση προχώρησε στην ψήφιση νέων νόμων, με τους οποίους θεσμοθετήθηκε το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (ΕΚΑΣ) για την ενίσχυση των χαμηλοσυνταξιούχων και δημιουργήθηκε αυτοτελής κλάδος ασφάλισης για τους αγρότες¹⁷³. Επιπλέον, επήλθε η ενοποίηση των ταμείων κύριας και επικουρικής ασφάλισης, αλλά έγινε και μία προσπάθεια ενίσχυσης των ελεγκτικών μηχανισμών για να διασφαλιστούν τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης¹⁷⁴. Ταυτόχρονα, με ορισμένες διατάξεις που ψηφίστηκαν υπήρξε διευκόλυνση των επιχειρήσεων, αλλά και των δήμων και των κοινοτήτων, ως προς την πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών που χρωστούσαν.

Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να αναφερθεί η παρατήρηση της Γ.Σ.Ε.Ε. (1999:21-22) ότι «στη διάρκεια του 1996 το 74% των (χαμηλο)συνταξιούχων μοιράσθηκε το 49% των συνολικών δαπανών για συντάξεις και εφάπαξ, ενώ το υπόλοιπο 51% των δαπανών πήγε στο 26% των (υψηλο)συνταξιούχων», διαπίστωση που καταδεικνύει την καταβολή χαμηλών συντάξεων, αλλά και την έντονη κοινωνική ανισότητα που χαρακτήριζε το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα. Ως εκ τούτου, για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, η κυβέρνηση προχώρησε στην ψήφιση του

¹⁶⁹ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 64-68.

¹⁷⁰ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος, όπ.π. (υποσημ. 158), σελ. 13.

¹⁷¹ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 303-304.

¹⁷² Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 41.

¹⁷³ Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 47.

¹⁷⁴ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 41.

νόμου 2434/1996 με τον οποίο θεσμοθετήθηκε η καταβολή του ΕΚΑΣ, προκειμένου την οικονομική ενίσχυση των χαμηλοσυνταξιούχων¹⁷⁵. Αναλυτικότερα, στο άρθρο 20 του νόμου προβλέπονταν «η καταβολή *Επιδόματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (ΕΚΑΣ)* στους συνταξιούχους γήρατος, αναπηρίας και θανάτου των οργανισμών κύριας ασφάλισης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Ν.Α.Τ., πλην του ΟΓΑ, από τους φορείς που συνταξιοδοτούνταν εφόσον πληρούσαν συγκεκριμένες προϋποθέσεις» (Δουκάκης, 2019:312)¹⁷⁶.

Ακολουθως, αξιόλογες και αναγκαίες αναφορές παρεμβάσεις στην οργάνωση και στην αναδιάρθρωση του συστήματος ήταν η δημιουργία του κλάδου κύριας ασφάλισης αγροτών και η σύσταση του Οργανισμού Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών (Ο.Α.Ε.Ε.)¹⁷⁷.

Αναλυτικότερα, ιδρύθηκε ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) ο οποίος συστάθηκε με το νόμο 4169/1961, οπότε και ξεκίνησε να παρέχει ασφαλιστική κάλυψη στους αγρότες που αποτελούσαν την πολυπληθέστερη εργατική ομάδα, αλλά παρέμεναν ανασφάλιστοι μέχρι τότε¹⁷⁸. Μέχρι και το 1998 που ξεκίνησε να λειτουργεί ως ταμείο κύριας ασφάλισης αγροτών, ο ΟΓΑ λειτουργούσε ως φορέας κοινωνικής πρόνοιας και οι πόροι του προέρχονταν από τον κρατικό προϋπολογισμό χωρίς την καταβολή εισφορών από τους αγρότες¹⁷⁹. Έκτοτε, πηγές χρηματοδότησης του οργανισμού ήταν η εισφορά του κράτους σε ποσοστό 14% και οι εισφορές των ασφαλισμένων. Επεξηγηματικά, ορίστηκαν εφτά ασφαλιστικές κατηγορίες, όπου οι αγρότες επέλεξαν σε ποια θα ενταχθούν. Έτσι, οι εισφορές που πλήρωναν ορίζονταν σε ποσοστό 7% επί του ποσού της ασφαλιστικής κατηγορίας στην οποία είχαν επιλέξει να υπαχθούν¹⁸⁰.

Ο Ο.Α.Ε.Ε. δημιουργήθηκε με το νόμο 2676/1999 «*Οργανωτική και λειτουργική αναδιάρθρωση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις*» και συγχωνεύθηκαν σε αυτόν το Ταμείο Ασφάλισης Εμπόρων (ΤΑΕ), το Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδας (Τ.Ε.Β.Ε.), το Ταμείο Συντάξεως Αυτοκινητιστών (Τ.Σ.Α.) και το Ταμείο Πρόνοιας Ξενοδόχων¹⁸¹. Αναλυτικότερα, λειτουργούσε ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και ήταν υπεύθυνος για την

¹⁷⁵ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), *όπ.π.* (υποσημ. 158), σελ. 21-24.

¹⁷⁶ Βλ. Δουκάκης Κ. (υποσημ. 101), σελ. 312.

¹⁷⁷ Βλ. Κοντιάδης Ξ., *όπ.π.* (υποσημ. 20), σελ. 47-48.

¹⁷⁸ Βλ. Δουκάκης Κ., *όπ.π.* (υποσημ. 101), σελ. 43, 259.

¹⁷⁹ Βλ. Κουμαριανός Β., *όπ.π.* (υποσημ. 87), σελ. 49

¹⁸⁰ Βλ. Πολυζωίδης Π., *όπ.π.* (υποσημ. 2), σελ. 72.

¹⁸¹ Βλ. Δουκάκης Κ., *όπ.π.* (υποσημ. 101), σελ. 319-320.

ασφαλιστική κάλυψη όλων των ασφαλισμένων των παραπάνω ταμείων σε περίπτωση γήρατος, αναπηρίας, θανάτου, ατυχήματος, ασθένειας και μητρότητας.

Παράλληλα, δημιουργήθηκε το Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Δημοσίων Υπαλλήλων (ΤΕΑΔΥ), έπειτα από την ενοποίηση των δώδεκα ταμείων αρωγής των δημοσίων υπαλλήλων¹⁸².

Ολοκληρώνοντας, στο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών (Τ.Ε.Α.Μ.), το οποίο λειτουργούσε στο Ι.Κ.Α., εντάχθηκαν μερικά ταμεία επικουρικής ασφάλισης και συστάθηκε η «Υπηρεσία Ελέγχου Δαπανών Υγείας Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης», με σκοπό τον έλεγχο των δαπανών και των υπηρεσιών στο χώρο της υγείας.

Η μεταρρύθμιση, όμως, του συστήματος συνεχίστηκε, καθώς οι συνταξιούχοι ήταν περισσότεροι από τους ασφαλισμένους και τα έξοδα για κοινωνική προστασία αυξημένα¹⁸³. Έτσι, το 2002 η κυβέρνηση προχώρησε στην ψήφιση του νόμου 3029 ο οποίος έφερε τον τίτλο «*Μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης*», με στόχο την αναδιοργάνωση του συστήματος¹⁸⁴. Το νομοσχέδιο προέβλεπε αύξηση των συντάξεων για τους νέους ασφαλισμένους, αλλά μείωση αυτών για όσους ασφαλίστηκαν μέχρι το 1992, θέσπιση των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (Τ.Ε.Α.) και τη σύσταση της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν το Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. και το ΕΤΕΑΜ ως ανεξάρτητα ταμεία¹⁸⁵. Δηλαδή, «*αυτονομήθηκε η επικουρική από την κύρια ασφάλιση με τη σύσταση αντίστοιχου ανεξάρτητου ειδικού φορέα*» (Ρομπόλης κ.ά., 2007:10)¹⁸⁶.

Αναλυτικότερα, το Ι.Κ.Α. μετονομάστηκε σε Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. και τα ταμεία που χορηγούσαν συντάξεις στο προσωπικό του Ο.Τ.Ε., ΗΣΑΠ, ΔΕΗ και των τραπεζών εντάχθηκαν στον κλάδο σύνταξης του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ.. Τα προαναφερόμενα ταμεία καταργήθηκαν, ενώ το σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων μεταβιβάστηκε στο Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ.. Αναφορικά με τους ασφαλισμένους, οι νέοι εργαζόμενοι θα ασφαλιζόνταν υποχρεωτικά στο Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. και θα ακολουθούσαν τη νομοθεσία αυτού. Αντίθετα, οι ήδη ασφαλισμένοι στα καταργημένα ταμεία συνέχισαν να διέπονται από τη νομοθεσία των καταργημένων ταμείων. Επιπροσθέτως, με τον παρόντα νόμο θεσμοθετήθηκε και η χρηματοδότηση

¹⁸² Βλ. Κοντιάδης Ξ., όπ.π. (υποσημ. 20), σελ. 48.

¹⁸³ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 320, σελ. 324-328.

¹⁸⁴ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 42.

¹⁸⁵ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 332-333.

¹⁸⁶ Ρομπόλης, Σ., Ρωμανιάς, Γ., Μαργιός, Β. και Χατζηβασιλόγλου, Ι. (2007). *Αναλογιστική μελέτη ΙΚΑ-ΕΤΑΜ*. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, σελ. 10.

του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ.. Ακολούθως, ορίστηκε ότι κατά τη χρονική περίοδο 2003-2008, το κράτος θα χρηματοδοτούσε το ταμείο με ποσά που θα αντιστοιχούσαν, κατά μέσο όρο, σε ποσοστό 1% του ΑΕΠ, ενώ από το 2009 έως το 2032 το ποσό αυτό θα ήταν ίσο προς το 1% του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα, από το 2003 καταργήθηκε η κρατική εισφορά 10% που θεσμοθετήθηκε με το νόμο 2084/1992. Ακόμη, σε περίπτωση ένταξης και άλλων ταμείων στο Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ., το κράτος θα ήταν υπεύθυνο για την κάλυψη των ελλειμμάτων των ταμείων αυτών, αλλά και για την οικονομική ενίσχυση του ίδιου του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ..

Παράλληλα, συγκροτήθηκε, ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, το ΕΤΕΑΜ υπό την εποπτεία/έλεγχο του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Το νεοσύστατο ταμείο ξεκίνησε τη λειτουργία του από τον Ιούνιο του 2003 και ακολουθούσε τις διατάξεις του καταργούμενου Ι.Κ.Α.-ΤΕΑΜ. Έκτοτε, οι συνταξιούχοι και οι ασφαλισμένοι του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. έγιναν ασφαλισμένοι και συνταξιούχοι του ΕΤΕΑΜ και διέπονταν από τη νομοθεσία του, όπως αυτή ίσχυε κάθε φορά. Τα περιουσιακά στοιχεία του Ι.Κ.Α.-ΤΕΑΜ μεταβιβάστηκαν στο νέο ταμείο, σκοπός του οποίου ήταν η παροχή επικουρικής ασφάλισης για σύνταξη γήρατος και αναπηρίας στα υπαγόμενα στην ασφάλιση αυτού άτομα, καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους σε περίπτωση θανάτου του ασφαλισμένου ή του συνταξιούχου. Τέλος, ορίστηκε ότι από το 2008 το Ε.Τ.Ε.Α.Μ και τα υπόλοιπα Ταμεία Επικουρικής Ασφάλισης θα ξεκινούσαν να καταγράφουν σε ατομικούς λογαριασμούς τις εισφορές όσων ασφαλίστηκαν από 01-01-1993, προκειμένου τη στατιστική παρακολούθηση των οικονομικών στοιχείων των ασφαλισμένων¹⁸⁷.

Αξιοσημείωτο είναι ότι με το άρθρο 7 του νόμου 3029/2002 προβλέφθηκε η ίδρυση των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΤΕΑ). Τα τελευταία έχουν τη μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου και σκοπός τους είναι η παροχή προστασίας στους ασφαλισμένους έναντι των κινδύνων του γήρατος, της αναπηρίας, του επαγγελματικού ατυχήματος, της ασθένειας, του θανάτου και της παύσης εργασίας¹⁸⁸. Τα ΤΕΑ ιδρύονται με ελεύθερη βούληση εργαζομένων, εργοδοτών ή κατόπιν συμφωνίας και των δύο μερών, υπό την προϋπόθεση των εκατόν ένα ασφαλισμένων ανά επιχείρηση ή κλάδο επαγγελματιών. Ακόμη, δύναται να ιδρυθούν με πρωτοβουλία αγροτών, ελεύθερων επαγγελματιών, αυτοτελώς απασχολούμενων ή

¹⁸⁷Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) (2002). *Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα. Ο νέος ασφαλιστικός νόμος 3029/02, με σχόλια, διευκρινίσεις, απαντήσεις, παρατηρήσεις και συγκριτικούς πίνακες*. Αθήνα, σελ. 31-34, 50.

¹⁸⁸ Βλ. Ρωμανιάς Γ., ό.π. (υποσημ. 97), σελ. 359-360.

επαγγελματικών οργανώσεων, αρκεί τα ασφαλισμένα μέλη να ξεπερνούν τους εκατόν ένα¹⁸⁹.

Τα ΤΕΑ χορηγούν παροχές σε είδος ή χρηματικό ποσό, η καταβολή των συντάξεων βασίζεται στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα και έχουν τη μορφή καθορισμένων εισφορών¹⁹⁰. Επιπροσθέτως, αφήνεται στην ελεύθερη βούληση κάθε εργαζόμενου αν θα ασφαλιστεί σε κάποιο από αυτά τα ταμεία. Παράλληλα, διατηρεί το δικαίωμα της διαγραφής του, υπό την προϋπόθεση ότι έχει ασφαλιστεί το λιγότερο ένα χρόνο σε αυτό και έχει ενημερώσει ένα μήνα πριν για τη διαγραφή του. Σε περίπτωση αποχώρησης, ο εργαζόμενος θα λάβει την παροχή που του αναλογεί καθ' όλο το χρόνο υπαγωγής του σε αυτό¹⁹¹. Άξιο αναφοράς είναι ότι ο θεσμός των ΤΕΑ δεν είχε ιδιαίτερη απήχηση στην ελληνική κοινωνία, καθώς καλλιεργήθηκε ο φόβος στους ασφαλισμένους ότι θα απολέσουν τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα, όπως αυτά ίσχυαν. Αυτό συνέβη, γιατί τα ΤΕΑ δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις της κοινωνικής ασφάλισης, όπως αυτή εκπορεύεται από το Σύνταγμα. Επεξηγηματικά, η σύσταση των ΤΕΑ και η υπαγωγή σε αυτά ήταν προαιρετική και όχι υποχρεωτική και η χρηματοδότηση συνίσταται μόνο από την εισφορά ασφαλισμένου ή εργοδότη ή και εκ των δύο μερών¹⁹².

Μια ακόμη μεταρρύθμιση που έφερε ο νόμος 3029/2002 αφορούσε τη σύσταση της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής, η οποία τελούσε υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, με σκοπό τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεών της. Η νεοσύστατη αρχή είχε διοικητική αυτοτέλεια και απαρτιζόταν από πέντε μέλη. Αρμοδιότητες της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής ήταν η σύνταξη αναλογιστικών εκθέσεων οικονομικού και χρηματοδοτικού σχεδιασμού σε μακροχρόνιο επίπεδο, προκειμένου τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και της κοινωνικής ανταποδοτικότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, η σύνταξη ετήσιων εκθέσεων για τα οικονομικά του συστήματος, καθώς και η υποβολή προτάσεων για να εξασφαλιστεί η ισορροπία του συστήματος. Επιπλέον, ήταν αρμόδια για τη σύνταξη ετήσιων εκθέσεων που αφορούσαν τον κάθε ασφαλιστικό οργανισμό ξεχωριστά ως προς την οικονομική του κατάσταση και προέβαινε σε τακτικούς (μία φορά το χρόνο) και έκτακτους (μετά από πρόσκληση του αρμόδιου Υπουργού ή του οικείου οργανισμού ή με δική της πρωτοβουλία) αναλογιστικούς

¹⁸⁹ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 187), σελ. 35.

¹⁹⁰ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 33. · Βλ. Ρωμανιάς Γ., όπ.π. (υποσημ. 97), σελ. 360.

¹⁹¹ Βλ. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.), όπ.π. (υποσημ. 187), σελ. 35.

¹⁹² Βλ. Ρωμανιάς Γ., όπ.π. (υποσημ. 97), σελ. 356, 363-364.

ελέγχους. Σε περίπτωση που προέκυπταν οικονομικά προβλήματα σε κάποιο φορέα ήταν υποχρεωμένη να εισηγηθεί προτάσεων, με στόχο τη βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης και την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς του¹⁹³.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δουκάκης (2019), το πρόβλημα του ασφαλιστικού συνέχισε να αποτελεί το αγκάθι της ελληνικής οικονομίας και, ως εκ τούτου, το 2008 πραγματοποιήθηκε νέα μεταρρύθμιση, η οποία όμως δε διέφερε και πολύ από τη μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα το 2002. Ο νόμος 3655/2008 «*Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις*»¹⁹⁴ διαμόρφωσε δεκατρείς φορείς κύριας και επικουρικής ασφάλισης¹⁹⁵. Επεξηγηματικά, τα 155 ασφαλιστικά ταμεία μειώθηκαν σε δεκατρία¹⁹⁶. Αναλυτικότερα, δημιουργήθηκαν πέντε φορείς για την παροχή κύριας ασφάλισης, έξι φορείς για επικουρική ασφάλιση και δύο φορείς πρόνοιας¹⁹⁷. Άξια αναφοράς είναι και η άποψη του Kourachani (2021) ο οποίος χαρακτηρίζει το νόμο 3655/2008 - ο τελευταίος που ψηφίστηκε πριν από την κρίση - ως μια επιδίωξη μείωσης της γραφειοκρατίας και της σπατάλης των πόρων, αλλά και περιορισμού της άνισης μεταχείρισης των ασφαλισμένων¹⁹⁸. Ομοίως, ο Wood (2010) αναφέρει ότι η μείωση των ταμείων συνέβαλε στην παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών, αλλά και στον περιορισμό των γραφειοκρατικών διαδικασιών¹⁹⁹. Παράλληλα, προβλέφθηκε αύξηση σύνταξης κατά 3,3% για κάθε επιπλέον έτος εργασίας και μέχρι τρία έτη, παρακινώντας με αυτόν τον τρόπο τους εργαζόμενους να συνεχίσουν να εργάζονται. Η ως άνω ρύθμιση αφορούσε όσους ασφαλίστηκαν μέχρι 31-12-1992, συμπλήρωσαν τριανταπέντε έτη ασφάλισης και το εξηκοστό ηλικιακό έτος. Επίσης, αφορούσε τους νέους ασφαλισμένους με τριανταπέντε έτη ασφάλισης και που συμπλήρωσαν το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους²⁰⁰. Άξια αναφοράς είναι η παρατήρηση του Στεργίου (2015) ο οποίος αναφέρει ότι η μεταρρύθμιση αυτή περιόρισε τον αριθμό των υφιστάμενων φορέων, χωρίς όμως να εισάγει την εφαρμογή ενιαίων κανόνων και ρυθμίσεων για τους ήδη συνταξιούχους και ασφαλισμένους²⁰¹.

¹⁹³ Βλ. Πολυζωίδης Π., όπ.π. (υποσημ. 2), σελ. 77-80.

¹⁹⁴ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 335.

¹⁹⁵ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ.43.

¹⁹⁶ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 51.

¹⁹⁷ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 341-342.

¹⁹⁸ Βλ. Kourachanis N., όπ.π. (υποσημ. 156), σελ. 50.

¹⁹⁹ Βλ. Wood A., όπ.π. (υποσημ. 139), σελ. 5.

²⁰⁰ Βλ. Δουκάκης Κ., όπ.π. (υποσημ. 101), σελ. 342.

²⁰¹ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 4.

3.3.2 Η δημοσιονομική κρίση του 2009 και η επιρροή της στη διαμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος

Η οικονομική κρίση από τις αρχές του 2009, το δημόσιο έλλειμμα και το κρατικό χρέος οδήγησαν την Ελλάδα στην αναζήτηση οικονομικής βοήθειας²⁰². Το δημοσιονομικό έλλειμμα επηρέασε αρνητικά τις κοινωνικές δαπάνες, καθιστώντας το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης ευάλωτο ως προς τη διατήρηση του επιπέδου παροχών. Οι αυξημένες ανάγκες της κοινωνικής ασφάλισης σε συνδυασμό με τα μειωμένα έσοδα ανάγκασαν την Ελλάδα να ζητήσει εξωτερική οικονομική βοήθεια²⁰³. Η δημιουργία μηχανισμού στήριξης για την Ελλάδα, η οποία υπογράφηκε με τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών, επέφερε ριζικής σημασίας αλλαγές στη δημόσια διοίκηση και στο οικονομικό τοπίο της χώρας, αλλά και στην κοινωνική προστασία και την αγορά εργασίας²⁰⁴. Ως εκ τούτου, επιβλήθηκαν αλλαγές που αφορούσαν όλους τους τομείς της πολιτικής καταπατώντας τα θεμελιώδη δικαιώματα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το δημόσιο έλλειμμα, μεγενθύνοντας τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας²⁰⁵.

Οι νομοθετικές παρεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας κατά την περίοδο 2010-2015 ήταν έντονα επηρεασμένες από τα μνημόνια που επιβλήθηκαν και πρωταρχικός στόχος ήταν η αντιμετώπιση του δημοσιονομικού χρέους, έναντι της κοινωνικής αποτελεσματικότητας και της οικονομικής βιωσιμότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης²⁰⁶. Μεγάλου ενδιαφέροντος είναι η αναφορά του Στεργίου (2010), ο οποίος παραθέτει την άποψη ότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, οι χαμηλοί μισθοί, η αστάθεια της απασχόλησης, η αύξηση των περιόδων ανεργίας χωρίς επιδότηση, αλλά και η αδυναμία των νέων να ενταχθούν στην αγορά εργασίας είναι ζητήματα που εντάθηκαν με την οικονομική κρίση και, παράλληλα, οδήγησαν στην καταπάτηση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων²⁰⁷. Επίσης, άξια αναφοράς είναι και η άποψη του Kourachani (2021) ο οποίος αναφέρει ότι παρόλο που η οικονομική

²⁰² Ζέρβας, Ν. (2011). «Οι αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα βάσει του ν. 3863/2010. Τα πλεονεκτήματα και οι αρνητικές κοινωνικές επιδράσεις του νέου νόμου», *Επιθεώρησης Ασφαλιστικού & Εργατικού Δικαίου*, 45 (536): 790-797, σελ. 790.

²⁰³ Βλ. Wood A., όπ.π. (υποσημ. 139), σελ. 3, 5.

²⁰⁴ Ματσαγγάνης, Μ. (2010). «Η μεταρρύθμιση των συντάξεων και το μέλλον του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 859-871, σελ. 859.

²⁰⁵ Βλ. Ζέρβας Ν., όπ.π. (υποσημ. 202), σελ. 790, 796.

²⁰⁶ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 84-85.

²⁰⁷ Στεργίου, Α. (2010). «Ο νέος ασφαλιστικός νόμος. Ένα ελεύθερο σχέδιο», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 881- 895, σελ. 884.

κρίση όξυνε τα κοινωνικά προβλήματα τα οποία ήταν έντονα, οι κοινωνικές υπηρεσίες αποδυναμώθηκαν και έλαβαν χώρα μειώσεις συντάξεων, επιδομάτων κλπ.²⁰⁸.

Αναλυτικότερα, το χρονικό διάστημα που ακολούθησε, 2009-2011, επισφραγίστηκε με το νόμο 3845/2010 «*Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο*», το λεγόμενο μνημόνιο. Πρόσθετα, με το νόμο 3847/2010 επαναπροσδιορίστηκαν τα επιδόματα των Χριστουγέννων, του Πάσχα και της αδείας για τους συνταξιούχους και τους αποδέκτες βοηθημάτων από το Δημόσιο²⁰⁹. Τα υψηλά, όμως, ελλείμματα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέβαλαν και την αναπόφευκτη μεταρρύθμιση των συντάξεων, προκειμένου να διατηρηθεί η βιωσιμότητα και η πορεία του²¹⁰. Για να καταφέρει, λοιπόν, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης να παραμείνει βιώσιμο, το μνημόνιο που συμφωνήθηκε προέβλεπε μία σειρά μέτρων που αφορούσαν τις μειώσεις μισθών και επιδομάτων, την αύξηση της φορολογίας, την αλλαγή των εργασιακών σχέσεων, καθώς και τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού και ασφαλιστικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, ο ίδιος συγγραφέας τονίζει ότι στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και την εισαγωγή της χώρας στα μνημόνια υπήρξαν μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα, με τις οποίες αυξήθηκαν οι εισφορές και συνολικές επιβαρύνσεις των ασφαλισμένων, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκαν οι παροχές και αυξήθηκαν τα ηλικιακά όρια συνταξιοδότησης²¹¹. Ο Στεργίου (2015) χαρακτηρίζει τις περικοπές των καταβαλλόμενων συντάξεων ως οριζόντιες και ισοπεδωτικές, καθώς αυτές αφορούσαν ενιαία όλες τις συντάξεις ανεξαρτήτως του φορέα καταβολής και δε λαμβάνονταν υπόψιν ο χρόνος ασφάλισης και το σύνολο των καταβληθέντων εισφορών καθ' όλη τη διάρκεια του ασφαλιστικού βίου. Να σημειωθεί ότι από αυτή τη ρύθμιση εξαιρούνταν οι συνταξιούχοι του ΟΓΑ²¹².

²⁰⁸ Βλ. Kourachanis N., όπ.π. (υποσημ. 156), σελ. 51.

²⁰⁹ Βλ. Θεοδωρουλάκης Μ. και Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 89), σελ. 43. · Νόμος 3845/2010 - ΦΕΚ 65/Α/6-5-2010. «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο». Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-3845-2010.html>. · Νόμος 3847/2010 - ΦΕΚ 67/Α/11-5-2010. «Επανακαθορισμός των επιδομάτων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος αδείας για τους συνταξιούχους και βοηθηματούχους του Δημοσίου». Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-3847-2010.html>.

²¹⁰ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., όπ.π. (υποσημ. 204), σελ. 860.

²¹¹ Βλ. Χρυσόγονος Κ., όπ.π. (υποσημ. 99), σελ. 41-42.

²¹² Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 15-16.

Πρόσθετα, οι Ρομπόλης και Μπέτσης (2016) σχολιάζουν και υποστηρίζουν ότι όλα όσα προαναφέρθηκαν αποτελούν ανεπιτυχείς παρεμβάσεις που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν ουσιαστικά το δημογραφικό πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού, της ανεργίας και των μειωμένων θέσεων εργασίας λόγω των νέων τεχνολογιών, και, ταυτόχρονα, στερούν από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης περίπου 3,9 δις. ευρώ. Επιπλέον, αναμένονταν η αύξηση των ελλειμμάτων του συστήματος από το 2020 έως το 2030, λόγω της αριθμητικής αύξησης των συνταξιούχων, οπότε και οι δαπάνες για συντάξεις θα αυξάνονταν από 4% έως 6% ετησίως²¹³.

Παράλληλα, με το μνημόνιο προτάθηκε η συγχώνευση των ασφαλιστικών ταμείων σε τρία ταμεία, καθώς και όλοι οι εργαζόμενοι να διέπονται από ενιαίους κανόνες. Ως ηλικία συνταξιοδότησης ορίστηκαν τα εξήντα πέντε έτη και ο χρόνος ασφάλισης για πλήρη σύνταξη ήταν τα σαράντα έτη. Ακόμη, προβλέφθηκε η επανεξέταση του καταλόγου των Β.Α.Ε. προς ελαχιστοποίηση των πρόωρων συνταξιοδοτήσεων και η χορήγηση αναπηρικών συντάξεων υπό αυστηρότερες προϋποθέσεις και συχνό επανέλεγχο²¹⁴. Άξια αναφοράς είναι η άποψη του Ζέρβα (2011) ο οποίος υποστηρίζει ότι η δημιουργία του ΚΕ.Π.Α. με το άρθρο 6 του νόμου 3863/2010 αποτελεί μεταρρύθμιση υψίστης σημασίας, καθώς η χορήγηση αναπηρικών συντάξεων σε υγιή άτομα, κυρίως για λόγους ψηφοθηρικούς ήταν σύνθηρες φαινόμενο, γεγονός που υπερφόρτωνε τα ασφαλιστικά ταμεία και ιδιαίτερα το Ι.Κ.Α.²¹⁵. Τέλος, ένα από τα δημοσιονομικά μέτρα που λήφθηκαν, προκειμένου τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ήταν η συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδοτική κάλυψη των ταμείων και των συντάξεων. Αναλυτικότερα, ορίστηκε ότι οι κρατικές δαπάνες για συντάξεις δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις δύομισι ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έως το 2060 και με έτος αναφοράς το 2009. Αυτόματα, το βάρος της βιωσιμότητας του ήδη προβληματικού συστήματος, του οποίου οι δυνατότητες διατήρησης μειώθηκαν σημαντικά, μεταφέρθηκε στους ασφαλισμένους οι οποίοι κλήθηκαν να στηρίξουν τα ελλείμματα των ταμείων σε μια περίοδο με υψηλά ποσοστά ανεργίας και οικονομική ύφεση²¹⁶.

Απόρροια όλων των παραπάνω υπήρξε η ψήφιση του νόμου 3863/2010 που προέβλεπε μια σειρά μέτρων για το νέο ασφαλιστικό σύστημα, αλλά και ο νόμος

²¹³ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 17-18.

²¹⁴ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., όπ.π. (υποσημ. 204), σελ. 865.

²¹⁵ Βλ. Ζέρβας Ν., όπ.π. (υποσημ. 202), σελ. 791.

²¹⁶ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 13.

3865/2010 με τον οποίο επιβλήθηκαν αλλαγές στο συνταξιοδοτικό του Δημοσίου²¹⁷. Συνοπτικά, μερικά από τα βασικά σημεία της μεταρρύθμισης που έλαβε χώρα ήταν η εισαγωγή ενιαίων κανόνων για όλους τους ασφαλισμένους, η συνέχιση της ενοποίησης όλων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και η νέα δομή του συστήματος, όπου εγκαταλείπεται σιγά σιγά ο αναδιανεμητικός χαρακτήρας της ασφάλισης και αυξάνονται οι εισφορές και τα απαιτούμενα έτη ασφάλισης²¹⁸. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ματσαγγάνης (2010:867), «η μεταρρύθμιση απομακρύνεται από την παραδοσιακή κοινωνική ασφάλιση του μοντέλου Bismarck και προσεγγίζει ένα σύστημα πολλών επιπέδων που διαχωρίζει τις ανταποδοτικές από τις μη ανταποδοτικές παροχές, με την καταβολή από το 2015 βασικής και αναλογικής σύνταξης»²¹⁹. Με τη σειρά του, ο Στεργίου (2015:9) αναφέρει ότι «με τη βασική σύνταξη εισάγεται στο σύστημα ένα στοιχείο τύπου «Beveridge», μια καθολική ομοιόμορφη σύνταξη που αποβλέπει στην εγγύηση ενός ελάχιστου εισοδήματος για τους συνταξιούχους». Ο ίδιος συγγραφέας (2015) παραθέτει την άποψη ότι με το νόμο 3863/2010 γίνεται μια προσπάθεια ενοποίησης - ως προς τη λειτουργία του συστήματος - θέτοντας κοινούς κανόνες και προϋποθέσεις συνταξιοδότησης για όλο τον πληθυσμό, αλλά και ενιαία εκτίμηση της αναπηρίας²²⁰. Πρόσθετα, ο Τήνιος (2010) παραθέτει την άποψη ότι με το νέο σύστημα οι έννοιες πρόνοια και ασφάλιση διαχωρίζονται²²¹. Παράλληλα, οι Ρομπόλης και Μπέτσης (2016:24) σημειώνουν ότι η αντιμετώπιση της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού ως καθοριστική αιτία για τα ελλείμματα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε «τη μετατόπιση του κέντρου βάρους του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος από το διανεμητικό (κοινωνική αλληλεγγύη) στο κεφαλαιοποιητικό (εξατομικευμένο) Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης (ιδιωτικά συνταξιοδοτικά σχήματα, βασική σύνταξη)»²²².

Αναλυτικότερα, οι παραπάνω νόμοι περιλαμβάνουν ρυθμίσεις, οι οποίες συμπεριλαμβάνονται ήδη στο μνημόνιο που συνυπογράφηκε, αλλά παράλληλα ελλοχεύει ο κίνδυνος οι ευνοϊκότερες ρυθμίσεις για το ασφαλιστικό να

²¹⁷ Βλ. Χρυσόγονος Κ., όπ.π. (υποσημ. 99), σελ. 41.

²¹⁸ Βλ. Kourachanis N., όπ.π. (υποσημ. 156), σελ. 51.

²¹⁹ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., όπ.π. (υποσημ. 204), σελ. 867.

²²⁰ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 9, 4.

²²¹ Τήνιος, Π. (2010). «Οι γρίφοι του ασφαλιστικού μετά το μνημόνιο», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 872-880, σελ. 875.

²²² Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 24.

αναπροσαρμοστούν στις επιταγές του μνημονίου²²³. Επίσης, η ψήφιση των παραπάνω νόμων όρισε τη βασική σύνταξη στα 360 ευρώ το μήνα, καθώς και τη χορήγησή της σε όλους τους ασφαλισμένους από το έτος 2015²²⁴. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να γίνει λόγος στην αναφορά του Στεργίου (2015) ο οποίος παραθέτει την άποψη ότι ο καθορισμός της βασικής σύνταξης προδίδει την άμεση εξάρτηση των παροχών από τις δημοσιονομικές δυνατότητες. Ακόμη, το γεγονός ότι το ποσό αυτό θα αναπροσαρμόζεται ανάλογα με το ΑΕΠ και το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή από το έτος 2014 καταδεικνύει τον κίνδυνο καταβολής πενιχρών συντάξεων και τη φτωχοποίηση του ηλικιωμένου πληθυσμού, καθώς η βασική σύνταξη θα είναι προϊόν βασισμένο στις οικονομικές δυνατότητες της χώρας και όχι στις πραγματικές ανάγκες των συνταξιούχων²²⁵. Επιπροσθέτως, η χορήγηση αυτής θα ξεκινούσε από τη στιγμή της συνταξιοδότησης του ατόμου λόγω γήρατος, αναπηρίας ή θανάτου από τον εκάστοτε φορέα ασφάλισης, υπό την προϋπόθεση πλήρους σύνταξης · ειδάλτως θα καταβάλλονταν μειωμένη και υπό την προϋπόθεση ότι ο λήπτης ζούσε μόνιμα στην Ελλάδα για τριανταπέντε χρόνια, μεταξύ του δέκατου πέμπτου και εξηκοστού πέμπτου ηλικιακού έτους. Επιπλέον, δικαιούχοι της βασικής σύνταξης θα ήταν όσοι διαθέτουν λιγότερα από δεκαπέντε έτη ασφάλισης, οι ανασφάλιστοι, αλλά και όσοι θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης με τριακόσιες ημέρες ασφάλισης, εφόσον πληρούν τα εισοδηματικά κριτήρια που έθετε ο νόμος. Ακόμη, οι λήπτες αναπηρικών συντάξεων με ποσοστό αναπηρίας 80% και πάνω θα δικαιούνταν ολόκληρη τη βασική σύνταξη, ενώ για ποσοστό αναπηρίας από 67% έως 79,99% θα λάμβαναν το 75% αυτής. Για ποσοστό αναπηρίας από 50% έως 69,99%, η βασική σύνταξη μειώνονταν στο μισό. Τέλος, η χρηματοδότησή της θα γίνονταν από τον κρατικό προϋπολογισμό και τη φορολογία.

Από την άλλη πλευρά, η αναλογική σύνταξη επηρεάζεται και εξαρτάται άμεσα από το χρόνο ασφάλισης. Επεξηγηματικά, *«είναι το ποσό που αναλογεί στο ύψος των εισφορών και υπολογίζεται για κάθε πλήρες έτος ασφάλισης, με βάση ποσοστά επί των προβλεπόμενων συντάξιμων αποδοχών ή ασφαλιστικών κατηγοριών που αυξάνονται προοδευτικά από το 0,80% (από 300 έως 4500 ΗΑ) μέχρι 1,50% (από 11.701 έως 15.000)»* (Στεργίου, 2010:891). Οι συντάξεις των αυτοαπασχολούμενων

²²³ Ρωμανιάς, Γ. (2010). «Θέσεις και παρατηρήσεις στο ασφαλιστικό νομοσχέδιο», στο ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, 173, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2010, 2-4. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/ESOTERIKO_173.pdf.

²²⁴ Βλ. Τήνιος Π., ό.π. (υποσημ. 221), σελ. 875.

²²⁵ Βλ. Στεργίου Α., ό.π. (υποσημ. 118), σελ. 14-15.

βασίζονταν στις ασφαλιστικές κατηγορίες στις οποίες είχαν υπαχθεί οι ασφαλισμένοι κατά τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου και όπως αυτές διαμορφώθηκαν τον τελευταίο μήνα, πριν την υποβολή της συνταξιοδοτικής αίτησης²²⁶.

Παράλληλα, υπήρξαν και πολύ σημαντικές αλλαγές ως προς το ηλικιακό όριο για σύνταξη γήρατος. Έτσι, ο απαιτούμενος χρόνος ασφάλισης ανέρχεται στα σαράντα χρόνια ασφάλισης και το ηλικιακό όριο, πλέον, είναι τα εξήντα χρόνια για τους ασφαλισμένους και των δύο φύλων του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ., του Ο.Α.Ε.Ε., του Ε.Τ.Α.Α., αλλά και για τους ασφαλισμένους των ειδικών ταμείων που εντάχθηκαν στο Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ.. Δηλαδή, καταργήθηκε το δικαίωμα για σύνταξη με τριανταπέντε χρόνια ασφάλισης στα πενήντα οχτώ έτη. Επιπλέον, η θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος με τριανταπέντε χρόνια ασφάλισης σε Β.Α.Ε. διατηρήθηκε, αλλά ήταν πλέον απαραίτητη η συμπλήρωση του εξηκοστού ηλικιακού έτους, η οποία θα είχε ισχύ και για τις γυναίκες που διέθεταν τρεις χιλιάδες εξακόσιες ημέρες ασφάλισης σε Β.Α.Ε., εκ των οποίων χίλιες ημέρες ασφάλισης τα τελευταία δεκατρία χρόνια²²⁷. Αυτό σημαίνει ότι η ηλικία συνταξιοδότησης αυξάνεται κατά πέντε με επτά χρόνια²²⁸. Ως προς τις ασφαλισμένες γυναίκες στο Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. και στα ειδικά ταμεία το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης αυξήθηκε από το εξηκοστό στο εξηκοστό πέμπτο έτος για πλήρη σύνταξη και από το πενηκοστό πέμπτο στο εξηκοστό για μειωμένη. Επίσης, το Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. έδινε δικαίωμα συνταξιοδότησης λόγω δέκα χιλιάδων ημερών ασφάλισης στους άνδρες ηλικίας εξήντα δύο ετών και στις γυναίκες σε ηλικία πενήντα επτά ετών. Όμως, από 01-01-2015 το ηλικιακό όριο για τους άνδρες διαμορφώθηκε στα εξήντα πέντε τους χρόνια και για τις γυναίκες στα εξήντα με την προϋπόθεση ότι θα είχαν και δώδεκα χιλιάδες ημέρες ασφάλισης. Ολοκληρώνοντας, από 01-01-2011 καταργήθηκε «η σύνταξη με 37 έτη ασφάλισης άνευ ορίου ηλικίας» (Αγγελοπούλου, 2010:911)²²⁹. Επίσης, οι «μηχανισμοί αυτόματης εξισορρόπησης» που καθιερώθηκαν υπό το καθεστώς των μνημονίων επέβαλαν την αναπροσαρμογή των ηλικιακών ορίων για συνταξιοδότηση ανάλογα με το προσδόκιμο ζωής του πληθυσμού της χώρας. Έτσι, από το 2021 τα ηλικιακά όρια για σύνταξη θα προσδιορίζονταν εκ νέου με σημείο αναφοράς τα εξήντα πέντε έτη

²²⁶ Βλ. Στεργίου Α., ό.π. (υποσημ. 207), σελ. 886-892.

²²⁷ Αγγελοπούλου, Ο. (2010). «Τα νέα όρια ηλικίας του ν. 3863/2010. Η προστασία «θεμελιωμένων δικαιωμάτων» και «ώριμων προσδοκιών» από το Σύνταγμα και το άρθρο 1 του Π.Π.Π. Ε.Σ.Δ.Α.», *Επιθεώρησις Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησις, 908-922, σελ. 908-909.

²²⁸ Βλ. Ρωμανιάς Γ., ό.π. (υποσημ. 223), σελ. 2.

²²⁹ Βλ. Αγγελοπούλου Ο., ό.π. (υποσημ. 227), σελ. 909, 911.

και με βάση τα δημογραφικά δεδομένα της χρονικής περιόδου από το 2010 έως το 2020. Πρόσθετα, από το 2024 ορίστηκε ότι η αναπροσαρμογή αυτή θα λαμβάνει χώρα ανά τριετία. Οι μηχανισμοί αυτοί επεδίωκαν την εξασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας του ασφαλιστικού συστήματος σε περίπτωση που τα έξοδα των ταμείων ήταν περισσότερα από τα έσοδα αυτών²³⁰.

Άξια αναφοράς είναι και η δέσμευση του κράτους για όσους συνταξιοδοτούνταν με τουλάχιστον δεκαπέντε χρόνια ασφάλισης. Έτσι, «*το άθροισμα βασικής και αναλογικής σύνταξης δεν μπορεί να υπολείπεται από το ισοδύναμο των δεκαπέντε κατώτατων ημερομισθίων ανειδίκευτου εργάτη όπως θα ορίζονται στην Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 2015*» (Ματσαγγάνης, 2010:867)²³¹. Ακόμη, η Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη (2010) αξιολογεί θετικά την ανταποδοτική σύνταξη ακόμη και για αυτούς που έχουν λιγότερα από δεκαπέντε έτη ασφάλισης, δεδομένων των μειωμένων θέσεων εργασίας και της ύπαρξης διαστημάτων ανεργίας²³².

Παράλληλα, θεσμοθετήθηκε η εισφορά αλληλεγγύης συνταξιούχων, με σκοπό την κάλυψη των ελλειμμάτων των ασφαλιστικών ταμείων, ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των τελευταίων. Ταυτόχρονα, η συγκεκριμένη ρύθμιση ενέχει το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεγγύης, διότι οι κρατήσεις που προέρχονται από τις εργαζόμενες ομάδες του πληθυσμού μετατρέπονται σε συνταξιοδοτικούς πόρους για την επόμενη γενιά²³³. Από την άλλη, ο Στεργίου (2010) θεωρεί ότι αποτελεί μια προσπάθεια να επέλθει η οικονομική σταθερότητα σε όλο το ασφαλιστικό σύστημα, εισάγοντας όμως έμμεσα τον έλεγχο των πόρων²³⁴.

Επιπλέον, η εφαρμογή του νόμου θα ήταν άμεση και αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι για όσους ασφαλίστηκαν από το 2011 και έπειτα ο υπολογισμός της σύνταξης θα προκύψει από τη νέα ισχύουσα νομοθεσία. Βέβαια οι ασφαλισμένοι, ήδη από το 2010 και με δικαίωμα συνταξιοδότησης μετά το 2015, θα λάβουν σύνταξη της οποίας το ένα τμήμα θα υπολογίζεται με βάση το παλαιό σύστημα, ενώ το άλλο τμήμα με βάση τις ισχύουσες διατάξεις από το 2011 και έπειτα²³⁵.

²³⁰ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 17-18.

²³¹ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., όπ.π. (υποσημ. 204), σελ. 867.

²³² Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Π. (2010). «Η διάκριση της βασικής από την ανταποδοτική σύνταξη. Παράδοξα της πρόσφατης μεταρρύθμισης του ελληνικού συνταξιοδοτικού συστήματος (Ν.3863/2010 και Ν.3865/2010)», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 896-907, σελ. 903.

²³³ Βλ. Ζέρβας Ν., όπ.π. (υποσημ. 202), σελ. 792.

²³⁴ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 207), σελ. 887.

²³⁵ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., όπ.π. (υποσημ. 204), σελ. 867.

Συνολικά, οι απόψεις για τον τρόπο που διαμορφώθηκε το ασφαλιστικό τοπίο από το 2010 και έπειτα διαφέρουν, εντοπίζοντας ταυτόχρονα και θετικά και αρνητικά σημεία. Το νέο συνταξιοδοτικό σύστημα που επικράτησε βασίζονταν στο διαχωρισμό της βασικής σύνταξης, της οποίας ο χαρακτήρας είναι κατεξοχήν κοινωνικός, και της αναλογικής σύνταξης, της οποίας όμως οι απολαβές αποτελούν προϊόν του χρόνου ασφάλισης. Ο στόχος ήταν το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα να εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και να προστατεύει τους ευάλωτους, διατηρώντας παράλληλα και την οικονομική βιωσιμότητά του. Στην πράξη, όμως, αυτό δεν επιτεύχθηκε, αφού η καταβολή της βασικής σύνταξης ξεκινούσε από τη στιγμή της συνταξιοδότησης και έθετε οικονομικά κριτήρια και προϋποθέσεις ως προς τους δικαιούχους. Επίσης, οι προϋποθέσεις που έθετε και οι αναπροσαρμογές που επιδέχονταν, αντικατόπτριζαν το γεγονός ότι η βασική σύνταξη ακολουθεί τη λογική των αναλογικών συντάξεων και, έτσι, δεν εκπλήρωνε το σκοπό της εγγύησης ενός ελάχιστου ορίου διαβίωσης.

Επιπροσθέτως, ο ίδιος συγγραφέας (2010:885) υποστηρίζει ότι το νέο ασφαλιστικό σύστημα προωθούσε *«την αναλογικότητα των συντάξεων σε βάρος της αλληλεγγύης και χωρίζει τον πληθυσμό ανάλογα με το προσδόκιμο ζωής, το φύλο, την επαγγελματική κατηγορία»*. Επιπλέον, η στενή σύνδεση των εισφορών με τις παροχές, που επιβάλλονταν με το νέο αυτό σύστημα, θα επιδείνωνε τις ανισότητες, λόγω χαμηλών μισθών, επισφαλούς απασχόλησης και μειωμένων θέσεων εργασίας²³⁶. Ο Ζέρβας (2011) υποστηρίζει ότι εφόσον προβλέφθηκε η σύνταξη να υπολογίζεται βάσει των εισφορών όλου του εργασιακού βίου, αυτό θα οδηγούσε στη μείωση αυτής, αφού ο νεοεισερχόμενος στην αγορά εργασίας λαμβάνει χαμηλούς μισθούς στην αρχή και, άρα, καταβάλλει λιγότερες εισφορές²³⁷. Σε άλλο άρθρο, ο Στεργίου (2015) αναφέρει ότι η μεγέθυνση της έννοιας της ανταποδοτικότητας μέσω της στενής σχέσης εισφορών και παροχών μαρτυρά ως ένα βαθμό τη μειωμένη κρατική συμμετοχή, καθώς η αναλογική σύνταξη θα είναι προϊόν μόνο εισφορών εργαζομένων και εργοδοτών²³⁸. Ακόμη, ο νόμος για το νέο ασφαλιστικό σύστημα, καθώς και το ασφαλιστικό του μνημονίου δεν εξασφάλιζαν την παροχή συμπληρωματικού εγγυημένου εισοδήματος για τους ηλικιωμένους. Καθώς όμως το συνταξιοδοτικό σύστημα δε δύναται να προστατέψει το γηράσκων πληθυσμό από τον

²³⁶ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 207), σελ. 885-887, 890.

²³⁷ Βλ. Ζέρβας Ν., όπ.π. (υποσημ. 202), σελ. 794.

²³⁸ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 7.

κίνδυνο της φτώχειας, υποχρεούται να παρέχει πόρους, μετά από έλεγχο. Επιπλέον, το γεγονός ότι χρειάζεται χρόνος για να εξασφαλίσει κανείς μια ικανοποιητική αναλογική σύνταξη, λειτουργεί ως τροχοπέδη για τους χαμηλόμισθους ασφαλισμένους, καθώς πολλοί από αυτούς θα προσδοκούν μόνο τη βασική σύνταξη και θα εισφοροδιαφεύγουν. Επίσης, αυτό θα λειτουργήσει ως αντικίνητρο ασφάλισης²³⁹. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η άποψη του Στεργίου (2015) ότι η αύξηση των ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης, αλλά και η παράταση του εργασιακού βίου προκειμένου την εξασφάλιση μιας ικανοποιητικής σύνταξης, επιφέρει ανισότητες μεταξύ των γενεών και άνιση κατανομή των εργασιακών θέσεων²⁴⁰.

Από την άλλη πλευρά, ο Ματσαγγάνης (2010) παραθέτει την άποψη ότι πριν την ψήφιση του νόμου 3863/2010, το τότε ισχύον ασφαλιστικό σύστημα καταστρατηγούσε τη διαγενεακή δικαιοσύνη, αλλά και την ενδογενεακή (δηλαδή μεταξύ των συνταξιούχων). Αναλυτικότερα, τα πολυάριθμα ταμεία που υφίσταντο χαρακτηρίζονταν από διαφορετικούς κανόνες και οι αντιθέσεις μεταξύ των ταμείων και των κατηγοριών ασφαλισμένων ήταν ιδιαίτερα αισθητές, με αποτέλεσμα το σύστημα να προάγει την αδικία και τις ανισότητες²⁴¹. Συμπληρωματικά με αυτό, ο Τήνιος (2010) υποστηρίζει ότι με το νέο ασφαλιστικό κατοχυρώνονται ίσα δικαιώματα για όλους τους ασφαλισμένους των διαφόρων ταμείων, δε γίνεται, όμως, αναφορά στις εισφορές ασφαλισμένων και εργοδοτών και στα έσοδα²⁴². Επιπλέον, ο Στεργίου (2010) θεωρεί ότι η στενή σύνδεση των εισφορών και παροχών η οποία θα αφορά όλο τον εργασιακό βίο δημιουργεί ένα ισχυρό κίνητρο ασφάλισης, παρακινώντας τα άτομα να αποφύγουν την ανασφάλιστη εργασία και την εισφοροδιαφυγή²⁴³.

Παρά τις μεταρρυθμίσεις, όμως, που επιβλήθηκαν το προηγούμενο διάστημα και προκειμένου την έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση, το 2012 ψηφίστηκε ο νόμος 4093, για την έγκριση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016, ο οποίος επέφερε νέα μέτρα εισπρακτικού χαρακτήρα. Ακολούθως, επιβλήθηκαν μια σειρά συνεχόμενων μέτρων τα οποία επιβάρυναν ορισμένες κατηγορίες πολιτών και επέφεραν εκ νέου μειώσεις συντάξεων, μισθών και επιδομάτων, οι οποίες μείωσαν σημαντικά τα εισοδήματα των μισθωτών και των

²³⁹ Βλ. Στεργίου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 207), σελ. 885, 888.

²⁴⁰ Βλ. Στεργίου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 118), σελ. 8.

²⁴¹ Βλ. Ματσαγγάνης Μ., *όπ.π.* (υποσημ. 204), σελ. 861.

²⁴² Βλ. Τήνιος Π., *όπ.π.* (υποσημ. 221), σελ. 877.

²⁴³ Βλ. Στεργίου Α., *όπ.π.* (υποσημ. 207), σελ. 891-892.

συνταξιούχων. Απόρροια αυτού ήταν οι τελευταίοι να απολαμβάνουν πλέον εισοδήματα μειωμένα κατά 35%, αλλά και 50%, σε σχέση με το 2009 και σε συνδυασμό με τις προηγούμενες περικοπές.

Μερικές από τις ρυθμίσεις του νόμου προέβλεπαν την κατάργηση επιδομάτων εορτών και αδείας για όλους τους υπαλλήλους του δημοσίου και τους συνταξιούχους από 01-01-2013, αλλά και τη μείωση αποδοχών, από 01-08-2012, όσων αμείβονταν με βάση τα ειδικά μισθολόγια. Επιπροσθέτως, από 01-01-2013 το ποσό της σύνταξης που λάμβανε ο συνταξιούχος από οποιαδήποτε πηγή θα μειώνονταν κατά 5% για συντάξεις από 1.000 έως 1.500 ευρώ, κατά 10% από 1.500 έως 2.000 ευρώ και κατά 15% για συντάξεις από 2.000 έως 3.000 ευρώ, ενώ από 3.000 ευρώ και πάνω το ποσοστό αυτό ανέρχονταν στο 20%. Τα ανωτέρω ποσά υπολογίζονταν μετά τις μειώσεις που επιβλήθηκαν με προγενέστερους νόμους και εφόσον είχε κρατηθεί η εισφορά αλληλεγγύης. Επιπλέον, άξια αναφοράς είναι η τροποποίηση που επήλθε ως προς την καταβολή της μηνιαίας σύνταξης των ανασφάλιστων υπερηλίκων. Έτσι, από 01-01-2013 διακόπηκε γι' αυτούς που ήταν κάτω των 67 ετών και εφεξής θα χορηγούνταν υπό αυστηρότερες προϋποθέσεις και αύξηση του ηλικιακού ορίου, ενώ, παράλληλα, από 01-01-2014 αυξήθηκαν τα όρια ηλικίας για την καταβολή του ΕΚΑΣ²⁴⁴. Τέλος, ο Tinios (2016) παραθέτει την άποψη ότι οι επαναλαμβανόμενες περικοπές που επιβλήθηκαν είχαν αρνητικές επιπτώσεις, καθώς καλλιέργησαν ένα αίσθημα ανασφάλειας και λειτούργησαν ως αντικίνητρο ασφάλισης για τους νέους. Ο ίδιος συγγραφέας επισημαίνει ότι το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης φάνηκε αδύναμο να ανταποκριθεί σε μία από τις λειτουργίες του, δηλαδή να παρέχει επαρκείς συντάξεις και να προστατέψει τα άτομα της τρίτης ηλικίας που αδυνατούν να εργαστούν. Τούτο διότι, οι συντάξεις υφίστανται για να βοηθήσουν τα άτομα κατά την περίοδο των γηρατειών τους να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο και την ψυχική τους ηρεμία (Tinios, 2016)²⁴⁵.

Την ίδια περίοδο, με το νόμο 4052/2012 συστάθηκε το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ), σκοπός του οποίου υπήρξε η καταβολή

²⁴⁴ Βλ. Χρυσόγονος Κ., όπ.π. (υποσημ. 99), σελ. 55, 118, 121-124.

²⁴⁵ Tinios, P. (2016). «Towards a new social contract: Greek pensions halfway through adjustment», *Hellenic Observatory, European Institute: The London School of Economics and Political Science*, p.p. 1-80. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.lse.ac.uk/Hellenic-Observatory/Assets/Documents/Publications/Books/2015-17/Greek-Pension-Publication-by-Platon-Tinios.pdf>, σελ.16, 40.

επικουρικής σύνταξης²⁴⁶. Τα αλληπάλληλα μνημόνια επέβαλαν τη μη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση των επικουρικών συντάξεων και η οικονομική λειτουργία του συστήματος της επικουρικής ασφάλισης άλλαξε ριζικά²⁴⁷. Ως εκ τούτου, το ΕΤΕΑΜ και τα λοιπά ασφαλιστικά ταμεία επικουρικής σύνταξης εντάχθηκαν στο νεοσύστατο ταμείο. Το ΕΤΕΑ λειτουργούσε «*με τους κανόνες της νοητής κεφαλαιοποίησης καθορισμένων εισφορών*», ως δημόσιος ασφαλιστικός φορέας, αλλά με διαφορετική λογική από αυτή που γνωρίζαμε²⁴⁸.

Αναλυτικότερα, η διάταξη αυτή αφορούσε όσους θα ασφαλιζόνταν για πρώτη φορά από 01-01-2011 και η επικουρική σύνταξη από τούδε και στο εξής θα μεταβάλλονταν σε ένα ποσό που είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις εισφορές που έχουν καταγραφεί στον ατομικό λογαριασμό του ασφαλισμένου. Ταυτόχρονα, θα εξαρτώνταν άμεσα και από μία σειρά παραγόντων, όπως είναι τα δημογραφικά στοιχεία, η μεταβίβαση της σύνταξης και άλλα. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα καθεστώς νοητής κεφαλαιοποίησης οι καταβληθείσες εισφορές δαπανούνται άμεσα για την πληρωμή των συντάξεων και δε συγκεντρώνονται σε ατομικούς λογαριασμούς, προκειμένου την εξασφάλιση της οικονομικής ισορροπίας του διανεμητικού συστήματος, αλλά και την αποφυγή των δυσκολιών που ενυπάρχουν από την αλλαγή από ένα διανεμητικό σε ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα.

Τέλος, οι καταβληθείσες εισφορές σε όλη τη διάρκεια του ασφαλιστικού βίου αποδίδουν το ποσό της σύνταξης που θα λάβει ο συνταξιούχος, στο οποίο προστίθεται εικονικό επιτόκιο που δεν θα πρέπει να είναι αρνητικό και να μην υπόκειται σε μεγάλες αυξομειώσεις. Από τη μία πλευρά, η στενή σύνδεση μεταξύ εισφορών και παροχών εκφράζει την καταβολή μιας πιο δίκαιης ανταποδοτικής σύνταξης. Από την άλλη πλευρά, όμως, ελλοχεύει ο κίνδυνος η καταβαλλόμενη σύνταξη να είναι μικρότερη από αυτή που πράγματι δικαιούται ο συνταξιούχος. Τούτο συμβαίνει, διότι τα μειωμένα έσοδα σε συνδυασμό με την αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων και την απαγκίστρωση του κράτους από τη χρηματοδότηση του συστήματος θα επηρεάσουν τα καταβαλλόμενα ετήσια ποσά συντάξεων και, ενδεχομένως, θα επιφέρουν την καταβολή μικρότερων συντάξεων, με στόχο την οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος. Παράλληλα, σύμφωνα με τη ρήτρα του

²⁴⁶ Κουμαριανός, Β. (2020γ). «Η οργάνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 105.

²⁴⁷ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 10.

²⁴⁸ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π.. (υποσημ. 246), σελ. 105-106.

μηδενικού ελλείμματος, οι καταβαλλόμενες παροχές θα αναπροσαρμόζονται ανάλογα με τις τρέχουσες εισφορές, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι ασφαλισμένοι θα επωμιστούν το βάρος της βιωσιμότητας του συστήματος, δεδομένων και των αδυναμιών του διανεμητικού συστήματος²⁴⁹.

Η μεταρρύθμιση, όμως, του συστήματος συνεχίστηκε και έπειτα με την υπαγωγή της Ελλάδας στο καθεστώς του τρίτου μνημονίου (Ν. 4336/2015), το οποίο χαρακτηρίζεται ως «ένα αντικοινωνικό, αντιαναπτυξιακό, υφεσιακό και αλλοτριωτικό του δημοσίου πλούτου και του προηγμένου εργατικού μας δυναμικού πακέτο» (Μητρόπουλος, 2020:68)²⁵⁰. Παρά τις παρεμβάσεις που έλαβαν χώρα το προηγούμενο διάστημα και τις περιορισμένες δαπάνες για κοινωνική προστασία, οι δημογραφικές εξελίξεις, οι χαμηλοί μισθοί, η διατήρηση της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα, η εισφοροδιαφυγή και η μειωμένη συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδότηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, οδήγησαν το τελευταίο σε «οικονομική και λειτουργική ασφυξία»²⁵¹. Ως εκ τούτου, ο νόμος 4336/2015 που ψηφίστηκε επέφερε ριζικής σημασίας αλλαγές στο ασφαλιστικό της χώρας και οδήγησε στην ψήφιση του «νόμου Κατρούγκαλου», νόμος 4387/2016²⁵².

Ήδη από το 2010, η κρίση χρέους και η αντιμετώπιση αυτής συνδέθηκαν στενά με το κοινωνικό-ασφαλιστικό σύστημα και, κυρίως, με τη μείωση των συντάξεων και της κρατικής συμμετοχής. Όπως και τότε, οι δανειστές απαίτησαν νέα μέτρα αντίστοιχου χαρακτήρα, τα οποία θα ίσχυαν από 01-07-2015²⁵³. Άξια λόγου είναι η άποψη της ΓΣΕΕ (2015) και του Καραλή (2015) ότι τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής και τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν δε βοήθησαν ουσιαστικά στην έξοδο της χώρας από την κρίση, δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο. Η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού που προωθήθηκε κατά την περίοδο αυτή, θα επέφερε σε βάθος χρόνου μειωμένα έσοδα στα ταμεία και, άρα, αναγκαστική μείωση των ασφαλιστικών δαπανών, πράγμα που καθιστά το ασφαλιστικό μη βιώσιμο. Οι μειωμένες συντάξεις, τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας και οι αυστηρότερες προϋποθέσεις για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, ωθούν τα άτομα στη

²⁴⁹ Βλ. Στεργίου Α., όπ.π. (υποσημ. 118), σελ. 10-12.

²⁵⁰ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 68.

²⁵¹ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 85.

²⁵² Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 89.

²⁵³ Βλ. Ρομπόλης Σ. και Μπέτσης Β., όπ.π. (υποσημ. 128), σελ. 80-81, 84-85, 98.

μαύρη εργασία και δεν αντιμετωπίζουν ουσιαστικά τα προβλήματα που αποτελούν απειλή για το ασφαλιστικό σύστημα²⁵⁴.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθούν επιγραμματικά μερικές από τις ρυθμίσεις που όριζε το τρίτο μνημόνιο (Ν. 4336/2015). Αρχικά, επέβαλλε τη δημιουργία δύο ενιαίων ταμείων για κύρια και επικουρική σύνταξη, στα οποία θα συγχωνεύονταν όλα τα υφιστάμενα ταμεία, και όρισε αναγκαία για όλους τους συνταξιούχους κύριας σύνταξης την εισφορά υπέρ υγείας σε ποσοστό 6% από το 4% που ήταν. Η τελευταία θα ίσχυε για πρώτη φορά από το 2016 και για τις επικουρικές συντάξεις. Ταυτόχρονα, επιβλήθηκε η σταδιακή κατάργηση του ΕΚΑΣ (καταργήθηκε οριστικά από το 2020) και η επιπλέον μείωση 10% των πρόωρων συντάξεων²⁵⁵. Επιπλέον, ορίστηκε ότι από 1 Ιανουαρίου του 2023 θα είναι υποχρεωτικό να διαθέτει κάποιος σαράντα χρόνια ασφάλισης για να θεμελιώνει δικαίωμα σύνταξης στα εξήντα δύο του χρόνια, ειδικά δεκαπέντε έτη ασφάλισης για σύνταξη στα εξήντα εφτά του χρόνια²⁵⁶. Ως προς τους αγρότες, προέβλεψε συνταξιοδοτική νομοθεσία εναρμονισμένη με τη νομοθεσία των λοιπών ασφαλισμένων, ενώ επέβαλε και την καταβολή κατώτατων συντάξεων υπό την προϋπόθεση των εξήντα εφτά χρόνων και με κριτήρια το εισόδημα και τις εισφορές. Τέλος, προέβλεψε τη δημιουργία ενός συστήματος εισφορών βασισμένο στο φορολογητέο εισόδημα²⁵⁷. Ο Tinios (2016) υποστηρίζει ότι η σύνδεση της φορολογικής δήλωσης με το συνταξιοδοτικό δικαίωμα θα δημιουργήσει αντικίνητρα φοροδιαφυγής, καθώς τα δηλωθέντα χαμηλά εισοδήματα δεν θα επιφέρουν υψηλές συντάξεις²⁵⁸.

Στόχος των μεταρρυθμίσεων που επέβαλλαν τα μνημόνια κατά το 2010 ήταν η αντιμετώπιση του κατακερματισμού του συστήματος μέσω της εισαγωγής ενός συστήματος δύο επιπέδων απαρτισμένο από εθνική και αναλογική σύνταξη. Στην πράξη, όμως, αυτό δεν εφαρμόστηκε ποτέ και αντικαταστάθηκε από το σύστημα που εισήχθη το 2016²⁵⁹. Απόρροια του τρίτου μνημονίου ήταν να ψηφιστεί και να τεθεί σε

²⁵⁴ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2015). «Δημοσιονομική λιτότητα, προσαρμογή και κρίση χρέους: φαύλος κύκλος αστάθειας, ύφεσης και αποπληθωρισμού», ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, 224, Αθήνα, 2-16. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/10/IOYLIOS-AYGOUSTOS-2015.pdf>, σελ. 2, 6, 16. · Καραλής, Δ. (2015). «Χαρτογραφώντας μια επικίνδυνη «μεταρρύθμιση»: οι αλλαγές στο ασφαλιστικό το 2015», ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ, 224, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Αθήνα, 17-25. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/10/IOYLIOS-AYGOUSTOS-2015_NEW1.pdf, σελ. 17, 22-23.

²⁵⁵ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 86-87.

²⁵⁶ Βλ. Καραλής Δ., όπ.π. (υποσημ. 254), σελ. 20-21.

²⁵⁷ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 86-87.

²⁵⁸ Βλ. Tinios P., όπ.π. (υποσημ. 245), σελ. 48.

²⁵⁹ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 64.

ισχύ, ο Ν.4387/2016, με τον οποίο δημιουργήθηκε ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) και το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών (ΕΤΕΑΕΠ). Ως εκ τούτου, όλοι οι φορείς, τομείς, κλάδοι και λογαριασμοί που παρέχουν κύρια ασφάλιση και παροχές σε χρήμα εντάσσονται στον ΕΦΚΑ και όλοι όσοι υπάγονται σε αυτόν διέπονται από ενιαίους κανόνες. Από τούδε και στο εξής, όλοι οι ασφαλισμένοι ανεξαρτήτου ιδιότητας, είτε είναι μισθωτοί του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα, είτε αγρότες, είτε ελεύθεροι επαγγελματίες, θα διέπονται από ένα ενιαίο σύστημα (κανόνων) εισφορών με σημείο αναφοράς το ποσοστό εισφοράς του Ι.Κ.Α.²⁶⁰. Ουσιαστικά, όλοι οι φορείς που παρέχουν κύρια σύνταξη ενοποιούνται στον ΕΦΚΑ, ενώ όλοι οι φορείς επικουρικής σύνταξης και εφάπαξ παροχών ενοποιούνται και συστήνεται το ΕΤΕΑΕΠ²⁶¹. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Kourachani (2021) στον ΕΦΚΑ ως το μοναδικό πάροχο συντάξεων με ενιαίους κανόνες για όλους τους ασφαλισμένους²⁶².

Ως προς τη σύσταση του ΕΤΕΑΕΠ, αυτό θα απαρτιζόταν από δύο κλάδους με οικονομική ανεξαρτησία, εκ των οποίων ο ένας κλάδος θα αφορούσε την επικουρική ασφάλιση και ο δεύτερος τις εφάπαξ παροχές. Επίσης, ορίστηκε ότι στην ασφάλιση του κλάδου επικουρικής ασφάλισης υπάγονται υποχρεωτικά όλοι όσοι ήταν ήδη ασφαλισμένοι στους εντασσόμενους φορείς επικουρικής ασφάλισης, όλοι όσοι αρχίζουν ασφαλιστέα εργασία και δεν είναι υπαγμένοι σε άλλον φορέα επικουρικής ασφάλισης. Ακόμη, εντάσσονται εκούσια και προαιρετικά όσοι είναι ήδη ασφαλισμένοι σε άλλους φορείς. Όσον αφορά τους πόρους του νεοσύστατου ταμείου, αυτοί προέρχονται μόνο από την καταβολή εισφορών εργαζομένων και εργοδοτών, από τις εισφορές υπέρ των ταμείων και τα αποθεματικά. Παράλληλα, η οικονομική του λειτουργία γίνεται με βάση το διανεμητικό σύστημα προκαθορισμένων εισφορών με νοητή κεφαλαιοποίηση για όσους θα ασφαλιζόνταν από 01-01-2014 για πρώτη φορά και για αυτούς που ασφαλίστηκαν μέχρι 31-12-2013 αυτό θα υφίσταντο από 01-01-2015²⁶³.

²⁶⁰ Κουμαριανός, Β. (2017). «Ενοποίηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης: Ο ενιαίος φορέας κοινωνικής ασφάλισης ως οργανωτικό όχημα για την νέα αρχιτεκτονική των συντάξεων», *Κοινωνική Πολιτική*, 8: 50-73. Ανακτήθηκε 16 Απριλίου 2021, από [file:///C:/Users/User/Downloads/Enopoiiese tou Systematos Koinonikes Asphalises O E%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Enopoiiese%20tou%20Systematos%20Koinonikes%20Asphalises%20O%20E%20(1).pdf), σελ. 58, 61.

²⁶¹ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 246), σελ. 110.

²⁶² Βλ. Kourachanis Ν., όπ.π. (υποσημ. 156), σελ. 52.

²⁶³ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 187-188, 190-191.

Παράλληλα, με τον παρόντα νόμο θεσμοθετήθηκε και η υιοθέτηση ενιαίων κανόνων ως προς τον υπολογισμό και τις συνταξιοδοτικές παροχές. Έτσι, από το Μάιο του 2016 και εφεξής, η κύρια μηνιαία σύνταξη θα αποτελείται από το άθροισμα της εθνικής και της ανταποδοτικής σύνταξης, με στόχο την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, ανάλογο με αυτό που είχε ο ασφαλισμένος καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού του βίου.

Αναλυτικότερα, ως προς την εθνική σύνταξη, πηγή χρηματοδότησης της τελευταίας θα είναι ο κρατικός προϋπολογισμός και όχι οι ασφαλιστικές εισφορές²⁶⁴. Δικαιούχοι της εθνικής σύνταξης είναι όλοι όσοι έχουν δικαίωμα σύνταξης γήρατος, αναπηρίας και θανάτου. Το ποσό αυτής φτάνει τα 384 ευρώ το μήνα και για να χορηγηθεί ολόκληρο, πέρα από τη θεμελίωση δικαιώματος για σύνταξη, απαιτούνται είκοσι έτη ασφάλισης, σαράντα χρόνια διαμονής στη χώρα, αλλά και η συμπλήρωση του εξηκοστού έβδομου ηλικιακού έτους. Παράλληλα, προσδιορίστηκε ότι σε περίπτωση που δεν έχουν συμπληρωθεί είκοσι έτη ασφάλισης, η εθνική σύνταξη θα μειώνεται κατά 2% για κάθε έτος ασφάλισης που απουσιάζει και, εφόσον, έχουν συμπληρωθεί το λιγότερο δεκαπέντε έτη. Για παράδειγμα, με δεκαπέντε έτη ασφάλισης, η εθνική σύνταξη διαμορφώνεται στα 345,60 ευρώ, ενώ με δεκαεννέα έτη στα 376,32 ευρώ. Έως και τα τέλη Δεκεμβρίου του 2016, αρμόδιοι για την καταβολή της εθνικής σύνταξης είναι οι οικείοι φορείς κοινωνικής ασφάλισης, ενώ από τον Ιανουάριο του 2017 αρμόδιος για την καταβολή αυτής είναι ο νεοσύστατος ΕΦΚΑ.

Από την άλλη πλευρά, η ανταποδοτική σύνταξη *«υπολογίζεται με βάση τις συντάξιμες αποδοχές (όπως αυτές ορίζονται με τις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 28), τον χρόνο ασφάλισης (όπως ορίζεται στο άρθρο 34) και τα κατ' έτος ποσοστά αναπλήρωσης, όπως αυτά προκύπτουν από τον πίνακα της παραγράφου 4 του άρθρου 8 του Ν.4387/2016. Το ανταποδοτικό μέρος της σύνταξης αντιστοιχεί στα κατ' έτος ποσοστά αναπλήρωσης για το σύνολο του χρόνου ασφάλισης επί των συντάξιμων αποδοχών. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη ως συντάξιμες αποδοχές ο μέσος μηνιαίος μισθός καθ' όλη τη διάρκεια του ασφαλιστικού βίου του ασφαλισμένου»* (Μητρόπουλος, 2020:150-151)²⁶⁵. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κουμαριανός (2017), ο τρόπος υπολογισμού των ποσοστών αναπλήρωσης, αλλά και ο υπολογισμός των συντάξιμων αποδοχών καθ' όλο τον εργασιακό βίο, επιφέρουν πολύ χαμηλές συντάξεις παρακινώντας τα άτομα για περαιτέρω εργασία μέχρι τα σαράντα

²⁶⁴ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 260), σελ. 62, 64.

²⁶⁵ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 140-142, 150-151.

χρόνια²⁶⁶. Επίσης, το ποσοστό αναπλήρωσης κάθε έτους είναι χαμηλότερο σε σχέση με αυτό που ορίζονταν με το Ν.2084/1992²⁶⁷.

Ακόμη, η ισχύουσα νομοθεσία αναφέρει ότι, από 01-01-2022, για να κατοχυρώσει κανείς δικαίωμα πλήρους σύνταξης γήρατος πρέπει να συμπληρώσει το εξηκοστό δεύτερο ηλικιακό έτος με σαράντα χρόνια ασφάλισης ή το εξηκοστό έβδομο ηλικιακό έτος με δεκαπέντε χρόνια ασφάλισης. Παράλληλα, για θεμελίωση δικαιώματος μειωμένης σύνταξης ορίστηκε το εξηκοστό δεύτερο ηλικιακό έτος με δεκαπέντε έτη ασφάλισης. Επίσης, το ποσοστό εισφοράς εργαζόμενου και εργοδότη για τον κλάδο σύνταξης ορίστηκε στο 20%, εκ των οποίων το 13,33% κατατίθεται από τον εργοδότη και το υπόλοιπο 6,67% κρατείται από τον εργαζόμενο. Το ίδιο ποσοστό εισφοράς ισχύει, από 01-01-2017, και για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αυτοαπασχολούμενους. Αντίστοιχα, από την έναρξη του ημερολογιακού έτους 2017, για τους ασφαλισμένους του ΟΓΑ παύουν να ισχύουν οι ασφαλιστικές κατηγορίες που υφίσταντο και η ασφαλιστική εισφορά για κάθε μήνα προκύπτει με βάση το φορολογητέο εισόδημα. Επίσης, ο νόμος ορίζει ότι από 01-01-2022 το ποσοστό μηνιαίας ασφαλιστικής εισφοράς επί του φορολογητέου εισοδήματος διαμορφώνεται στο 20%.

Παράλληλα, με το άρθρο 29 του νόμου 4387/2016 ορίστηκε το ύψος της προσωρινής σύνταξης για όσους ασφαλισμένους θα κατέθεταν αίτηση συνταξιοδότησης ιδιοχείρως. Ως εκ τούτου, για τους μισθωτούς η προσωρινή σύνταξη θα αντιστοιχούσε στο 50% του μέσου όρου των μηνιαίων αποδοχών τους κατά τους δώδεκα μήνες ασφάλισης πριν την υποβληθείσα αίτηση, ενώ για τους ασφαλισμένους στον ΟΓΑ, για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αυτοαπασχολούμενους θα αντιστοιχούσε στο 50% του μέσου μηνιαίου εισοδήματος των τελευταίων δώδεκα μηνών ασφάλισης πριν την αίτηση. Επίσης, το ποσό της προσωρινής σύνταξης δεν θα μπορούσε να είναι μικρότερο από το ποσό της εθνικής σύνταξης για ασφαλισμένο με είκοσι έτη ασφάλισης. Στον αντίποδα, με το συμπληρωματικό νόμο 4499/2017, ορίστηκε ότι για τις αιτήσεις συνταξιοδότησης που υποβάλλονται με ηλεκτρονικό τρόπο, το ύψος της προσωρινής σύνταξης θα αντιστοιχούσε στο 80% της οριστικής σύνταξης²⁶⁸.

²⁶⁶ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 260), σελ. 64.

²⁶⁷ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 65.

²⁶⁸ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 161-162, 165, 295, 297-300.

Επιπροσθέτως, ο Μητρόπουλος (2020) προσθέτει ότι ορίστηκαν ο επανυπολογισμός και η αναπροσαρμογή των κύριων συντάξεων, ώστε να εφαρμοστούν οι ενιαίοι κανόνες του ΕΦΚΑ. Αναλυτικότερα, με το νόμο 4387/2016 σημειώθηκε ότι οι ήδη καταβληθείσες κύριες συντάξεις θα συνέχιζαν να καταβάλλονται κανονικά έως 31-12-2018. Από τούδε και στο εξής, όλες οι συντάξεις θα καταβάλλονταν με βάση τις ισχύουσες διατάξεις. Να υπογραμμιστεί ότι από τις παραπάνω αλλαγές εξαιρούνταν οι ασφαλισμένοι του ΟΓΑ.

Αξιοσημείωτο είναι ότι βασικός σκοπός του παρόντα νόμου ήταν η δημιουργία ενός ηλεκτρονικού αρχείου. Επεξηγηματικά, σε αυτό θα περιλαμβάνονταν όλα τα απαραίτητα στοιχεία του ασφαλισμένου, ώστε να διαμορφωθεί ανάλογα η σύνταξη του. Μερικά βασικά στοιχεία του ηλεκτρονικού φακέλου θα αφορούσαν σε συντάξιμες αποδοχές, χρόνο ασφάλισης, ασφαλιστικές κατηγορίες, πιθανή μείωση λόγω λήψης μειωμένης σύνταξης κλπ..

Πρόσθετα, τα άρθρα 7, 8, 27 και 28 του ίδιου νόμου αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι η καταβαλλόμενη σύνταξη προκύπτει από το άθροισμα της εθνικής και ανταποδοτικής σύνταξης. Αυτό συνεπάγεται ότι η εθνική και ανταποδοτική σύνταξη που δικαιούται ο κάθε συνταξιούχος (γήρατος, θανάτου, αναπηρίας) θα υπολογίζονταν με βάση το συνολικό χρόνο ασφάλισης. Ακολούθως, το καθαρό ποσό σύνταξης, το οποίο προέκυπτε με βάση τις προηγούμενες διατάξεις, συγκρίνονταν με το καθαρό ποσό σύνταξης, με βάση τη νέα νομοθεσία, και με αυτόν τον τρόπο, προέκυπτε η προσωπική διαφορά του συνταξιούχου. Έτσι, σε περίπτωση που το ποσό που προέκυπτε ήταν μεγαλύτερο από αυτό που είχε υπολογιστεί, η σύνταξη αυξάνονταν σταδιακά, ενώ σε αντίθετη περίπτωση συνεχίζονταν η καταβολή του ποσού αυτού και μετά την 1^η Ιανουαρίου 2019, συμψηφισμένο κατ' έτος και μέχρις ότου να καταργηθεί οριστικά. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι κάτι τέτοιο δεν εφαρμόστηκε στην πράξη, καθώς ο Ν.4472/2017 που ψηφίστηκε, σε συνεννόηση με τους δανειστές, επέβαλε την περικοπή του επιπλέον ποσού, από την 01-01-2019, χωρίς η μείωση αυτή να είναι πάνω από 18%²⁶⁹. «Στην πράξη, δηλαδή, το νέο σύστημα θα ισχύει για όλους - στους νέους και αναδρομικά στους παλιούς» (Τήνιος, 2017:64)²⁷⁰.

Ο Κουμαριανός (2020δ) σημειώνει ότι οι μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα οδηγούν μακροπρόθεσμα τους συνταξιούχους σε κίνδυνο φτώχειας και

²⁶⁹ Βλ. Μητρόπουλος Α., όπ.π. (υποσημ. 146), σελ. 192, 194-195, 197-198, 201.

²⁷⁰ Βλ. Τήνιος Π., όπ.π. (υποσημ. 106), σελ. 64.

ελλοχεύει ο κίνδυνος όξυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει, διότι οι εισφορές και παροχές σύνταξης συνδέονται, οπότε και οι συνταξιούχοι θα λαμβάνουν σύνταξη ανάλογη του ασφαλιστικού τους βίου. Η συγκεκριμένη, όμως, μεταρρύθμιση επηρεάζει αρκετά τα άτομα που εργάζονται με ευέλικτες μορφές απασχόλησης, τους μακροχρόνια ανέργους, τους έχοντες ανασφάλιστη εργασία και τις γυναίκες, με αποτέλεσμα την όξυνση των εισοδηματικών και, κατ' επέκταση, των κοινωνικών ανισοτήτων²⁷¹. Ομοίως, ο Kourachanis (2021) παραθέτει την άποψη ότι η καθιέρωση της εθνικής σύνταξης και το ύψος αυτής προδίδει ότι κύριος σκοπός της είναι η αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας, ενώ η εισαγωγή των πλασματικών καθορισμένων εισφορών μεταφέρει την ευθύνη στους πολίτες οι οποίοι πρέπει να εξασφαλίσουν μια αξιοπρεπή σύνταξη, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο όλους αυτούς που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της ανεργίας και της ασταθούς και χαμηλής αμοιβής εργασία²⁷².

Τελευταία και σημαντική μεταρρύθμιση του συστήματος που έλαβε χώρα και θα αναφερθεί στην παρούσα εργασία αποτελεί η ψήφιση του Ν.4670/2020, με τον οποίο ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε Ηλεκτρονικό Εθνικό Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-ΕΦΚΑ). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κουμαριανός (2020γ), σκοπός του νεότευκτου e-ΕΦΚΑ είναι η παροχή ασφαλιστικής κάλυψης έναντι των κινδύνων του γήρατος, της αναπηρίας, του θανάτου και του εργατικού ατυχήματος σε όλους τους εργαζόμενους ανεξαρτήτως ιδιότητας. Επιπροσθέτως, αποτελεί το μοναδικό ασφαλιστικό οργανισμό με αδιάσπαστη διοικητική δομή και απαρτίζεται από τον κλάδο κύριας σύνταξης, από τον κλάδο επικουρικής και από τον κλάδο εφάπαξ παροχής, με κάθε κλάδο να έχει οικονομική, λογιστική και περιουσιακή ανεξαρτησία και να είναι αυτοτελής.

Με τη δημιουργία του e-ΕΦΚΑ συντελείται μία προσπάθεια να παραχθούν υπηρεσίες προς τους πολίτες υψηλότερης ποιότητας και με μεγαλύτερη ταχύτητα. Η ψηφιοποίηση όλων των λειτουργιών της κοινωνικής ασφάλισης θα επιφέρει μείωση του λειτουργικού κόστους, αλλά και αμεσότερη εξυπηρέτηση όλων των πολιτών μέσω της δημιουργίας μιας ενιαίας βάσης όλων των ασφαλιστικών δεδομένων. Τέλος, η διαδικασία παροχής υπηρεσιών του ΕΦΚΑ με ηλεκτρονικό τρόπο αποτελεί

²⁷¹ Κουμαριανός, Β. (2020δ). «Η προστασία των κινδύνων γήρατος, αναπηρίας, επιζώντων», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ, σελ. 197.

²⁷² Βλ. Kourachanis Ν., όπ.π. (υποσημ. 156), σελ. 52.

μία ακόμη μεγαλύτερη διοικητική και οργανωτική συνένωση, κάθε κλάδος όμως διατηρεί την ανεξαρτησία του²⁷³.

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία

4.1 Η περιγραφή της έρευνας

Οι κοινωνικές επιστήμες μελετούν τις κοινωνικές πλευρές της ανθρώπινης ζωής εντός συγκεκριμένων ομάδων, καθώς και τους νόμους και τους θεσμούς που επικρατούν. Μελετάται, δηλαδή, το κοινωνικό σύστημα και η ανθρώπινη συμπεριφορά, καθώς βρίσκονται μεταξύ τους σε διαρκή αλληλεπίδραση και επικοινωνία. Αντικείμενο της μελέτης τους είναι το άτομο με κρίση και λογική²⁷⁴. Αξιοσημείωτη είναι η άποψη του Babbie (2011) ότι οι δραστηριότητες ορισμένων κοινωνικών επιστημόνων αποσκοπούν στη δημιουργία μιας πιο ανθρώπινης κοινωνίας. Έτσι, οι κοινωνικές έρευνες που διεξάγονται στοχεύουν στην περιγραφή των κοινωνικών ζητημάτων και της ερμηνείας τους²⁷⁵. Η έρευνα αναζητά απαντήσεις σε συγκεκριμένες ερωτήσεις οι οποίες δεν έχουν απαντηθεί και εξαρτώνται από την ανθρώπινη προσπάθεια. Επιπλέον, έρχεται να δώσει λύσεις σε προβλήματα μέσω της προγραμματισμένης και συστηματικής συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας των δεδομένων. Η έρευνα στοχεύει στη συλλογή νέων γνώσεων ή δεδομένων από πρωτογενείς πηγές, χρησιμοποιεί έγκυρους τρόπους συλλογής δεδομένων και είναι συστηματική²⁷⁶.

Στην Ελλάδα παρατηρούνται συνεχείς αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα, οι οποίες επηρεάζουν τους Έλληνες πολίτες και δημιουργούν δυσπιστία ως προς τη φερεγγυότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Επίσης, οι συχνές μεταβολές φαίνεται να επηρεάζουν την επαγγελματική αποτελεσματικότητα των εργαζομένων, οι οποίοι βρίσκονται αντιμέτωποι με αυτές τις αλλαγές και χρειάζεται να τροποποιούν αποφάσεις που αφορούν τους πολίτες, να ενημερώνονται οι ίδιοι και να εκπαιδεύονται, διότι ορισμένες φορές απουσιάζει η εκπαίδευση, ενώ επηρεάζεται και η δική τους ψυχοκοινωνική κατάσταση, καθώς είναι και οι ίδιοι αποδέκτες αυτών των αλλαγών σε προσωπικό επίπεδο. Προκύπτει, λοιπόν, η ανάγκη διερεύνησης της θεσμικής εξέλιξης του ασφαλιστικού συστήματος, καθώς σε όλους τους ενεργούς οικονομικά πολίτες παρακρατούνται φόροι και εισφορές, με σκοπό μόλις

²⁷³ Βλ. Κουμαριανός Β., όπ.π. (υποσημ. 246), σελ. 116-117.

²⁷⁴ Λυδάκη, Α. (2012). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, σελ. 17.

²⁷⁵ Babbie, E. (2011) (επιμ. Κ. Ζαφειρόπουλος). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ, σελ. 55.

²⁷⁶ Singh, Y. K., (2006). *Fundamental of research methodology and statistics*. New Age International Publishers, σελ. 1, 4.

συμπληρωθεί το έτος συνταξιοδότησης να λάβουν σύνταξη, η οποία θα καλύπτει τις οικονομικές και κοινωνικές τους ανάγκες και συνάμα θα τους προστατεύσει από τους κινδύνους που ελλοχεύουν.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος και η έρευνά του ξεκίνησε από προσωπικό ενδιαφέρον της ερευνήτριας. Να υπογραμμιστεί ότι η τελευταία εργάστηκε στον ΕΦΚΑ, στο Γ΄ Τοπικό Υποκατάστημα Μισθωτών Δυτικού Τομέα Αθηνών με έδρα το Περιστέρι, μέσα από πρόγραμμα του ΟΑΕΔ για ένα χρόνο («Ειδικό Πρόγραμμα απασχόλησης για 5.500 ανέργους πτυχιούχους Ανώτατων Εκπαιδευτικών και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων, ηλικίας 22-29 ετών, σε Υπουργεία και εποπτευόμενους δημόσιους φορείς»), οπότε και ενημερώθηκε για τη λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ερευνήτρια βίωσε την ανεργία, εργάζεται κάτω από επισφαλείς συνθήκες εργασίας, όπως ολιγόμηνες συμβάσεις, οι οποίες ανανεώνονται ή παίρνουν παράταση για κάποιους μήνες, με αποτέλεσμα οι αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα να επηρεάζουν και την ίδια, ως πολίτη, μακροπρόθεσμα. Η ερευνήτρια παρατήρησε ότι στο υποκατάστημα που εργάστηκε, όπου είναι φορέας που εξυπηρετεί πλήθος ατόμων λόγω του πληθυσμού που ανήκει εκεί, υπάρχει έλλειψη προσωπικού, με αποτέλεσμα τη μη γρήγορη εξυπηρέτηση των πολιτών. Ακόμη, η ερευνήτρια έμαθε το αντικείμενο εργασίας και λειτούργησε επικουρικά στο έργο των μόνιμων υπαλλήλων, κάτι όμως που διακόπηκε λόγω λήξης της σύμβασής της.

Φυσικά, οι συνεχείς αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα, το μειωμένο προσωπικό επιδρούν στους αποδέκτες των υπηρεσιών, παράλληλα, όμως επιδρούν και στο προσωπικό του φορέα.

4.2 Η ποσοτική έρευνα, διεξαγωγή και διαδικασία

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, η ερευνήτρια πραγματοποίησε ποσοτική έρευνα, χρησιμοποιώντας ως ερευνητική μέθοδο το ερωτηματολόγιο. *«Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται στην εμπειρική διερεύνηση των απόψεων, στάσεων και συμπεριφορών ενός δείγματος ατόμων με βάση μία ερευνητική υπόθεση, με προκαθορισμένη διαδικασία και με τη χρήση ποσοτικοποιημένων δεικτών, για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για το σύνολο του πληθυσμού»* (Καραμπάση,

2016:296)²⁷⁷. Στην ποσοτική έρευνα διάφορες θεωρητικές έννοιες ορίζονται βάσει των στοιχείων που τις συνθέτουν και έπειτα προσδιορίζονται με διάφορους δείκτες, όπως με τη μορφή ερωτήσεων²⁷⁸. Οι Creswell και Creswell (2019) σημειώνουν ότι σε μια ποσοτική μελέτη, ο ερευνητής συλλέγει δεδομένα με σκοπό να ελέγξει, να επιβεβαιώσει ή να απορρίψει την υπάρχουσα θεωρία. Συγκεκριμένα, «ο ερευνητής ελέγχει ή επαληθεύει μια θεωρία, εξετάζοντας υποθέσεις ή ερωτήματα που προκύπτουν από αυτή» (Creswell και Creswell, 2019:91). Από την άλλη, η ερευνητική μέθοδος αναφέρεται στον τρόπο που ο ερευνητής επιθυμεί να συλλέξει, αναλύσει και ερμηνεύσει τα δεδομένα του²⁷⁹.

Για τις ανάγκες της εν λόγω έρευνας επιλέχθηκαν επαγγελματίες - εργαζόμενοι του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ). Οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι εργάζονται σε τοπικά υποκαταστήματα του φορέα σε όλη την Ελλάδα. Στόχος της ερευνήτριας ήταν να μελετηθούν οι στάσεις και οι απόψεις των επαγγελματιών αναφορικά με τις θεσμικές αλλαγές που επήλθαν στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης από το έτος 1990 και έπειτα. Σε μια έρευνα χρειάζεται να καθοριστεί και έπειτα να εντοπιστεί ο πληθυσμός της μελέτης, ο οποίος είναι και η ομάδα στόχου της έρευνας, ώστε να ολοκληρωθεί η έρευνα, να ανταποκριθούν τα άτομα σε αυτή και να ληφθούν ακριβέστερα δεδομένα²⁸⁰.

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, η ερευνήτρια κατασκεύασε ένα ερωτηματολόγιο μέσω της εφαρμογής Google Forms, το οποίο περιελάμβανε είκοσι επτά ερωτήσεις. Έπειτα, κοινοποίησε το ερωτηματολόγιο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως σε ομάδες που αφορούν επαγγελματίες του ΕΦΚΑ, ενώ απευθύνθηκε και προσωπικά σε επαγγελματίες που εργάζονται στο φορέα.

Ως δείγμα νοείται το μέρος του ευρύτερου πληθυσμού που θα εμπλακεί στην έρευνα και θα παρέχει δεδομένα σχετικά με το υπό μελέτη θέμα²⁸¹. Παράλληλα, η

²⁷⁷Καραμπάση, Χ. (2016). «Η συμβολή των προγραμμάτων Voucher στην καταπολέμηση της νεανικής ανεργίας», στο Θ. Καλλινικάκη & Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Διαδρομές κοινωνικής έρευνας*. ΠΜΣ “Κοινωνική Πολιτική & Κοινωνική Εργασία” ΔΠΘ, σελ. 296.

²⁷⁸Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. 15^η Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 48.

²⁷⁹Creswell, J. W. και Creswell, J. D. (2019) (επιμ. Η. Σαντουρίδης και Τ. Παγγέ). *Σχεδιασμός έρευνας, προσεγγίσεις ποιοτικών, ποσοτικών και μεικτών μεθόδων*. Αθήνα: ΠΡΟΠΟΜΠΙΟΣ, σελ. 33, 91.

²⁸⁰ Βλ. Creswell J. W. και Creswell J. D., όπ.π. (υποσημ. 279), σελ. 196. · MacDonald, S. και Headlam, N. (2019) (επιμ. Π. Θεοφίλου). *Εγχειρίδιο μεθοδολογίας έρευνας. Εισαγωγικός οδηγός στις μεθόδους έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και επιστήμες υγείας*. Αθήνα: ΒΗΤΑ medical arts, σελ. 5.

²⁸¹ Βλ. MacDonald S. και Headlam N., όπ.π. (υποσημ 280), σελ. 5.

δειγματοληπτική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η απλή τυχαία δειγματοληψία, προκειμένου κάθε εργαζόμενος να έχει την ίδια δυνατότητα να επιλεγεί στο δείγμα²⁸².

Σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας, η ερευνήτρια δυσκολεύτηκε πολύ να συλλέξει το απαιτούμενο δείγμα. Επεξηγηματικά, περίμενε μεγαλύτερη συμμετοχή ατόμων από το διαδίκτυο, κάτι όμως που δεν έγινε. Αναλυτικότερα, η έρευνα που σχεδίασε απευθύνονταν στους εν ενεργεία εργαζόμενους του ΕΦΚΑ. Ο ελάχιστος όμως αριθμός συμμετοχής στην έρευνα, οδήγησε την ερευνήτρια στη διεύρυνση του δείγματος, εντάσσοντας και πρώην υπαλλήλους στο ερευνητικό δείγμα, όπως για παράδειγμα συμβασιούχους. Έπειτα, εκτύπωσε ερωτηματολόγια, τα οποία προώθησε σε υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ στις πόλεις Θεσσαλονίκη, Σέρρες και Κομοτηνή, όπου και πάλι έλαβε έναν ικανοποιητικό, αλλά όχι επαρκή αριθμό απαντημένων ερωτηματολογίων από τον κάθε φορέα, προκειμένου τη συμπλήρωση του απαιτούμενου αριθμού δείγματος. Ακόμη, κοινοποίησε ξανά το ερωτηματολόγιο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το προώθησε και σε άλλες διαδικτυακές ομάδες, ώστε εάν είχαν κάποιο γνωστό εργαζόμενο στον ΕΦΚΑ και το επιθυμούσαν, να του το προωθούσαν για συμπλήρωση. Η ερευνήτρια εκτιμά ότι ήταν δύσκολο να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός ερωτηματολογίων, καθώς σε πολλά υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ, ίσως και στα περισσότερα, εργάζονται άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, οι οποίοι δεν είναι εξοικειωμένοι με τέτοιου είδους έρευνες. Πρόσθετα, δε χρησιμοποιούν την τεχνολογία για τέτοιους σκοπούς, ακόμη και όταν διαθέτουν προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ μερικοί δυσκολεύονται στη διαδικτυακή χρήση.

Στο ερωτηματολόγιο που κατασκεύασε η ερευνήτρια ανέφερε τους λόγους που διεξάγεται η συγκεκριμένη έρευνα, το σκοπό της, ενημέρωνε για την ανωνυμία του ερωτηματολογίου και διαβεβαίωνε ότι οι απαντήσεις θα αξιοποιηθούν μόνον για το σκοπό της έρευνας. Οι συμμετέχοντες- συμμετέχουσες διάβασαν αρχικά το σκοπό της μελέτης, ο οποίος ήταν καταγεγραμμένος στην πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου και εξηγούσε τους λόγους που διεξάγεται η συγκεκριμένη έρευνα.

Είναι σημαντικό να τονιστεί η εχεμύθεια, το απόρρητο, καθώς και η ανωνυμία της έρευνας. Ανωνυμία σημαίνει ότι ο ερευνητής ή άλλα άτομα δε δύνανται να ανακαλύψουν την ταυτότητα των συμμετεχόντων διαβάζοντας τις

²⁸² Βλ. Creswell J. W. και Creswell J. D., *όπ.π.* (υποσημ. 279), σελ. 197.

πληροφορίες που έδωσαν²⁸³. Με την ανωνυμία εξασφαλίζεται ότι οι απαντήσεις δε δύνανται να ταυτιστούν με κάποιον συγκεκριμένο ερωτώμενο²⁸⁴. Η Καλλινικάκη (2010:106) υποστηρίζει ότι είναι «ηθική ευθύνη του ερευνητή να διατηρήσει το απόρρητο»²⁸⁵. Αξιοσημείωτο είναι ότι για να διατηρηθεί η ανωνυμία στην έρευνα, η ερευνήτρια δε ζήτησε από τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν το ονοματεπώνυμο και τη διεύθυνση τους. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίστηκε πλήρης ανωνυμία²⁸⁶.

4.3 Τα ερευνητικά ερωτήματα

Στις έρευνες των κοινωνικών επιστημών χρησιμοποιούνται συχνά τα ποσοτικά ερευνητικά ερωτήματα. Επεξηγηματικά, οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα δίνονται μέσα από τη συλλογή των παραγόμενων δεδομένων²⁸⁷.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει τη στάση των εργαζομένων του ΕΦΚΑ απέναντι στις θεσμικές αλλαγές από το 1990 έως σήμερα. Επειδή η ερευνήτρια επέλεξε την ποσοτική μέθοδο, κατασκεύασε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελούνταν από είκοσι εφτά ερωτήσεις. Αρχικά, η ερευνήτρια ζήτησε να απαντήσουν σε δημογραφικές ερωτήσεις σχετικές με το φύλο, την ηλικία, τον τόπο εργασίας, τη θέση που κατέχουν στο φορέα, τα έτη προϋπηρεσίας, καθώς και τα ακαδημαϊκά τους προσόντα. Οι ερωτήσεις που ακολούθησαν αφορούσαν το μελετώμενο θέμα. Επεξηγηματικά, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με την ανεργία και τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, την οικονομική κρίση και τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος στα άτομα που απειλούνται με κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Έπειτα, οι ερωτήσεις αφορούσαν την επιμόρφωση των επαγγελματιών, την ψηφιοποίηση του συστήματος και τη δική τους καταπόνηση λόγω της εργασίας. Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από 130 επαγγελματίες, τα οποία συλλέχθηκαν ηλεκτρονικά και χειρόγραφα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν είναι τα εξής:

²⁸³ Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2005). *Research methods in education*. 5th Edition. London and New York: Routledge Falmer, Taylor & Francis Group, σελ. 61-62.

²⁸⁴ Βλ. Babbie E., όπ.π. (υποσημ. 275), σελ. 738.

²⁸⁵ Καλλινικάκη, Θ. (2010). «Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας στην ποιοτική έρευνα», στο Θ. Καλλινικάκη (επίμ.), *Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 106.

²⁸⁶ Βλ. Cohen L., όπ.π. (υποσημ. 283), σελ. 61-62.

²⁸⁷ Βλ. Creswell J. W. και Creswell J. D., όπ.π. (υποσημ. 279), σελ. 159, 181.

1. Πώς αξιολογούν οι επαγγελματίες του ΕΦΚΑ την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων (νοείται πριν τη σύσταση του ΕΦΚΑ); Παράλληλα, ποια είναι η άποψή τους αναφορικά με τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, συσχετίζοντάς την με την προϋπηρεσία, τη θέση και την ηλικία τους;
2. Πως αξιολογούνται οι περικοπές που επιβλήθηκαν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης ως προς τη συμβολή τους στην οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος και ως προς το πόσο δίκαιες ήταν οι μεταρρυθμίσεις αυτές;
3. Σε ποιο βαθμό θεωρούν οι εργαζόμενοι του ΕΦΚΑ ότι η μείωση της ανεργίας και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η αύξηση των μισθών, ο υπολογισμός της σύνταξης με βάση το κεφαλαιοποιητικό σύστημα και η αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών θα συμβάλλουν, με σκοπό την καταβολή υψηλότερων παροχών;
4. Σε τι βαθμό επηρεάζει η ηλικία και το φύλο των συμμετεχόντων τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα και την κόπωση που αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν;
5. Πως αξιολογούν οι επαγγελματίες του ΕΦΚΑ την ψηφιοποίηση των διαδικασιών ως προς τη μείωση του όγκου της εργασίας τους και κατά πόσο θεωρούν ότι είναι φιλική και εύκολα προσβάσιμη και διαχειρίσιμη η ιστοσελίδα του φορέα στους πολίτες;

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα της έρευνας

5.1 Δείκτης αξιοπιστίας

Ο δείκτης αξιοπιστίας αναφέρεται στο πως συσχετίζεται μια μεταβλητή ή ένας παράγοντας με κάτι υποθετικό το οποίο μετρά αληθινά εκείνο το οποίο ορίζεται να μετρηθεί από το ερωτηματολόγιο. Ειδικότερα, η αξιοπιστία υπολογίζεται από το πόσο ισχυρά συσχετίζονται οι μεταβλητές μεταξύ τους και ορίζεται ως ο βαθμός στον οποίο οι μετρήσεις των ερωτήσεων απαλλάσσονται από σφάλματα και διεξάγουν αξιόπιστα και σαφή αποτελέσματα.

Ο δείκτης αξιοπιστίας alpha του Cronbach αποτελεί έναν από τους πιο ευρέως διαδεδομένο συντελεστή αξιοπιστίας ο οποίος αναφέρεται στο βαθμό όπου οι ερωτήσεις μετρούν το ίδιο χαρακτηριστικό και εμφανίζουν μεγάλη συσχέτιση και

συνοχή μεταξύ τους. Όταν οι τιμές του δείκτη είναι μεγαλύτερες του 0.7 είναι ικανοποιητικές με βάση τη βιβλιογραφία²⁸⁸.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δημογραφικά στοιχεία και ερωτήσεις σχετικές με τις θεσμικές αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα από το 1990 και έπειτα. Παρακάτω δίνονται τα αποτελέσματα του ελέγχου αξιοπιστίας Cronbach alpha.

Σχετικά με το σύνολο των ερωτήσεων που αφορούσαν τη στάση των επαγγελματιών ως προς τις αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα από το 1990 και έπειτα, παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί τα αποτελέσματα για τις 44 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach είναι ίσος με 0.856, οπότε οι 44 ερωτήσεις ερμηνεύουν ικανά και αξιόπιστα τις στάσεις των ερωτώμενων.

Πίνακας 1 Δείκτης Αξιοπιστίας Αποτελεσμάτων

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.856	44

5.2 Περιγραφική στατιστική

Αρχικά, ακολουθεί περιγραφική στατιστική των δημογραφικών αποτελεσμάτων των ερωτώμενων. Ειδικότερα, το δείγμα μας αποτελούνταν από 130 επαγγελματίες. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 36 άνδρες και 94 γυναίκες με ποσοστά 27.7% και 72.3%, αντίστοιχα. Ακόμα, οι ηλικίες των ερωτώμενων κυμαίνονται από 22 έως και άνω των 62 ετών, με τους περισσότερους να ανήκουν στην ηλικιακή κατανομή των 42-61 ετών, να εργάζονται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (52.3%) και ακολούθως στην Περιφέρεια Αττικής (20.8%). Ως προς τη θέση την οποία κατέχουν στην εργασία τους, 3 στους 5 δηλώνουν ότι είναι μόνιμοι υπάλληλοι με ποσοστό 60.8%, ενώ ακολουθούν με φθίνουσα σειρά οι προϊστάμενοι (15.4%), οι υπάλληλοι

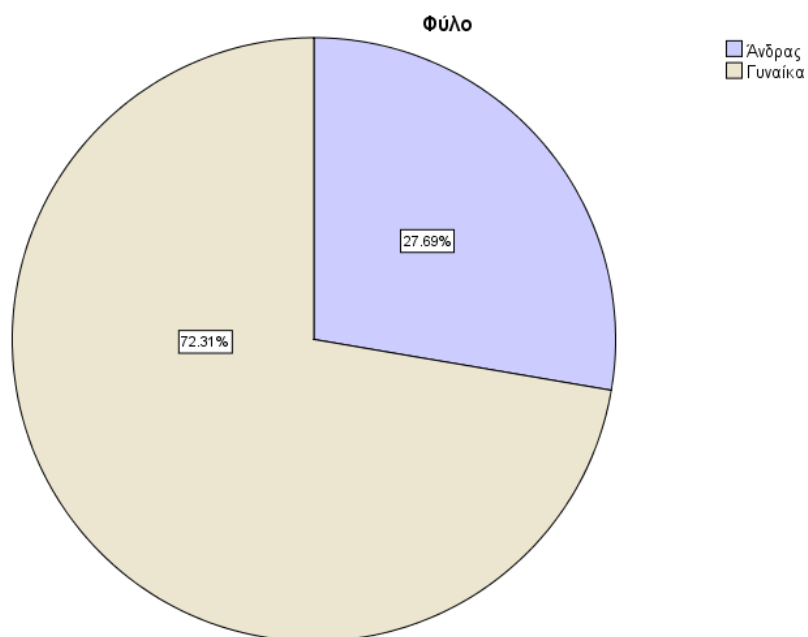
²⁸⁸ Cronbach, L. J. (1951). «Coefficient alpha and the internal structure of tests», *Psychometrika*, 16, 297-334 (28,307 citations in Google Scholar as of 4/1/2016). Ανακτήθηκε 23 Μαΐου 2022, από [http://cda.psych.uiuc.edu/psychometrika_johnson/CronbachPaper%20\(1\).pdf](http://cda.psych.uiuc.edu/psychometrika_johnson/CronbachPaper%20(1).pdf). · Taber, K. (2016). «The Use of Cronbach's Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education», p.p. 48:1273–1296. Ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2022, από <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11165-016-9602-2.pdf>., σελ. 1273, 1278.

ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου (11.5%), οι υπάλληλοι ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου (7.7%) και οι διευθυντές (4.6%). Τέλος, σχετικά με τα έτη προϋπηρεσίας, η πλειοψηφία έχει πάνω από 21 χρόνια προϋπηρεσίας (39.2%) και οι περισσότεροι ερωτώμενοι είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος (36.2%), ενώ ελάχιστοι είναι απόφοιτοι ΤΕΙ (13.8%). Τα αποτελέσματα δίνονται στους παρακάτω πίνακες μαζί με τα γραφήματά τους.

Πίνακας 2 Κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ανδρας	36	27.7	27.7	27.7
	Γυναίκα	94	72.3	72.3	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

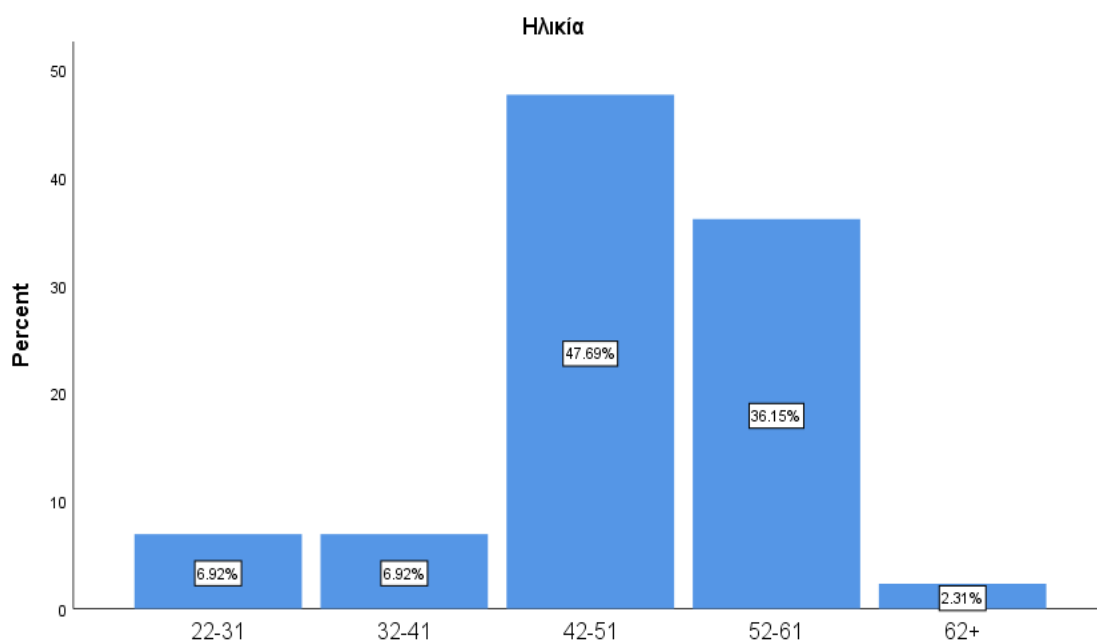
Γράφημα 1 Πίτα απεικόνισης κατανομής φύλου

Πίνακας 3 Κατανομή του δείγματος ως προς την ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	22-31	9	6.9	6.9	6.9
	32-41	9	6.9	6.9	13.8
	42-51	62	47.7	47.7	61.5
	52-61	47	36.2	36.2	97.7
	62+	3	2.3	2.3	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 2 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής ηλικίας

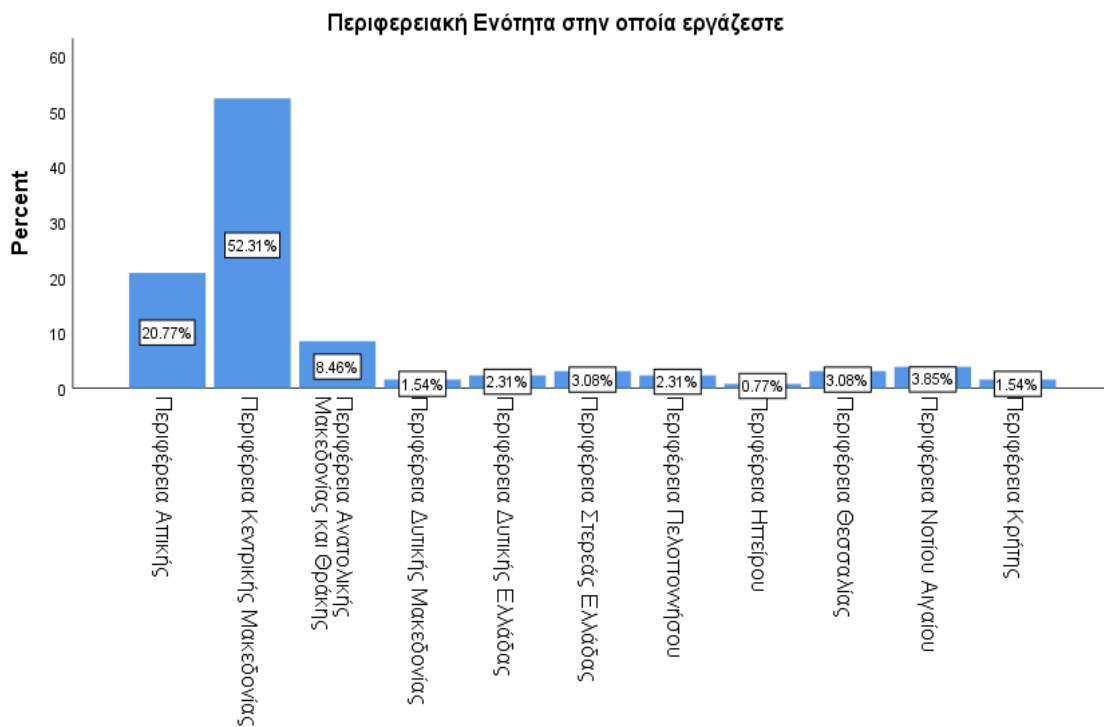

Πίνακας 4 Κατανομή του δείγματος ως προς την περιφερειακή ενότητα στην οποία εργάζονται

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Περιφέρεια Αττικής	27	20.8	20.8	20.8
	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	68	52.3	52.3	73.1

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	11	8.5	8.5	81.5
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	2	1.5	1.5	83.1
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	3	2.3	2.3	85.4
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	4	3.1	3.1	88.5
Περιφέρεια Πελοποννήσου	3	2.3	2.3	90.8
Περιφέρεια Ηπείρου	1	.8	.8	91.5
Περιφέρεια Θεσσαλίας	4	3.1	3.1	94.6
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	5	3.8	3.8	98.5
Περιφέρεια Κρήτης	2	1.5	1.5	100.0
Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 3 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής περιφερειακής ενότητας στην οποία εργάζονται

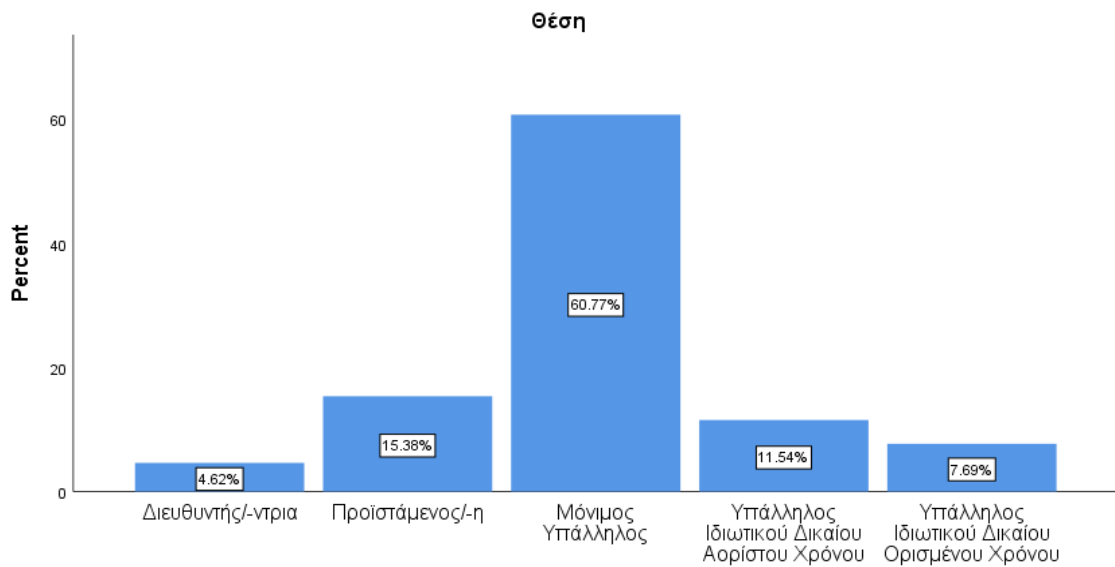

Πίνακας 5 Κατανομή του δείγματος ως προς τη θέση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διευθυντής/-ντρια	6	4.6	4.6	4.6
Valid Προϊστάμενος/-η	20	15.4	15.4	20.0

Μόνιμος Υπάλληλος	79	60.8	60.8	80.8
Υπάλληλος Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου	15	11.5	11.5	92.3
Υπάλληλος Ιδιωτικού Δικαίου Ορισμένου Χρόνου	10	7.7	7.7	100.0
Total	130	100.0	100.0	

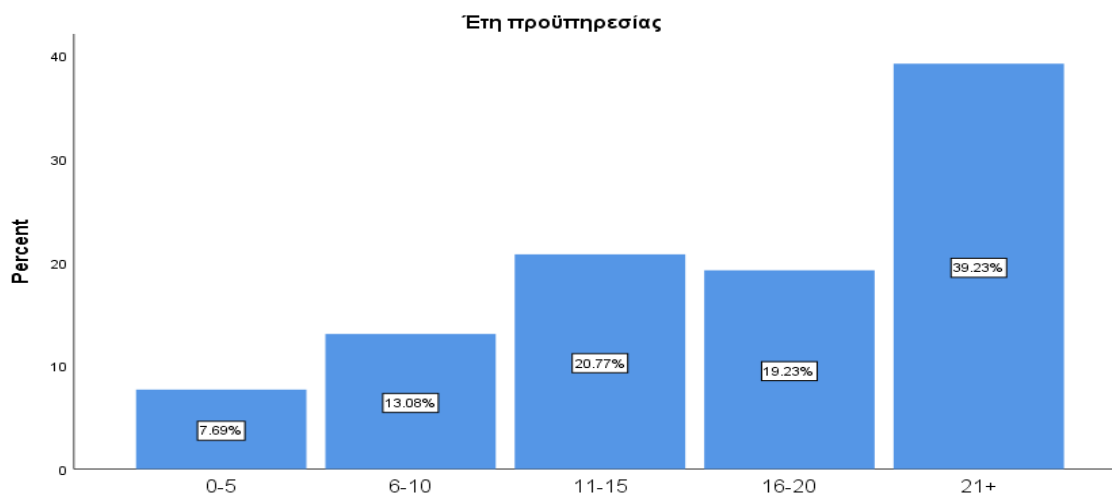
Γράφημα 4 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής θέσης

Πίνακας 6 Κατανομή του δείγματος ως προς τα έτη προϋπηρεσίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-5	10	7.7	7.7	7.7
	6-10	17	13.1	13.1	20.8
	11-15	27	20.8	20.8	41.5
	16-20	25	19.2	19.2	60.8
	21+	51	39.2	39.2	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

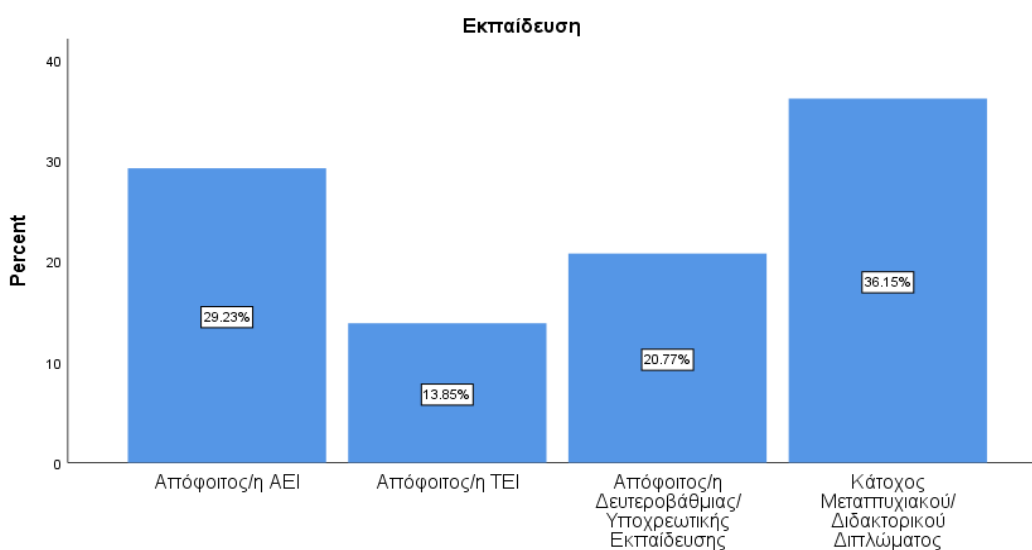
Γράφημα 5 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής ετών προϋπηρεσίας

Πίνακας 7 Κατανομή του δείγματος ως προς την εκπαίδευση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Απόφοιτος/η ΑΕΙ	38	29.2	29.2	29.2
Απόφοιτος/η ΤΕΙ	18	13.8	13.8	43.1
Απόφοιτος/η Δευτεροβάθμιας/Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης	27	20.8	20.8	63.8
Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού Διπλώματος	47	36.2	36.2	100.0
Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 6 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής εκπαίδευσης

Ως προς τις στάσεις των ερωτώμενων επαγγελματιών σχετικά με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα από το 1990 κι έπειτα, με κλίμακα μέτρησης από καθόλου έως πάρα πολύ, παρατηρούμε στους παρακάτω πίνακες τις συχνότητες των απαντήσεων.

Ειδικότερα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι (59.2%) δε βρίσκουν καθόλου δίκαιη τη ρύθμιση όπου κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, μέσω των μνημονίων επιβλήθηκαν περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και των συνολικών καταβληθέντων εισφορών, ενώ σχεδόν 1 στους 10 τη βρήκε αρκετά έως πάρα πολύ δίκαιη ρύθμιση (13%). Ακόμα, 2 στους 5 συμμετέχοντες, δηλαδή το 40.8%, δε θεωρούν καθόλου ότι οι περικοπές αυτές συνέβαλαν θετικά, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να είναι οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του έναντι των πολιτών. Ενώ, μόλις 5 άτομα, δηλαδή το 3.9%, θεώρησαν πολύ έως πάρα πολύ θετική τη συμβολή των περικοπών.

Από το σύνολο των επαγγελματιών που απάντησαν, σχεδόν 7 στους 10 (67.7%) θεωρούν ότι τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης επηρέασαν πολύ έως πάρα πολύ τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, 6 στους 130 απάντησαν καθόλου και μόνο 4 ότι επηρέασαν λίγο.

Από την άλλη μεριά, με τη νέα σύσταση του ΕΦΚΑ, τουλάχιστον οι μισοί ερωτώμενοι δε θεωρούν δίκαιη τη ρύθμιση όλες τις κατηγορίες των επαγγελματιών να καταβάλλουν ίσο ποσοστό εισφορών · μόνο 17 επαγγελματίες θεώρησαν δίκαιη τη ρύθμιση αυτή. Ακόμα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι, σε ποσοστό 55.4%, απάντησαν πολύ έως πάρα πολύ ότι η ύπαρξη πολλών ασφαλιστικών φορέων ευνόησε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης, πριν τη σύσταση του ΕΦΚΑ. Ένα ποσοστό 7% απάντησε ότι δεν ευνόησε τις ανισότητες και τις αδικίες η ύπαρξη πολλών ασφαλιστικών φορέων ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης.

Ως προς την ερώτηση εάν η σύσταση του ΕΦΚΑ είχε πραγματοποιηθεί πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, τότε η κυβέρνηση δεν θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές, οι ερωτώμενοι είναι λίγο «διχασμένοι». Ενώ οι περισσότεροι απάντησαν καθόλου έως λίγο με ποσοστό 49.2%, το 30.8% απάντησε αρκετά. Από την άλλη, ένα ποσοστό 20% απάντησε πολύ έως πάρα πολύ, δηλαδή πιστεύει ότι η κυβέρνηση δεν θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές.

Επίσης, σχετικά με τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, τουλάχιστον 4 στους 5 (85,4%) πιστεύουν ότι είναι καθόλου έως λίγο επαρκείς, προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας · μόλις 6 στους 130 ερωτώμενους θεωρούν πολύ έως πάρα πολύ ότι είναι επαρκείς.

Τέλος, ένα ποσοστό 33.8%, δηλαδή οι περισσότεροι ερωτώμενοι, θεωρούν αρκετά ότι η μείωση της ανεργίας και η αύξηση των μισθών θα επιφέρουν περισσότερα έσοδα στο ασφαλιστικό σύστημα, προκειμένου να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να προσφέρει υψηλότερες παροχές. Ακολουθούν όσοι το πιστεύουν πολύ έως πάρα πολύ με αθροιστικό ποσοστό 44.7% και μόλις το 21.5% το πιστεύει καθόλου έως λίγο.

Πίνακας 8 Η επιβολή των μνημονίων, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, επέβαλε περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και τις συνολικές καταβληθείσες εισφορές. Πόσο δίκαιη κρίνετε τη συγκεκριμένη ρύθμιση;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	77	59.2	59.2	59.2
	Λίγο	36	27.7	27.7	86.9
	Αρκετά	13	10.0	10.0	96.9
	Πολύ	2	1.5	1.5	98.5
	Πάρα πολύ	2	1.5	1.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 9 Θεωρείτε ότι οι περικοπές αυτές συνέβαλαν θετικά, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να είναι οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του έναντι των πολιτών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	53	40.8	40.8	40.8
	Λίγο	55	42.3	42.3	83.1
	Αρκετά	17	13.1	13.1	96.2
	Πολύ	4	3.1	3.1	99.2
	Πάρα πολύ	1	.8	.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 10 Πόσο επηρέασαν τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	4	3.1	3.1	7.7
	Αρκετά	32	24.6	24.6	32.3
	Πολύ	39	30.0	30.0	62.3
	Πάρα πολύ	49	37.7	37.7	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 11 Με τη σύσταση του ΕΦΚΑ όλοι οι εργαζόμενοι ανεξαρτήτου ιδιότητας θα καταβάλλουν ίδιο ποσοστό εισφορών. Παράλληλα, το ηλικιακό όριο για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, ανάλογα με τα χρόνια ασφάλισης, θα είναι ενιαίο για όλους. Θεωρείτε αυτές τις ρυθμίσεις δίκαιες για όλες τις κατηγορίες επαγγελματιών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	40	30.8	30.8	30.8
	Λίγο	34	26.2	26.2	56.9
	Αρκετά	39	30.0	30.0	86.9
	Πολύ	12	9.2	9.2	96.2
	Πάρα πολύ	5	3.8	3.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 12 Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, εννοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	9	6.9	6.9	6.9
	Λίγο	11	8.5	8.5	15.4
	Αρκετά	38	29.2	29.2	44.6
	Πολύ	38	29.2	29.2	73.8
	Πάρα πολύ	34	26.2	26.2	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 13 Θεωρείτε ότι αν η σύσταση του ΕΦΚΑ είχε γίνει πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, η κυβέρνηση δεν θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	38	29.2	29.2	29.2
	Λίγο	26	20.0	20.0	49.2
	Αρκετά	40	30.8	30.8	80.0
	Πολύ	18	13.8	13.8	93.8
	Πάρα πολύ	8	6.2	6.2	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 14 Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	51	39.2	39.2	39.2
	Λίγο	60	46.2	46.2	85.4
	Αρκετά	13	10.0	10.0	95.4
	Πολύ	5	3.8	3.8	99.2
	Πάρα πολύ	1	.8	.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 15 Θεωρείτε ότι η μείωση της ανεργίας και η αύξηση των μισθών (ώστε την καταβολή υψηλότερων εισφορών) θα επιφέρουν περισσότερα έσοδα στο ασφαλιστικό σύστημα, προκειμένου το τελευταίο να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να προσφέρει υψηλότερες παροχές;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	22	16.9	16.9	21.5
	Αρκετά	44	33.8	33.8	55.4
	Πολύ	34	26.2	26.2	81.5
	Πάρα πολύ	24	18.5	18.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Επιπλέον, βασιζόμενοι στην επαγγελματική τους εμπειρία, κλήθηκαν να απαντήσουν ποιοι παράγοντες (όπως αύξηση της εθνικής σύνταξης, παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία κλπ.) θεωρούν ότι θα συμβάλλουν στην αποφυγή του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των ευάλωτων ατόμων του πληθυσμού, μέσω της παροχής υψηλότερων παροχών σε συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδομάτων κλπ.. Οι απαντήσεις δίνονται στους ακόλουθους πίνακες συχνοτήτων.

Αναλυτικότερα, παρατηρείται ότι ως πιο σημαντικό θεωρείται ότι είναι η παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η μείωση της ανεργίας, καθώς η πλειοψηφία των ερωτώμενων, σχεδόν το 84%, απαντάει πολύ έως πάρα πολύ. Ακολουθούν με φθίνουσα σειρά οι συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου να μειωθεί η εισφοροδιαφυγή και η αδήλωτη εργασία (τουλάχιστον 71% απαντούν πολύ έως πάρα πολύ), η παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και η αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης (τουλάχιστον το 58% απαντάει πολύ έως πάρα πολύ). Έπονται, η διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών (το 34.6% απαντάει ότι το θεωρεί πολύ σημαντικό, ενώ το 27.7% αρκετά) και η αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνον την εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν (το 33.8% απαντάει ότι το θεωρεί πολύ σημαντικό, ενώ το 27.7% αρκετά). Επιπλέον, σχεδόν το 60% των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί αρκετά έως πολύ σημαντικό το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων εισφορών - κεφαλαιοποιητικό σύστημα). Ακόμη, η μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού θεωρείται από το 30.8% των ερωτώμενων αρκετά σημαντικό. Ακολούθως, το 32.3% υπογραμμίζει την αύξηση της εθνικής σύνταξης ως αρκετά σημαντική και το 41.5% θεωρεί αρκετά σημαντικό η καταβαλλόμενη σύνταξη να υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα). Τέλος, το 40% θεωρεί λίγο σημαντική την αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών.

Πίνακας 16 *Αύξηση της εθνικής σύνταξης*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	22	16.9	16.9	21.5
	Αρκετά	42	32.3	32.3	53.8
	Πολύ	33	25.4	25.4	79.2
	Πάρα πολύ	27	20.8	20.8	100.0
	Total		130	100.0	100.0

Πίνακας 17 *Αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνο την εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	14	10.8	10.8	13.8
	Αρκετά	36	27.7	27.7	41.5
	Πολύ	44	33.8	33.8	75.4
	Πάρα πολύ	32	24.6	24.6	100.0
	Total		130	100.0	100.0

Πίνακας 18 *Αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	21	16.2	16.2	16.2
	Λίγο	52	40.0	40.0	56.2
	Αρκετά	38	29.2	29.2	85.4
	Πολύ	12	9.2	9.2	94.6
	Πάρα πολύ	7	5.4	5.4	100.0
	Total		130	100.0	100.0

Πίνακας 19 *Παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	4	3.1	3.1	6.2

Αρκετά	13	10.0	10.0	16.2
Πολύ	42	32.3	32.3	48.5
Πάρα πολύ	67	51.5	51.5	100.0
Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 20 Παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	20	15.4	15.4	20.0
	Αρκετά	28	21.5	21.5	41.5
	Πολύ	32	24.6	24.6	66.2
	Πάρα πολύ	44	33.8	33.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 21 Συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου τη μείωση της εισφοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1.5	1.5	1.5
	Λίγο	6	4.6	4.6	6.2
	Αρκετά	29	22.3	22.3	28.5
	Πολύ	25	19.2	19.2	47.7
	Πάρα πολύ	68	52.3	52.3	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 22 Διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3.8	3.8	3.8
	Λίγο	12	9.2	9.2	13.1
	Αρκετά	36	27.7	27.7	40.8
	Πολύ	45	34.6	34.6	75.4
	Πάρα πολύ	32	24.6	24.6	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 23 Η καταβαλλόμενη σύνταξη να υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	11	8.5	8.5	8.5
	Λίγο	33	25.4	25.4	33.8
	Αρκετά	54	41.5	41.5	75.4
	Πολύ	18	13.8	13.8	89.2
	Πάρα πολύ	14	10.8	10.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 24 Το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων εισφορών – κεφαλαιοποιητικό σύστημα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3.8	3.8	3.8
	Λίγο	17	13.1	13.1	16.9
	Αρκετά	37	28.5	28.5	45.4
	Πολύ	40	30.8	30.8	76.2
	Πάρα πολύ	31	23.8	23.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 25 Μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	15	11.5	11.5	16.2
	Αρκετά	40	30.8	30.8	46.9
	Πολύ	37	28.5	28.5	75.4
	Πάρα πολύ	32	24.6	24.6	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Αντικαθιστώντας την κλίμακα μέτρησης με 1=καθόλου έως 5=πάρα πολύ, παρατίθεται ο πίνακας με βάση το μέσο όρο των απαντήσεων της ερώτησης 15 με φθίνουσα σειρά.

Πίνακας 26 Απεικόνιση μέσων όρων ερώτησης 15

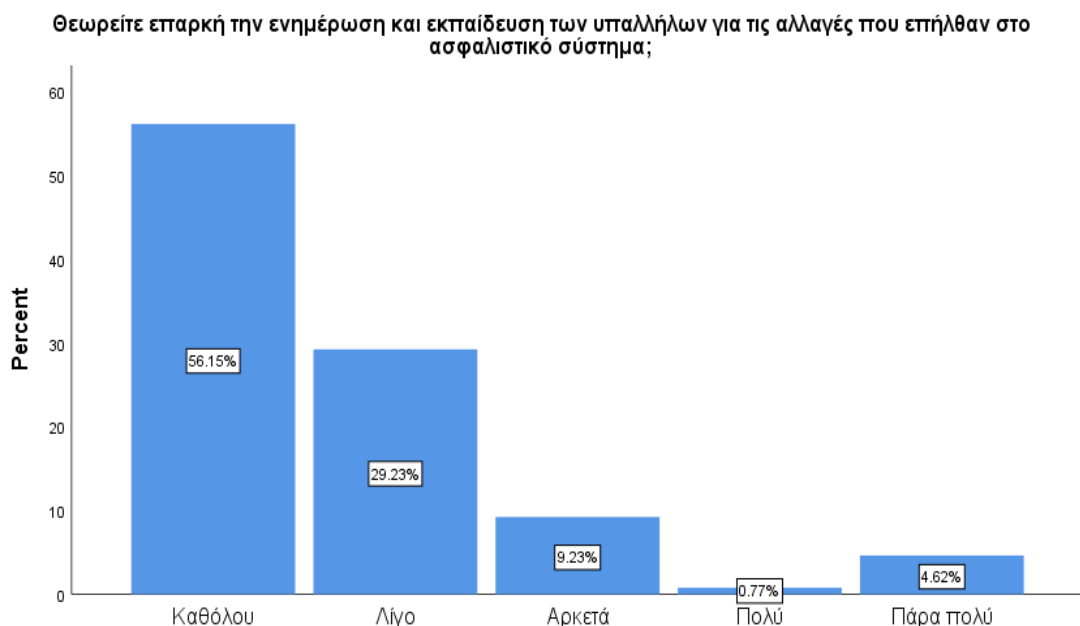
Παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας	4.26
Συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου τη μείωση της εισφοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας	4.16
Παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης	3.68
Διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών	3.67
Αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνο την εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν	3.66
Το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων εισφορών – κεφαλαιοποιητικό σύστημα)	3.58
Μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού	3.57
Αύξηση της εθνικής σύνταξης	3.41
Η καταβαλλόμενη σύνταξη να υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα)	2.93
Αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών	2.48

Αναφορικά με το εάν θεωρείται επαρκής η ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων στις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα, το 56.2% των συμμετεχόντων απάντησε ότι δεν τις θεωρεί καθόλου επαρκείς. Ένα ποσοστό 29.2% θεωρεί λίγο επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση, ενώ μόνο 7 στους 130 θεωρούν πολύ έως πάρα πολύ επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων.

Πίνακας 27 Θεωρείτε επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων για τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	73	56.2	56.2	56.2
	Λίγο	38	29.2	29.2	85.4
	Αρκετά	12	9.2	9.2	94.6
	Πολύ	1	.8	.8	95.4
	Πάρα πολύ	6	4.6	4.6	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 7 Ραβδόγραμμα απεικόνισης κατανομής της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των υπαλλήλων

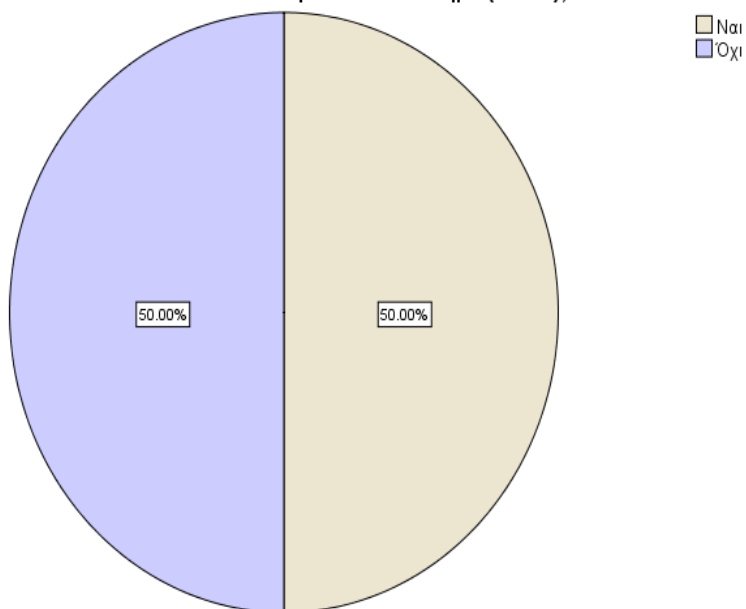
Στη συνέχεια, σχετικά με τη συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία οργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζονται ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ), οι μισοί απάντησαν θετικά και οι μισοί αρνητικά. Ως προς την ερώτηση εάν παρακολούθησαν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική τους πρωτοβουλία, 7 στους 10 (70.8%) απάντησαν αρνητικά. Παρακάτω δίνονται οι πίνακες και τα σχετικά γραφήματα.

Πίνακας 28 Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	65	50.0	50.0	50.0
	Όχι	65	50.0	50.0	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 8 Πίτα απεικόνισης κατανομής της συμμετοχής σε σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα

Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);

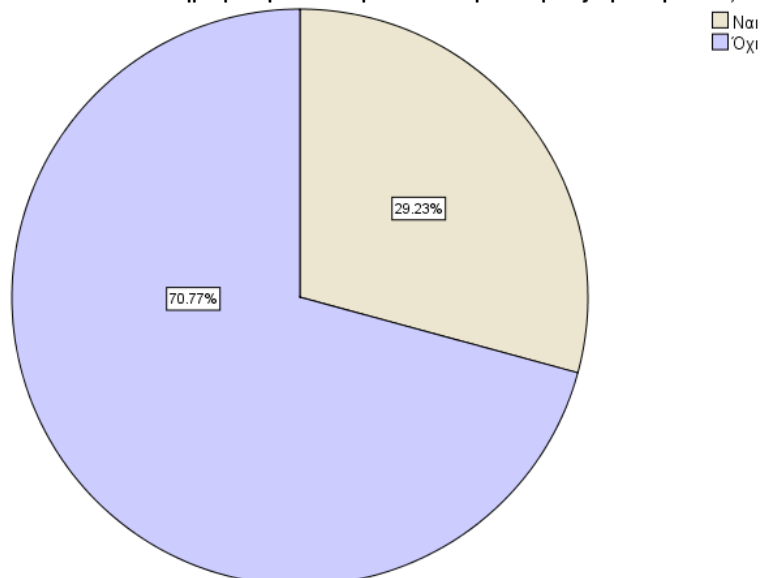

Πίνακας 29 Παρακολουθήσατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική σας πρωτοβουλία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	38	29.2	29.2	29.2
	Όχι	92	70.8	70.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Γράφημα 9 Πίτα απεικόνισης κατανομής συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα με πρωτοβουλία των ίδιων των εργαζομένων

Παρακολουθήσατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική σας πρωτοβουλία;

Επίσης, με κλίμακα μέτρησης από το καθόλου έως το πάρα πολύ, παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες συχνότητων οι απαντήσεις των ερωτήσεων σχετικών με τους πολίτες και τον e-ΕΦΚΑ.

Τουλάχιστον 3 στους 5 (65.4%) θεωρούν ότι τα υποκαταστήματα ΕΦΚΑ δεν είναι καθόλου επαρκώς στελεχωμένα, προκειμένου την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Αντίθετα, μόνο 2 στους 130 (1,6%) τα θεωρούν πολύ έως πάρα πολύ στελεχωμένα. Πρόσθετα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων έχει την πεποίθηση ότι οι πολίτες δεν είναι σωστά ενημερωμένοι για το σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του. Επεξηγηματικά, από την ανάλυση προκύπτει ότι το 45.4% απάντησε καθόλου, το 52.3% απάντησε λίγο, ενώ κανείς δεν απάντησε πολύ ή πάρα πολύ. Ως προς την τελευταία μεταρρύθμιση του ΕΦΚΑ σε e-ΕΦΚΑ και τις λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης που ψηφιοποιήθηκαν, το 41.5% θεωρούν ότι οι διαδικασίες δύνανται αρκετά να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες. Επιπλέον, το 31.5% το πιστεύει λίγο και το 10.8% καθόλου.

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα, σε ποσοστό 79.2%, έχουν την πεποίθηση ότι η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου εργασίας τους μέχρι σήμερα λίγο έως

καθόλου. Αξιοσημείωτη είναι εδώ η διαφορά στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, καθώς μόνο 1 στους 130 ερωτώμενους απάντησε πολύ. Τέλος, ρωτήθηκαν αν θεωρούν ότι θα συμβάλει με αποτελεσματικότερο τρόπο στη μείωση του όγκου εργασίας τους μελλοντικά. Αναλυτικότερα, το 43.8% απάντησε αρκετά, ενώ το 34.6% απάντησε λίγο έως καθόλου και ένα ποσοστό 21.5% απάντησε πολύ έως πάρα πολύ.

Πίνακας 30 *Είναι επαρκώς στελεχωμένα τα υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ, προκειμένου την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών;*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	85	65.4	65.4	65.4
	Λίγο	32	24.6	24.6	90.0
	Αρκετά	11	8.5	8.5	98.5
	Πολύ	1	.8	.8	99.2
	Πάρα πολύ	1	.8	.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 31 *Θεωρείτε ότι οι πολίτες είναι σωστά ενημερωμένοι για το νέο σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του (νοείται ο ΕΦΚΑ);*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	59	45.4	45.4	45.4
	Λίγο	68	52.3	52.3	97.7
	Αρκετά	3	2.3	2.3	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 32 *Με την τελευταία μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα, ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε e-ΕΦΚΑ και οι λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης ψηφιοποιήθηκαν. Θεωρείτε ότι όλες οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες;*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	14	10.8	10.8	10.8
	Λίγο	41	31.5	31.5	42.3
	Αρκετά	54	41.5	41.5	83.8
	Πολύ	19	14.6	14.6	98.5

Πάρα πολύ	2	1.5	1.5	100.0
Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 33 Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου της εργασίας σας μέχρι σήμερα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	57	43.8	43.8	43.8
	Λίγο	46	35.4	35.4	79.2
	Αρκετά	26	20.0	20.0	99.2
	Πολύ	1	.8	.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 34 Θεωρείτε ότι θα συμβάλει με πιο αποτελεσματικό τρόπο στη μείωση του όγκου της εργασίας σας σε μελλοντικό χρόνο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	10	7.7	7.7	7.7
	Λίγο	35	26.9	26.9	34.6
	Αρκετά	57	43.8	43.8	78.5
	Πολύ	23	17.7	17.7	96.2
	Πάρα πολύ	5	3.8	3.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Επιπλέον, ερωτήθηκαν σχετικά με το ποιες διαδικασίες είναι εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά. Οι απαντήσεις δίνονται στους πίνακες συχνοτήτων που ακολουθούν.

Από την ανάλυση της έρευνας προκύπτει ότι ως ευκολότερες διαδικασίες θεωρούνται η βεβαίωση απογραφής/ βεβαίωση προϋπηρεσίας/ ατομικός λογαριασμός ασφάλισης (το 58.5% το θεωρεί πάρα πολύ εύκολο). Ακολουθούν με φθίνουσα σειρά η ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας (το 58.5% απάντησε ότι είναι πάρα πολύ εύκολο), η καταβολή εισφορών (το 53.1% το θεωρεί πάρα πολύ εύκολο), η παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης (το 52.3% υπογράμμισε ότι είναι πάρα πολύ εύκολο) και το αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας/ βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση (για το 50.8% των ερωτώμενων είναι πάρα πολύ εύκολο). Αναφορικά με τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων συνταξιοδότησης, το 43.1% απάντησε ότι είναι πάρα πολύ εύκολο. Ακόμη, για τις διαδικασίες, όπως είναι

οι αιτήσεις για το επίδομα ασθενείας, τουλάχιστον το 70% το θεωρεί πολύ έως πάρα πολύ εύκολο, ενώ για τη διαδικασία των ρυθμίσεων οφειλών, το 66% το υπογραμμίζει πολύ έως πάρα πολύ εύκολο. Πολύ έως πάρα πολύ εύκολη για το 65% των συμμετεχόντων θεωρείται η διαδικασία υποβολής αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.. Τέλος, σχετικά με τη διαδικασία αιτήσεων παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας, σχεδόν το 62% απάντησαν ότι είναι πολύ έως πάρα πολύ εύκολο.

Πίνακας 35 Βεβαίωση Απογραφής/ Βεβαίωση Προϋπηρεσίας/ Ατομικός Λογαριασμός Ασφάλισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1.5	1.5	1.5
	Λίγο	2	1.5	1.5	3.1
	Αρκετά	19	14.6	14.6	17.7
	Πολύ	31	23.8	23.8	41.5
	Πάρα πολύ	76	58.5	58.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 36 Αιτήσεις για επιδόματα ασθενείας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3.8	3.8	3.8
	Λίγο	9	6.9	6.9	10.8
	Αρκετά	23	17.7	17.7	28.5
	Πολύ	31	23.8	23.8	52.3
	Πάρα πολύ	62	47.7	47.7	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 37 Ρυθμίσεις οφειλών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	12	9.2	9.2	12.3
	Αρκετά	28	21.5	21.5	33.8
	Πολύ	29	22.3	22.3	56.2
	Πάρα πολύ	57	43.8	43.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 38 Αποδεικτικό Ασφαλιστικής Ενημερότητας/ Βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	8	6.2	6.2	9.2
	Αρκετά	25	19.2	19.2	28.5
	Πολύ	27	20.8	20.8	49.2
	Πάρα πολύ	66	50.8	50.8	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 39 Αιτήσεις παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ Αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3.8	3.8	3.8
	Λίγο	15	11.5	11.5	15.4
	Αρκετά	30	23.1	23.1	38.5
	Πολύ	35	26.9	26.9	65.4
	Πάρα πολύ	45	34.6	34.6	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 40 Καταβολή εισφορών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	.8	.8	.8
	Λίγο	7	5.4	5.4	6.2
	Αρκετά	19	14.6	14.6	20.8
	Πολύ	34	26.2	26.2	46.9
	Πάρα πολύ	69	53.1	53.1	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 41 Υποβολή αιτήσεων συνταξιοδότησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	8	6.2	6.2	9.2
	Αρκετά	21	16.2	16.2	25.4
	Πολύ	41	31.5	31.5	56.9

	Πάρα πολύ	56	43.1	43.1	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 42 Υποβολή αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4.6	4.6	4.6
	Λίγο	8	6.2	6.2	10.8
	Αρκετά	32	24.6	24.6	35.4
	Πολύ	30	23.1	23.1	58.5
	Πάρα πολύ	54	41.5	41.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 43 Παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2.3	2.3	2.3
	Λίγο	10	7.7	7.7	10.0
	Αρκετά	19	14.6	14.6	24.6
	Πολύ	30	23.1	23.1	47.7
	Πάρα πολύ	68	52.3	52.3	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 44 Ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1.5	1.5	1.5
	Λίγο	5	3.8	3.8	5.4
	Αρκετά	16	12.3	12.3	17.7
	Πολύ	31	23.8	23.8	41.5
	Πάρα πολύ	76	58.5	58.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Αντικαθιστώντας την κλίμακα μέτρησης με 1=καθόλου έως 5=πάρα πολύ, παρατίθεται ο πίνακας με βάση το μέσο όρο των απαντήσεων της ερώτησης 24 με φθίνουσα σειρά.

Πίνακας 45 Απεικόνιση μέσων όρων ερώτησης 24

	Mean
Βεβαίωση Απογραφής/ Βεβαίωση Προϋπηρεσίας/ Ατομικός Λογαριασμός Ασφάλισης	4.36
Ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας	4.34
Καταβολή εισφορών	4.25
Παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης	4.15
Αποδεικτικό Ασφαλιστικής Ενημερότητας/ Βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση	4.10
Αιτήσεις για επιδόματα ασθένειας	4.05
Υποβολή αιτήσεων συνταξιοδότησης	4.05
Ρυθμίσεις οφειλών	3.95
Υποβολή αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.	3.91
Αιτήσεις παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ Αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας	3.77

Συνεχίζοντας, κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση εάν θεωρούν ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες. Αναλυτικότερα, το 53.1% απάντησε αρκετά, 32.3% απάντησε καθόλου έως λίγο και το 14.6% θεωρεί ότι είναι πολύ έως πάρα πολύ φιλική προς τους χρήστες.

Πίνακας 46 Θεωρείτε ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3.1	3.1	3.1
	Λίγο	38	29.2	29.2	32.3
	Αρκετά	69	53.1	53.1	85.4
	Πολύ	17	13.1	13.1	98.5
	Πάρα πολύ	2	1.5	1.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Το τελευταίο διάστημα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν ότι υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα.

Συγκεκριμένα, η ερώτηση αφορούσε στις αιτίες που πιστεύουν ότι δημιουργούν αυτήν την καθυστέρηση. Οι απαντήσεις δίνονται στους πίνακες συχνοτήτων που ακολουθούν.

Αναλυτικότερα, τα ερευνητικά υποκείμενα θεωρούν ότι οι συνεχείς νομοθετικές αλλαγές είναι η σημαντικότερη αιτία (σχεδόν το 67% το θεωρεί πάρα πολύ σημαντικό), ακολουθούν η έλλειψη προσωπικού (το 80.8% το θεωρεί πολύ έως πάρα πολύ σημαντική αιτία), η ψηφιοποίηση των διαδικασιών, παράλληλα με την

έλλειψη σύγχρονου υλικοτεχνικού εξοπλισμού (το 58.5% το θεωρεί πάρα πολύ σημαντική αιτία). Έπονται οι περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης (σχεδόν το 80% το θεωρεί πολύ έως πάρα πολύ σημαντική αιτία), η ένταξη όλων των φορέων κύριας ασφάλισης στον ΕΦΚΑ (τουλάχιστον το 70% το θεωρεί πολύ έως πάρα πολύ σημαντική αιτία) και τελευταίο θεωρείται η χαμηλή εκπαίδευση των υπαλλήλων γύρω από τη χρήση του μηχανογραφικού συστήματος (σχεδόν το 48% το θεωρεί πολύ έως πάρα πολύ σημαντική αιτία).

Πίνακας 47 Έλλειψη προσωπικού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	.8	.8	.8
	Λίγο	2	1.5	1.5	2.3
	Αρκετά	22	16.9	16.9	19.2
	Πολύ	27	20.8	20.8	40.0
	Πάρα πολύ	78	60.0	60.0	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 48 Περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1.5	1.5	1.5
	Λίγο	5	3.8	3.8	5.4
	Αρκετά	20	15.4	15.4	20.8
	Πολύ	40	30.8	30.8	51.5
	Πάρα πολύ	63	48.5	48.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 49 Η ένταξη όλων των φορέων κύριας ασφάλισης στον ΕΦΚΑ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2.3	2.3	2.3
	Λίγο	9	6.9	6.9	9.2
	Αρκετά	26	20.0	20.0	29.2
	Πολύ	27	20.8	20.8	50.0
	Πάρα πολύ	65	50.0	50.0	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 50 Ψηφιοποίηση διαδικασιών, παράλληλα με έλλειψη σύγχρονου ολικοτεχνικού εξοπλισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	.8	.8	.8
	Λίγο	9	6.9	6.9	7.7
	Αρκετά	15	11.5	11.5	19.2
	Πολύ	29	22.3	22.3	41.5
	Πάρα πολύ	76	58.5	58.5	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 51 Χαμηλή εκπαίδευση των υπαλλήλων γύρω από τη χρήση του μηχανογραφικού συστήματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	12	9.2	9.2	9.2
	Λίγο	25	19.2	19.2	28.5
	Αρκετά	31	23.8	23.8	52.3
	Πολύ	27	20.8	20.8	73.1
	Πάρα πολύ	35	26.9	26.9	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Πίνακας 52 Συνεχείς νομοθετικές αλλαγές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	.8	.8	.8
	Λίγο	4	3.1	3.1	3.8
	Αρκετά	13	10.0	10.0	13.8
	Πολύ	25	19.2	19.2	33.1
	Πάρα πολύ	87	66.9	66.9	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Τέλος, σχετικά με το πόσο καταβεβλημένοι αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν καθημερινά στο υποκατάστημα που εργάζονται, οι περισσότεροι απάντησαν πολύ έως πάρα πολύ με ποσοστό 70.8%, ενώ μόνο 6.1% απάντησε λίγο έως καθόλου.

Πίνακας 53 Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1.5	1.5	1.5
	Λίγο	6	4.6	4.6	6.2
	Αρκετά	30	23.1	23.1	29.2
	Πολύ	33	25.4	25.4	54.6
	Πάρα πολύ	59	45.4	45.4	100.0
	Total	130	100.0	100.0	

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων αισθάνεται πολύ έως πάρα πολύ καταβεβλημένο από την εργασία που καταβάλλει καθημερινά στο χώρο εργασίας του.

5.3 Επαγωγική στατιστική

Παρακάτω ακολουθούν στατιστικές αναλύσεις εφαρμόζοντας μεθόδους της επαγωγικής στατιστικής, προκειμένου να διερευνηθούν κάποια ερευνητικά ερωτήματα.

Αρχικά, γίνεται έλεγχος κανονικότητας του δείγματος, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί ο κατάλληλος έλεγχος για τη διερεύνηση των ερωτημάτων. Παρατηρείται ότι τα δεδομένα του δείγματος δεν προέρχονται από πληθυσμό με κανονική κατανομή (ο πίνακας δίνεται στο παράρτημα). Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιούνται μη παραμετρικοί έλεγχοι υποθέσεων.

Εφαρμόστηκε μη παραμετρικός έλεγχος Kruskal - Wallis μεταξύ της ερώτησης 11 «Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;» και των δημογραφικών μεταβλητών της ηλικίας, της θέσης και της προϋπηρεσίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 5% γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση (ότι δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των τριών δημογραφικών μεταβλητών) και συμπεραίνεται ότι οι ηλικιακές ομάδες, η θέση και η προϋπηρεσία των επαγγελματιών του ΕΦΚΑ δε διαφέρουν ως προς την αξιολόγηση της ύπαρξης μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων - νοείται πριν τη σύσταση του ΕΦΚΑ- και ως προς την άποψή τους σε σχέση

με τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος (ακολουθούν οι πίνακες με τα αποτελέσματα των στατιστικών ελέγχων με $p=0.571, 0.433, 0.698$ αντίστοιχα).

Πίνακας 54 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-ηλικία
Test Statistics^{a,b}

11.Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

Kruskal-Wallis H	2.924
df	4
Asymp. Sig.	.571

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 2.Ηλικία

Πίνακας 55 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-θέση
Test Statistics^{a,b}

11.Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

Kruskal-Wallis H	3.806
df	4
Asymp. Sig.	.433

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 4.Θέση

Πίνακας 56 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 11-έτη προϋπηρεσίας
Test Statistics^{a,b}

11.Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

Kruskal-Wallis H	2.203
df	4
Asymp. Sig.	.698

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 5.Έτη προϋπηρεσίας

Ακόμα, μεταξύ της ερώτησης 13 «Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;» και των δημογραφικών μεταβλητών της ηλικίας, της θέσης και της προϋπηρεσίας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

δεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση (ότι δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των τριών δημογραφικών μεταβλητών). Από τα παραπάνω, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι ηλικιακές ομάδες, η θέση και τα έτη προϋπηρεσίας των επαγγελματιών του ΕΦΚΑ δεν διαφέρουν ως προς το αν θεωρούν τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος επαρκείς, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας (ακολουθούν οι πίνακες με τα αποτελέσματα των στατιστικών ελέγχων με $p = 0.560, 0.417, 0.106$ αντίστοιχα).

Πίνακας 57 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-ηλικία
Test Statistics^{a,b}

13.Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

Kruskal-Wallis H	2.986
df	4
Asymp. Sig.	.560

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 2.Ηλικία

Πίνακας 58 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-θέση
Test Statistics^{a,b}

13.Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

Kruskal-Wallis H	3.920
df	4
Asymp. Sig.	.417

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 4.Θέση

Πίνακας 59 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 13-έτη προϋπηρεσίας

Test Statistics^{a,b}

13.Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

Kruskal-Wallis H	7.631
df	4
Asymp. Sig.	.106

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 5.Έτη προϋπηρεσίας

Επίσης, με τον ίδιο στατιστικό μη παραμετρικό έλεγχο και σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ελέγχθηκε αν επηρεάζει η ηλικία των συμμετεχόντων τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα και την κόπωση που αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν. Με βάση τον παρακάτω πίνακα (αποτελέσματα ελέγχου Kruskal Wallis test) παρατηρείται ότι η ηλικία δεν επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τη συμμετοχή των ερωτώμενων σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ προγράμματα ($p\text{value}>0.05$), όμως επηρεάζει το πόσο καταβεβλημένοι αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν καθημερινά στο υποκατάστημα που εργάζονται ($p\text{value}<0.05$). Ειδικότερα, οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες αισθάνονται περισσότερο καταβεβλημένες από την εργασία τους σε σύγκριση με τους ερωτώμενους ηλικίας 22-31 ετών.

Πίνακας 60 Αποτελέσματα SPSS Test Kruskal Wallis ερώτηση 17 και 27-ηλικία

Test Statistics^{a,b}

17.Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);

27.Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);

Kruskal-Wallis H	4.863	15.805
df	4	4
Asymp. Sig.	.302	.003

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 2.Ηλικία

Πίνακας 61 SPSS Kruskal Wallis test ranking ερώτηση 27-ηλικία

	Ranks		
	2.Ηλικία	N	Mean Rank
27.Πόσο καταβεβλημένος-η	22-31	9	22.06
αισθάνεστε από την εργασία	32-41	9	73.17
που καταβάλλετε καθημερινά	42-51	62	70.94
(στο υποκατάστημα που	52-61	47	65.84
εργάζεστε);	62+	3	55.00
	Total	130	

Ακόμα, σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ελέγχθηκε μέσω του ελέγχου Mann Whitney εάν επηρεάζει το φύλο τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα και την κόπωση που αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν. Με βάση τον παρακάτω πίνακα (αποτελέσματα ελέγχου Mann Whitney test) παρατηρείται ότι το φύλο δεν επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τη συμμετοχή των ερωτώμενων σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ προγράμματα, ούτε την κούραση που αισθάνονται από την καθημερινή εργασία (pvalue = 0.696 και 0.152 αντίστοιχα).

Πίνακας 62 Αποτελέσματα SPSS Test Mann-Whitney ερώτηση 17 και 27-φύλο

Test Statistics ^a		
	17. Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/ προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);	27. Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);
Mann-Whitney U	1627.000	1434.000
Wilcoxon W	6092.000	2100.000
Z	-.390	-1.433
Asymp. Sig. (2-tailed)	.696	.152

a. Grouping Variable: 1.Φύλο

Τέλος, εφαρμόστηκε έλεγχος συσχετίσεων Spearman's rho όπου σε επίπεδο σημαντικότητας 5% παρατηρείται ότι όσο αυξάνεται η άποψη των ερωτώμενων πως η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες, τόσο αυξάνεται και η άποψη ότι οι διαδικασίες του e-ΕΦΚΑ δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες (rho = 0.276, pvalue < 0.05) και τόσο αυξάνεται η άποψη ότι η ψηφιοποίηση των

διαδικασιών του επέφερε μείωση του όγκου εργασίας τους μέχρι σήμερα ($r_{ho} = 0.188$, $pvalue < 0.05$).

Πίνακας 63 Έλεγχος συσχετίσεων Spearman's rho ερωτήσεων 25, 21 και 22

Correlations			
		21.Με την τελευταία μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα, ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε e-ΕΦΚΑ και οι λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης ψηφιοποιήθηκαν. Θεωρείτε ότι όλες οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες;	22.Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου της εργασίας σας μέχρι σήμερα;
25.Θεωρείτε ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες;	Correlation	.276**	.188*
	Coefficient		
	Sig. (2-tailed)	.001	.032

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα

Στην Ελλάδα οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές έγιναν εμφανείς από το 1990 και έπειτα με αποτέλεσμα την απόσυρση του κράτους και τη σταδιακή συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους. Επίσης, ο άκρατος νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός παράλληλα με την αύξηση της φτώχειας, της ανισότητας, την αύξηση του ρατσισμού, των ακροδεξιών πολιτικών, της κλιματικής αλλαγής, αλλά και των επαναλαμβανόμενων κρίσεων του καπιταλισμού, καθιστά αναγκαία τη μελέτη της επίδρασης όλων αυτών των φαινομένων στην κοινωνικοοικονομική ζωή των ατόμων²⁸⁹.

Η συγκεκριμένη έρευνα έρχεται να διερευνήσει τη στάση των εργαζομένων του ΕΦΚΑ απέναντι στις θεσμικές αλλαγές, καθώς η επαγγελματική τους εμπειρία τους επιτρέπει να κρίνουν τη λειτουργία και αποτελεσματικότητα του συστήματος, καθώς και να εκφράσουν τις απόψεις τους για τις τελευταίες μεταρρυθμίσεις που σημειώθηκαν στον ΕΦΚΑ. Η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής όλων των πολιτών, καθώς όλοι θα βρεθούν αντιμέτωποι κάποια στιγμή με κοινωνικούς κινδύνους, όπως την απουσία από την αγορά εργασίας λόγω ασθένειας, και όλοι προσδοκούν τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, όταν επέλθουν τα γηρατειά. Παράλληλα, καταστάσεις όπως η γέννηση, η μητρότητα, σημαντικές εξετάσεις για την υγεία, εξασφαλίζονται στην πλειοψηφία του πληθυσμού λόγω του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι, τα άτομα απολαμβάνουν αυτές τις παροχές με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Από τη στατιστική ανάλυση της έρευνας προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, καθώς αρκετοί συγγραφείς κάνουν λόγο για ένα σύστημα κατακερματισμένο και βασισμένο σε πελατειακές σχέσεις που προήγαγε τις ανισότητες και τις αδικίες. Επίσης, η έρευνα κατέδειξε ότι οι συμμετέχοντες - εργαζόμενοι στον ΕΦΚΑ, θεωρούν σε ποσοστό 85,4% ανεπαρκείς τις παροχές του συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας.

²⁸⁹ Payne, M. (2021) (επιμ. Δ.-Δ. Τελώνη). *Κοινωνική εργασία, από τη θεωρία στην πράξη, ένας απαραίτητος οδηγός*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 20.

Ο Πουλόπουλος (2014) παραθέτει την άποψη ότι η ραγδαία μείωση των κοινωνικών και δημόσιων δαπανών μετέτρεψε το κράτος πρόνοιας σε κράτος φιλανθρωπίας. Ο ίδιος συγγραφέας σημειώνει ότι μεταξύ των ετών 2009-2014 οι κοινωνικές δαπάνες, όπως οι συντάξεις, οι προνοιακές μεταβιβάσεις και δαπάνες υγείας, παρουσίασαν μείωση 33%²⁹⁰. Ο Κοντιάδης (2014) υπογραμμίζει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται πιο ευρεία έννοια, σε αντίθεση με τη φτώχεια που παρουσιάζεται κυρίως στην υλική στέρηση. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική ασφάλιση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους ηλικιωμένους και χρειάζεται να απευθύνεται σε όλο τον πληθυσμό, διότι τους προστατεύει από τον κοινωνικό αποκλεισμό, την έλλειψη στέγης κλπ.. Ταυτόχρονα, τους εξασφαλίζει ενεργό συμμετοχή στο κοινωνικό σύνολο και ποιότητα ζωής, διότι διασφαλίζει την πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες, οι οποίες προϋποθέτουν καλό οικονομικό επίπεδο²⁹¹. Όσο περισσότερο συρρικνώνεται το κράτος πρόνοιας, το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης μεταβάλλεται και μειώνονται οι παροχές. Επεξηγηματικά, μεγάλο μέρος του πληθυσμού θα οδηγηθεί σε φτωχοποίηση, θα βιώσει την περιθωριοποίηση και θα απειλείται με έκπτωση στις σωματικές και ψυχικές λειτουργίες. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η προστασία των ευάλωτων οικονομικά και κοινωνικά ατόμων αποτελεί επιτακτική ανάγκη, προκειμένου να διατηρήσουν τη σωματική και ψυχική τους υγεία και να συνεχίσουν να είναι ενταγμένοι στο κοινωνικό σύνολο. Για τους παραπάνω λόγους, το κράτος οφείλει να αναπτύσσει πολιτικές ενάντια στη φτώχεια. Παραδείγματα τέτοιων πολιτικών είναι τα επιδόματα παιδιών, η θεσμοθέτηση νέων βασικών συντάξεων για ορισμένες κατηγορίες ηλικιωμένων, φορολογικές πολιτικές μεταξύ των ηλικιωμένων και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Επίσης, καθίσταται αναγκαία η εφαρμογή μέτρων πολιτικής σχετικά με την ένταξη και επανένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας, με σκοπό να λαμβάνουν έναν ικανοποιητικό μισθό και να μην εξαρτώνται από τα κρατικά επιδόματα²⁹².

Συνεχίζοντας, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο δίκαιες κρίνουν τις περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και τις

²⁹⁰ Πουλόπουλος, Χ. (2014). *Κρίση, φόβος και διάρρηξη της κοινωνικής συνοχής*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ, σελ. 31.

²⁹¹ Κοντιάδης, Ε. (2014). «Αναπηρία και κοινωνικός αποκλεισμός: Η θεσμική διάσταση», στο Γ. Κατρούγκαλος (επιμ.), *Ανισότητες και δίκαιο*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, σελ. 142-143.

²⁹² Townsend, P. (2004). «Για μια αναθεώρηση της διεθνούς κοινωνικής πολιτικής ενάντια στη φτώχεια», στο Μ. Πετμεζίδου και Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ, σελ. 117.

συνολικές καταβληθείσες εισφορές την περίοδο των μνημονίων και εάν τελικά συνέβαλαν θετικά στην οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι δε βρίσκουν καθόλου δίκαιη αυτή τη ρύθμιση και δε θεωρούν καθόλου ότι συνέβαλε θετικά, ώστε το σύστημα να καταστεί οικονομικά βιώσιμο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πουλόπουλος (2014) η οικονομική κρίση έπληξε μεταξύ άλλων και τους συνταξιούχους²⁹³. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αρχή ότι τα άτομα, αμέσως μετά τη συνταξιοδότησή τους πρέπει να είναι σε θέση να διατηρήσουν την υγεία και την ποιότητα ζωής που είχαν όσο εργαζόνταν²⁹⁴. Αξιοσημείωτο είναι ότι η οικονομική κρίση επηρέασε πολύ έντονα το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης, σε μια περίοδο που η βοήθεια των ηλικιωμένων ατόμων προς τα ενήλικα τέκνα τους ήταν, αλλά και εξακολουθεί να είναι, ιδιαίτερα σημαντική. Δεδομένου του γεγονότος ότι η κοινωνική πολιτική δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη στην Ελλάδα, οι ηλικιωμένοι είναι αυτοί που προσφέρουν βοήθεια σε χρήμα και υλικά αγαθά στα παιδιά και στα εγγόνια τους. Επομένως, η μείωση των συντάξεων θα επηρεάσει αρνητικά και τις οικογένειες και τους νέους που συντηρούνται ως ένα βαθμό από αυτές τις συντάξεις, δεδομένων των περιόδων ανεργίας και οικονομικής ανασφάλειας που βιώνουν, οι οποίες συνεπάγονται την αδυναμία εξασφάλισης ενός σταθερού εισοδήματος. Ο Payne (2021) υπογραμμίζει ότι κάθε κράτος έχει υποχρέωση να διασφαλίζει την προστασία (safeguarding) των ατόμων σε κάθε φάση της ζωής τους, δηλαδή να προβαίνει σε ενέργειες που εξασφαλίζουν τη ευημερία τους και να προλαμβάνει βλάβες από επιβλαβείς ενέργειες ή γεγονότα²⁹⁵. Από τα παραπάνω, προκύπτει το συμπέρασμα ότι το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης δεν κατάφερε να βοηθήσει τις οικονομικά ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού με τη χορήγηση έκτακτων επιδομάτων και επιπλέον χρημάτων, οπότε και να τις προστατέψει από τον κίνδυνο της φτώχειας και του αποκλεισμού. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι οι περικοπές των συντάξεων και η αύξηση των εισφορών είναι ενέργειες αντίθετες στο ρόλο του κοινωνικού κράτους ο οποίος είναι να προστατεύει τους πολίτες του. Επιπροσθέτως, στην ελληνική κοινωνία, στις περισσότερες περιπτώσεις, η φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων ατόμων εναπόκειται στις γυναίκες. Οι γυναίκες είναι αυτές που φροντίζουν τα ηλικιωμένα

²⁹³ Βλ. Πουλόπουλος Χ., όπ.π. (υποσημ. 290), σελ. 83.

²⁹⁴ Λυμπεράκη, Α., Τήνιος, Π. και Φιλαλήθης, Τ. (2009). «Εισαγωγή των επιμελητών», στο Α. Λυμπεράκη, Π. Τήνιος και Τ. Φιλαλήθης (επιμ.), *Ζωή 50+, Υγεία, γήρανση και σύνταξη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ, σελ. 31.

²⁹⁵ Βλ. Payne Μ., όπ.π. (υποσημ. 289), σελ. 101.

άτομα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Εφόσον το κράτος δε διαθέτει πολλές οργανωμένες δομές για τη φροντίδα των ηλικιωμένων, θα πρέπει τουλάχιστον να μεριμνήσει ώστε τα άτομα να απολαμβάνουν επαρκείς συντάξεις για να έχουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Πρόσθετα, μελετήθηκε ποιοι παράγοντες θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές και να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών. Αρχικά, οι ερωτώμενοι - επαγγελματίες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη μείωση της ανεργίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας οι οποίες υποστηρίζουν ότι θα συμβάλλουν στην καταβολή υψηλότερων παροχών. Ακόμη, αποτελεσματικός παράγοντας θεωρείται η αύξηση των μισθών. Προτείνεται, λοιπόν, το κράτος να δώσει κίνητρα στις επιχειρήσεις να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, οπότε και να προσλάβουν περισσότερο προσωπικό με υψηλότερες αποδοχές. Έτσι, οι εισφορές εργαζομένου και εργοδότη θα αποτελούν έσοδα για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και θα αποφεύγεται η μαύρη εργασία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Levitas (2004), τα άτομα που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας ενσωματώνονται στο κοινωνικό σύνολο μέσω της αμειβόμενης εργασίας. Αντίθετα, τα άτομα που δεν εργάζονται είναι πάρα πολύ πιθανό να έρθουν αντιμέτωπα με τη φτώχεια και να βιώσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό²⁹⁶. Άξια αναφοράς είναι η άποψη του Ferguson (2022) ότι τα φτωχά ή χαμηλόμισθα ή άνεργα άτομα βίωσαν προβλήματα ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια της ζωής τους, ψυχική δυσφορία και φαίνεται να επηρεάζεται και η σωματική τους κατάσταση, αφού είναι αυξημένος ο κίνδυνος νόσησης από καρκίνο και καρδιαγγειακά νοσήματα²⁹⁷. Ακόμη, όλα τα άτομα ανεξαρτήτου ηλικίας που έχουν χαμηλό εισόδημα χρειάζεται να έχουν ευκαιρίες βελτίωσης της οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης²⁹⁸.

Επειδή όλες οι κοινωνίες και οι οικονομίες τους έχουν πληγεί από την πανδημική κρίση της COVID-19, με αποτέλεσμα τη μείωση των θέσεων εργασίας και των προσλήψεων, το κράτος θα πρέπει να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκε ένα κομμάτι μη ενεργών πολιτών οι οποίοι τέθηκαν σε αναστολή εργασίας και ήρθαν

²⁹⁶ Levitas, R. (2004). «Τι είναι κοινωνικός αποκλεισμός;», στο Μ. Πετμεζίδου και Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ, σελ. 229.

²⁹⁷ Ferguson, I. (2022) (επιμ. Δ.-Δ. Τελώνη). *Μαρξισμός, πολιτική και ψυχική δυσφορία*. Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, σελ. 28.

²⁹⁸ Βλ. Levitas R., *όπ.π.* (υποσημ. 296), σελ. 250.

αντιμέτωποι με τον κίνδυνο φτωχοποίησης, καθώς τα εισοδήματά τους μειώθηκαν αισθητά. Άλλωστε, το γεγονός ότι εν μέσω της πανδημίας προκηρύσσονταν θέσεις εργασίας με ολιγόμηνες συμβάσεις προκειμένου την αντιμετώπιση της πανδημίας, καταδεικνύει το γεγονός ότι οι δημόσιες υπηρεσίες δεν είναι επαρκώς στελεχωμένες. Για το λόγο αυτό, η ενίσχυση των δημόσιων υπηρεσιών και του ιδιωτικού τομέα, θα συμβάλλει θετικά και στην αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των πολιτών και στην οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος, του οποίου τα έσοδα θα αυξηθούν.

Ακόμη, η έρευνα κατέδειξε ότι οι ερωτώμενοι υποστηρίζουν ότι ένα σύστημα προκαθορισμένων εισφορών - κεφαλαιοποιητικό σύστημα θα είναι αποτελεσματικότερο, ώστε την καταβολή υψηλότερων παροχών σε σύγκριση με το διανεμητικό σύστημα. Αναλυτικότερα, στα κεφαλαιοποιητικά συστήματα οι εισφορές και τα ποσά από την επένδυση αυτών διατηρούνται στον ατομικό κουμπαρά του ασφαλισμένου, ενώ το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης προκύπτει από το σύνολο των εισφορών και αποδόσεων καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού του βίου. Βέβαια οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας, αλλά και όσοι αντιμετωπίζουν την ανεργία δε θα είναι σε θέση να εξασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό ποσό σύνταξης από τη στιγμή που εργάζονται με συμβάσεις, συνήθως ορισμένου χρόνου, και αντιμετωπίζουν μεγάλα διαστήματα ανεργίας. Τα άτομα αυτά δε θα είναι σε θέση να εξασφαλίσουν όχι μόνο μια ικανοποιητική σύνταξη, αλλά και τα βασικά αγαθά, τα οποία πολλές φορές θα στερηθούν, αφού οι μισθοί είναι χαμηλοί και δεν επαρκούν.

Από την άλλη, όσοι είναι υπέρ της εγκαθίδρυσης ενός κεφαλαιοποιητικού συστήματος θα προβάλλουν ως επιχείρημα ότι με αυτόν τον τρόπο αντιμετωπίζεται ως ένα βαθμό και το πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού, καθώς ο ασφαλισμένος θα είναι υπεύθυνος για να εξασφαλίσει τη σύνταξή του και δε θα πληρώνονται οι συντάξεις των εκάστοτε συνταξιούχων από τις εισφορές των εν ενεργεία εργαζομένων. Παράλληλα, προάγεται και η ισότητα, αφού η σύνταξη είναι προϊόν καθαρά των καταβληθέντων εισφορών. Από τη στιγμή που η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί κατοχυρωμένο συνταγματικά δικαίωμα, το κράτος οφείλει να μεριμνήσει και να εγγυηθεί ότι θα καλύψει και θα καταβάλλει όλες τις παροχές σε όλους τους πολίτες, προκειμένου την ομαλή μετάβαση σε ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα, εφόσον κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Το κράτος είναι απαραίτητο να μεριμνήσει ώστε να καλύψει τυχόν ελλείμματα που θα προκύψουν και να φροντίσει να μεριμνήσει για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με υψηλότερους μισθούς. Ταυτόχρονα, εφόσον οι γυναίκες είναι ενταγμένες στο εργατικό δυναμικό, οπότε και

συνεισφέρουν στα έξοδα του νοικοκυριού - ιδιαίτερα σε μια περίοδο όπου οι ανάγκες της κάθε οικογένειάς είναι αυξημένες - είναι σημαντική η δημιουργία κοινωνικών δομών φροντίδας ηλικιωμένων, καθώς και η δημιουργία δημόσιων παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών ώστε τη φύλαξη των παιδιών. Ως εκ τούτου, οι μητέρες θα μπορούν να εργάζονται, η οικογένεια θα έχει τη δυνατότητα να εξασφαλίσει ένα επαρκές εισόδημα, αφού οι οικογενειακές παροχές είναι ανεπαρκείς, και να μην οδηγείται στον αποκλεισμό.

Ακόμη, δύναται να ερευνηθεί αναλυτικότερα πώς μπορεί να γίνει η μετάβαση σε ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα και αν πραγματικά θα είναι βιώσιμο και δικαιότερο, με ποιους τρόπους μπορούν να καλυφθούν τυχόν ελλείμματα που θα προκύψουν και πώς μπορούν τα άτομα που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της ανεργίας να εξασφαλίσουν μία σταθερή απασχόληση και, άρα, μία ικανοποιητική σύνταξη.

Αξίζει να αναφερθεί ότι ως λιγότερο σημαντικός παράγοντας για την καταβολή υψηλότερων παροχών καταγράφηκε η αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών. Μια πιθανή αιτία που προκύπτει αυτό μπορεί να είναι ότι θίγεται το συμφέρον και των ίδιων των εργαζομένων. Παράλληλα, όλοι οι εργαζόμενοι καταβάλλουν υψηλές εισφορές και απολαμβάνουν χαμηλές παροχές έναντι των ασφαλιστικών κινδύνων, γεγονός που λειτουργεί και ως αντικίνητρο ασφάλισης.

Επίσης, η έρευνα κατέδειξε ότι η ηλικία των ερωτώμενων δεν επηρεάζει τη συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, προκειμένου την εκπαίδευση και ενημέρωση στο νέο σύστημα. Από την άλλη, η ηλικία φαίνεται να επηρεάζει την κόπωση που αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν καθημερινά. Πιο συγκεκριμένα, οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες αισθάνονται περισσότερο καταβεβλημένοι από την εργασία τους σε σχέση με τους νεότερους εργαζομένους. Για το λόγο αυτό, αντί να αυξάνεται η ηλικία συνταξιοδότησης, είναι ωφέλιμο τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να συνταξιοδοτούνται και να προσλαμβάνονται νέα άτομα με διάθεση για εργασία.

Ακόμη, παρατηρήθηκε ότι το φύλο δεν επηρεάζει ούτε τη συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, αλλά ούτε και την κόπωση που αισθάνονται από την εργασία που καταβάλλουν καθημερινά. Η Glouberman (2008) σημειώνει ότι σε κάποιους οργανισμούς, οι υπάλληλοι εμφανίζουν το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης λόγω των υψηλών απαιτήσεων και ευθυνών που έχουν, το χαμηλό επίπεδο υποστήριξης και εκτίμησης της προσπάθειας, την αδυναμία λήψης αποφάσεων, την ένδεια πηγών, ώστε να ολοκληρωθεί η εργασία και βιώνουν την

απώλεια αίσθησης του ανήκειν²⁹⁹. Επιπλέον, ο ολοένα και αυξανόμενος φόρτος εργασίας, η έλλειψη προσωπικού σε συνδυασμό με τη μείωση των παροχών, οδηγεί τους εργαζομένους σε επαγγελματική εξουθένωση. Ακόμη, οι συνεχείς αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα επηρεάζουν τους εργαζομένους στον ΕΦΚΑ.

Η επαγγελματική εξουθένωση ορίζεται ως μια πολύπλοκη παθολογική κατάσταση ή σύνδρομο, το οποίο δεν αναγνωρίζεται ως επίσημο νόσημα, παραμένει υφέρπον και δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμο. Περιλαμβάνει την αποπροσωποποίηση, ο εργαζόμενος δεν αισθάνεται ικανοποιημένος από την εργασία του και νιώθει συναισθηματική εξάντληση. Παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση εξουθένωσης είναι η αβεβαιότητα στον εργασιακό χώρο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και η οικογενειακή κατάσταση. Παράλληλα, οι συνθήκες εργασίας και οι πολιτικές της υπηρεσίας, όπως ο επαναλαμβανόμενος χαρακτήρας του περιεχομένου της εργασίας, θεωρούνται παράγοντες κινδύνου³⁰⁰. Επίσης, η Glouberman (2008) σημειώνει ότι η επαγγελματική εξουθένωση είναι το αποτέλεσμα της αδυναμίας που αισθάνονται οι επαγγελματίες, καθώς δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των πελατών, στη συναισθηματική υπερφόρτωση και τις ανεπαρκείς πηγές³⁰¹. Στον αντίποδα, ο Payne (2021) σημειώνει ότι η ανθεκτικότητα των επαγγελματιών ενισχύεται όταν το προσωπικό νιώθει μέλος μιας ομάδας και λαμβάνει συναισθηματική στήριξη³⁰². Κρίνεται σκόπιμο να δίνονται υψηλότερες αποδοχές στους εργαζομένους (μόνους), να επιβραβεύονται για την προσπάθεια που καταβάλλουν καθημερινά στην εργασία τους και να τους δίνονται κίνητρα, με αποτέλεσμα να προσπαθούν περισσότερο, ώστε να μη βιώνουν αισθήματα κόπωσης και ματαίωσης.

Τέλος, από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι όσο αυξάνεται η άποψη των ερωτώμενων πως η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες, τόσο αυξάνεται και η άποψη ότι οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου για να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες. Παράλληλα, τόσο αυξάνεται και η άποψη ότι η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος επέφερε μείωση του όγκου εργασίας των επαγγελματιών μέχρι σήμερα. Διαφαίνεται ότι υπάρχει μια θετική συσχέτιση

²⁹⁹ Glouberman, D. (2008). *Burnout, κίνδυνος ή ευκαιρία*. Αθήνα: ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ, σελ. 17.

³⁰⁰ Δρίτσας, Ι. (2021). *Δουλεύοντας συμβουλευτικά & ψυχοθεραπευτικά με ομάδες [ένας οδηγός στην κλινική πρακτική]*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 313, 315.

³⁰¹ Βλ. Glouberman D., όπ.π. (υποσημ. 299), σελ. 41.

³⁰² Βλ. Payne M., όπ.π. (υποσημ. 289), σελ. 110.

μεταξύ της ψηφιοποίησης των διαδικασιών και της μείωσης του όγκου εργασίας των υπαλλήλων. Από τη μία, η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ εξυπηρετεί αποτελεσματικά και σε σύντομο χρονικό διάστημα τους πολίτες χωρίς να χρειάζεται να προσέρχονται στα κατά τόπους υποκαταστήματα και να περιμένουν στην αναμονή για να εξυπηρετηθούν. Από την άλλη πλευρά όμως, υπάρχουν άτομα που δεν έχουν πρόσβαση στο ίντερνετ και δε διαθέτουν τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Το διαδίκτυο έχει κατακλύσει τη ζωή όλων, όμως δεν έχουν όλοι πρόσβαση σε αυτό, ούτε γνωρίζουν τη χρήση του. Επιπλέον, τα ηλικιωμένα άτομα, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο και δεν ξέρουν πως να το χειρίζονται. Αδιαμφισβήτητα, υπάρχει μια μερίδα ηλικιωμένων ατόμων που λαμβάνει βοήθεια από τα παιδιά και τα εγγόνια, ώστε να διεκπεραιώνουν τις απαραίτητες διαδικασίες ηλεκτρονικά, όμως υπάρχουν και ηλικιωμένοι που δεν έχουν αυτήν τη δυνατότητα. Το ερώτημα, λοιπόν, που τίθεται εδώ είναι πως αυτά τα άτομα θα εξυπηρετούνται. Επιπλέον, μπορεί να μελετηθεί περαιτέρω, γιατί ενώ η ψηφιοποίηση των διαδικασιών έχει επιφέρει μείωση του όγκου εργασίας μέχρι σήμερα ως ένα βαθμό, η πλειοψηφία των ερωτώμενων δηλώνουν πολύ έως πάρα πολύ καταβεβλημένοι από την εργασία που καταβάλλουν καθημερινά.

Ολοκληρώνοντας, μεγάλο ποσοστό των επαγγελματιών (57%) θεωρούν καθόλου έως λίγο δίκαιες τις ρυθμίσεις του ΕΦΚΑ για την υιοθέτηση ενιαίων κανόνων για όλους τους ασφαλισμένους. Δεδομένου ότι ο νέος νόμος προτείνει την υιοθέτηση ενιαίων κανόνων για όλους τους εργαζομένους ανεξαρτήτου ιδιότητας, είναι σημαντικό να διερευνηθούν αναλυτικότερα οι απόψεις των τελευταίων γι' αυτό το ζήτημα. Επίσης, σε μια μελλοντική έρευνα οι ίδιοι οι εργαζόμενοι δύνανται να ερωτηθούν για ποιο λόγο δε θεωρούν δίκαιες τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Η γραφούσα θεωρεί ότι ως ένα βαθμό δε το θεωρούν δίκαιο, καθώς η ενιαία αντιμετώπιση ατόμων που βρίσκονται υπό διαφορετικές συνθήκες εργασίας παραβιάζει την αρχή της ισότητας.

Συνολικά, από τα πορίσματα της έρευνας προέκυψε ότι η πλειοψηφία των ερευνητικών υποκειμένων δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην αγορά εργασίας και επισημαίνουν ότι η μείωση της ανεργίας και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας θα επιφέρουν έσοδα στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Οι ανεπάρκειες του συστήματος σε συνδυασμό με τις δημογραφικές εξελίξεις πιέζουν το σύστημα και τη βιωσιμότητα αυτού. Επομένως, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να δοθεί μεγάλη έμφαση στην αγορά εργασίας και να δημιουργηθούν θέσεις απασχόλησης, ώστε τα

άτομα να μη βιώνουν τη μακροχρόνια ανεργία και να μην ωθούνται στη μαύρη εργασία. Ακόμη, η αύξηση των ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης και των καταβαλλόμενων εισφορών λειτουργούν ως αντικίνητρα ασφάλισης τα οποία στερούν έσοδα από το σύστημα και επηρεάζουν αρνητικά τη βιωσιμότητά του. Επίσης, οι περισσότεροι ερωτώμενοι αναφέρουν ότι τα υποκαταστήματα δεν είναι επαρκώς στελεχωμένα για την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Παράλληλα, η πλειοψηφία αυτών έχει την πεποίθηση ότι οι πολίτες δεν είναι σωστά ενημερωμένοι για το σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του. Προκύπτει, λοιπόν, η ανάγκη η εκάστοτε κυβέρνηση που προβαίνει στην οποιαδήποτε μεταρρύθμιση να παρέχει ουσιαστική ενημέρωση στους εργαζόμενους, αλλά και στους πολίτες. Οι συνεχείς μεταρρυθμίσεις σε συνδυασμό με την απουσία ενημέρωσης δημιουργούν σύγχυση στους πολίτες και τους καθιστούν δύσπιστους απέναντι στο σύστημα, αλλά και στους υπαλλήλους. Επιπλέον, ενέργειες που είναι απαραίτητο να γίνουν είναι ο εξοπλισμός των υπηρεσιών με σύγχρονο υλικοτεχνικό εξοπλισμό και η επάνδρωσή τους με υπαλλήλους. Στο ερώτημα που τέθηκε για ποιο λόγο υπάρχει μεγάλος αριθμός αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα, ως κυριότερες αιτίες καταγράφηκαν οι συνεχείς νομοθετικές αλλαγές, η έλλειψη του προσωπικού και η ψηφιοποίηση των διαδικασιών, παράλληλα με έλλειψη σύγχρονου υλικοτεχνικού εξοπλισμού. Από τη μία, η σύσταση του ΕΦΚΑ έγινε με σκοπό την απλούστευση των διαδικασιών, την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών και την εξοικονόμηση πόρων. Από την άλλη πλευρά, όμως, διαφαίνεται ότι ο ΕΦΚΑ δεν έχει καταφέρει ακόμη να αντιμετωπίσει όλες τις δυσλειτουργίες του συστήματος, αφού σημαντικοί κοινωνικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα η ανεργία, η δημογραφική γήρανση και η εισφοροδιαφυγή, συνεχίζουν να υφίστανται και να επηρεάζουν τη λειτουργία του φορέα. Τέλος, θα μπορούσε να ερευνηθεί αν από το 2016 που συστάθηκε ο ΕΦΚΑ μέχρι και σήμερα, οι στόχοι που τέθηκαν έχουν επιτευχθεί και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης έχει καταστεί οικονομικά βιώσιμο.

Βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Ο. (2010). «Τα νέα όρια ηλικίας του ν. 3863/2010. Η προστασία «θεμελιωμένων δικαιωμάτων» και «ώριμων προσδοκιών» από το Σύνταγμα και το άρθρο 1 του Π.Π.Π. Ε.Σ.Δ.Α.», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 908-922.

Αλιπράντης, Ν. (2008). «Τα κοινωνικά δικαιώματα πέραν του εθνικού επιπέδου, διαπιστώσεις και προκλήσεις», στο Ν. Αλιπράντης (επιμ.), *Τα κοινωνικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο ανά τον κόσμο, προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Babbie, E. (2011) (επιμ. Κ. Ζαφειρόπουλος). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν., Μεγήρ, Κ. και Πισσαρίδης, Χ. (2017). «Η ελληνική οικονομία πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης: Οικονομικές πολιτικές για το μέλλον», στο Δ. Βαγιανός, Ν. Βέττας, Κ. Μεγήρ και Χ. Πισσαρίδης (επιμ.), *Πέρα από τη λιτότητα. Για μια νέα δυναμική στην ελληνική οικονομία*. Ηράκλειο: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ.

Βενιέρης, Δ. (2018). «Κοινωνική πολιτική σε χώρα χωρίς «πατρίδα»», στο Κ. Δημουλάς και Γ. Κουζής (επιμ.), *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική, Αδιέξοδα και Λύσεις*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Βενιέρης, Δ. (2009). *Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και κοινωνικά δικαιώματα. Το τέλος των ύμνων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βεργέτη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Borsch-Supan, A. (2009). «Εισαγωγικό σημείωμα: Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή έρευνα για τη γήρανση», στο Α. Λυμπεράκη, Π. Τήνιος και Τ. Φιλαλήθης (επιμ.), *Ζωή 50+, Υγεία, γήρανση και σύνταξη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Carrera, L., Angelaki, M. and Carolo, D. (2011). «South-European pension systems: Challenges and reform prospect». *Sociologia on line*, No 2, p.p. 488-516.

Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.academia.edu/561435/South_European_pension_systems_challenges_and_reform_prospects

Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) (2002). *Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα. Ο νέος ασφαλιστικός νόμος 3029/02, με σχόλια, διευκρινίσεις, απαντήσεις, παρατηρήσεις και συγκριτικούς πίνακες*. Αθήνα.

Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) (1999). *Το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Η εναλλακτική πρόταση της Γ.Σ.Ε.Ε.* Αθήνα.

Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (1997). *Σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (ΣΚΑ)*.

Γεωργακόπουλος, Θ. (2005). *Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική*. Γ' Έκδοση. Αθήνα: ΕΥΓ. ΜΠΕΝΟΥ.

Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2005). *Research methods in education*. 5th Edition. London and New York: Routledge Falmer, Taylor & Francis Group.

Creswell, J. W. και Creswell, J. D. (2019) (επιμ. Η. Σαντουρίδης και Τ. Παγγέ). *Σχεδιασμός έρευνας, προσεγγίσεις ποιοτικών, ποσοτικών και μεικτών μεθόδων*. Αθήνα: ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.

Cronbach, L. J. (1951). «Coefficient alpha and the internal structure of tests», *Psychometrika*, 16, 297-334 (28,307 citations in Google Scholar as of 4/1/2016). Ανακτήθηκε 23 Μαΐου 2022, από [http://cda.psych.uiuc.edu/psychometrika_johnson/CronbachPaper%20\(1\).pdf](http://cda.psych.uiuc.edu/psychometrika_johnson/CronbachPaper%20(1).pdf)

Δαφέρμος, Γ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (2011). «Το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα: Γιατί η αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία δεν μείωσε τη φτώχεια;», *Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων*, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ, 1-5. Ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2020, από <https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2014/08/policy-brief1.pdf>

Δεδουσόπουλος, Α. (2004). *Θεωρίες της ανεργίας*. 1^{ος} τόμος. Αθήνα: τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.

Δημουλάς, Κ. και Οικονόμου, Χ. (2012). *Βασικές αντιλήψεις μοντέλα και μετασχηματισμοί του κράτους πρόνοιας με έμφαση στα συστήματα υγείας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/ekp_yliko_krat_pron1.pdf

Δουκάκης, Κ. (2019). *Η ανάπτυξη του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης 1830-2008. Οράματα, προσδοκίες και ματαιώσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.

Δρίτσας, Ι. (2021). *Δουλεύοντας συμβουλευτικά & ψυχοθεραπευτικά με ομάδες [ένας οδηγός στην κλινική πρακτική]*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Esping-Andersen, G. (2010) (επιμ. Μ. Πετμεζίδου). *Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζέρβας, Ν. (2011). «Οι αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα βάσει του ν. 3863/2010. Τα πλεονεκτήματα και οι αρνητικές κοινωνικές επιδράσεις του νέου νόμου», *Επιθεώρησης Ασφαλιστικού & Εργατικού Δικαίου*, 45 (536): 790-797.

Ferguson, I. (2022) (επιμ. Δ.-Δ. Τελώνη). *Μαρξισμός, πολιτική και ψυχική δυσφορία*. Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Giddens, A. (2009) (επιμ. Δ. Γ. Τσαούσης). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG.

Glouberman, D. (2008). *Burnout, κίνδυνος ή ευκαιρία*. Αθήνα: ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ.

Gough, I. (2008). *Η πολιτική οικονομία του κοινωνικού κράτους*. Αθήνα: Σαββάλας.

Hague, R. και Harrop, M. (2005). *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Θεοδωρουλάκης, Μ. και Κουμαριανός, Β. (2012). *Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Ασφαλιστικό σύστημα και σύστημα κοινωνικής περίθαλψης*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 22 Μαΐου 2020, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/ekp_yliko_krat_pron2.pdf

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2021). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2021*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2021-ine-gsee-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi/>

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2020). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2020*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2020/10/Ethsia_Ekthesi_2020_INEGSEE.pdf

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2017). «Εργασιακές σχέσεις και αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα: Οι θέσεις των συνδικάτων», *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, 235, Αθήνα, 1-9. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2017/07/MAIOS-IOYNIOS-2017.pdf>

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2015). «Δημοσιονομική λιτότητα, προσαρμογή και κρίση χρέους: φαύλος κύκλος αστάθειας, ύφεσης και αποπληθωρισμού», *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, 224, Αθήνα, 2-16. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021,

από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/10/IOYLIOS-AYGOUSTOS-2015.pdf>

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2014). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση 2014*. ΑΘΗΝΑ. Ανακτήθηκε 6 Ιουλίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2014-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi/>

Καλλινικάκη, Θ. (2010). «Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας στην ποιοτική έρευνα», στο Θ. Καλλινικάκη (επιμ.), *Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Καραλής, Δ. (2015). «Χαρτογραφώντας μια επικίνδυνη «μεταρρύθμιση»: οι αλλαγές στο ασφαλιστικό το 2015», *ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ*, 224, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Αθήνα, 17-25. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/10/IOYLIOS-AYGOUSTOS-2015_NEW1.pdf

Καραμεσίνη, Μ., Σκόμπα, Μ. και Χατζηβαρνάβα, Ε. (2019). «Μοντέλα κοινωνικού κράτους, μοντέλα οικογένειας και φροντίδας και πολιτική συμφιλίωσης: Η Ελλάδα σε διεθνή σύγκριση», στο Μ. Καραμεσίνη και Μ. Συμεωνάκη (επιμ.), *Συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας στην Ελλάδα. Γένεση, εξέλιξη και αποτίμηση μιας πολιτικής*. Β' Έκδοση. Αθήνα: νήσος – Εργαστήριο Σπουδών Φύλου – Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Καραμεσίνη, Μ. (2011). «Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Καραμπάση, Χ. (2016). «Η συμβολή των προγραμμάτων Voucher στην καταπολέμηση της νεανικής ανεργίας», στο Θ. Καλλινικάκη & Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Διαδρομές κοινωνικής έρευνας*. ΠΜΣ “Κοινωνική Πολιτική & Κοινωνική Εργασία” ΔΠΘ.

Κατρούγκαλος, Γ. (2009). *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Κατρούγκαλος, Γ. (2008). «Η γενεαλογία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο», στο Ν. Αλιπράντης (επιμ.), *Τα κοινωνικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο ανά τον κόσμο, προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Jgerenaia, E., Mourao, P. and Verulava, T. (2014). «Pension system in Southern European countries - Challenges and opportunities». *International Affairs and Global Strategy*, Vol. 25, iiste.org, p.p. 1-19. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από https://www.researchgate.net/publication/266731939_Pension_System_in_Southern_European_Countries_-_Challenges_and_Opportunities

Κοντιάδης, Ξ. (2014). «Αναπηρία και κοινωνικός αποκλεισμός: Η θεσμική διάσταση», στο Γ. Κατρούγκαλος (επιμ.), *Ανισότητες και δίκαιο*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Κοντιάδης, Ξ. (2008). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Διοίκηση και τους Θεσμούς Κοινωνικής Ασφάλειας*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Κουμαριανός, Β. (2020α). «Η ιστορική εξέλιξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Κουμαριανός, Β. (2020β). «Η θεσμική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Κουμαριανός, Β. (2020γ). «Η οργάνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Κουμαριανός, Β. (2020δ). «Η προστασία των κινδύνων γήρατος, αναπηρίας, επιζώντων», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Κουμαριανός, Β. (2017). «Ενοποίηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης: Ο ενιαίος φορέας κοινωνικής ασφάλισης ως οργανωτικό όχημα για την νέα αρχιτεκτονική των συντάξεων», *Κοινωνική Πολιτική*, 8: 50-73. Ανακτήθηκε 16 Απριλίου 2021, από [file:///C:/Users/User/Downloads/Enopieise_tou_Systematos_Koinonikes_Asphalises_O_E%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Enopieise_tou_Systematos_Koinonikes_Asphalises_O_E%20(1).pdf)

Kourachanis, N. (2021). «Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010-2020)», *Journal of Social Change*, Vol. 13, No 2, Walden University, p.p. 45-57. Ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2022, από <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1296&context=jsc>

Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. 15^η Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Levitas, R. (2004). «Τι είναι κοινωνικός αποκλεισμός;», στο Μ. Πετμεζίδου και Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ.

Λυδάκη, Α. (2012). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.

Λυμπεράκη, Α., Τήνιος, Π. και Φιλαλήθης, Τ. (2009). «Εισαγωγή των επιμελητών», στο Α. Λυμπεράκη, Π. Τήνιος και Τ. Φιλαλήθης (επιμ.), *Ζωή 50+, Υγεία, γήρανση και σύνταξη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

MacDonald, S. και Headlam, N. (2019). (επιμ. Π. Θεοφίλου). *Εγχειρίδιο μεθοδολογίας έρευνας. Εισαγωγικός οδηγός στις μεθόδους έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και επιστήμες υγείας*. Αθήνα: BHTA medical arts.

Marshall, T. H. και Bottomore T. (2001). *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*. Αθήνα: GUTENBERG.

Ματσαγγάνης, Μ. (2010). «Η μεταρρύθμιση των συντάξεων και το μέλλον του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 859-871.

Μητρόπουλος, Α. (2020). *Εργασιακές σχέσεις & κοινωνική ασφάλιση στη σύγχρονη Ελλάδα. Εργασιακή απορρύθμιση και το μέλλον των συντάξεων. Το νέο τοπίο του ασφαλιστικού*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ.

Μπιθυμήτης, Γ. (2012). «Προστασία από την επισφάλεια, ή επισφάλεια στην προστασία; Αποκέντρωση και εργασιακές σχέσεις στις κοινωνικές υπηρεσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εποχή της κρίσης», στο Β. Ιωακειμίδης (επιμ.), *Κοινωνική εργασία για την κοινωνική δικαιοσύνη. Ριζοσπαστική και κριτική θεωρία, πρακτική, παραδείγματα*. Αθήνα: ίων.

Μπουρίκος, Δ. (2013). «Κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης: Νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών ή εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη;», *Παρατηρητήριο για την κρίση - ΕΛΙΑΜΕΠ*, Ερευνητικό Κείμενο Νο 3, 4-31. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2022 από http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2013/04/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF_3_%CE%9

4.-

[%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82.pdf](#)

Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π. (2013). «Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας και οικονομική κρίση», *Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας*, 5 (4): 147-161. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://ktisis.cut.ac.cy/bitstream/10488/4494/2/Sarafis.pdf>

Νοικοκυράκης, Γ. και Σαράφης, Π. (2018). «Κοινωνική προστασία και προκλήσεις του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας». *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 35 (4): 464-471. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.mednet.gr/archives/2018-4/pdf/464.pdf>

Νόμος 3845/2010 - ΦΕΚ 65/A/6-5-2010. «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο». Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-3845-2010.html>

Νόμος 3847/2010 - ΦΕΚ 67/A/11-5-2010. «Επανακαθορισμός των επιδομάτων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος αδείας για τους συνταξιούχους και βοηθηματούχους του Δημοσίου». Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-3847-2010.html>

Παπαδάκης, Μ. και Τσίμπος, Κ. (2004). *Δημογραφική ανάλυση, αρχές-μέθοδοι-υποδείγματα*. Αθήνα: ΑΘ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ.

Παπαθεοδώρου, Χ. (2018). «Φτώχεια και λιτότητα στην Ελλάδα της κρίσης: Η ενδυνάμωση του νεοφιλελευθερισμού και η συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας», στο Κ. Δημουλάς και Γ. Κουζής (επιμ.), *Κρίση και κοινωνική πολιτική, αδιέξοδα και λύσεις*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Danchev, S. και Μαρσέλλου Α. (2008). *Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα. Συγκριτική ανάλυση και διαχρονικές τάσεις*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε 4 Οκτωβρίου 2021, από <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/report1.pdf>

Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Π. (2010). «Η διάκριση της βασικής από την ανταποδοτική σύνταξη. Παράδοξα της πρόσφατης μεταρρύθμισης του ελληνικού συνταξιοδοτικού συστήματος (Ν.3863/2010 και Ν.3865/2010)», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 896-907.

Πάσχος, Κ., Μαλλιαρού, Μ. και Μπαμίδης, Π. (2016). «Η αμφισβήτηση του κράτους πρόνοιας και η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στο επίπεδο υγείας των πληθυσμών». *Επιστημονικά Χρονικά* 21 (1): 50-65. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από http://www.tzaneio.gr/wp-content/uploads/epistimonika_xronika/p16-1-5.pdf

Payne, M. (2021) (επιμ. Δ.-Δ. Τελώνη). *Κοινωνική εργασία, από τη θεωρία στην πράξη, ένας απαραίτητος οδηγός*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Petmesidou, M. and Guillen, A. M. (2014). «Can the welfare state as we know it survive? A view from the crisis-ridden South European periphery». *South European Society and Politics*, 19:3, Routledge Taylor & Francis Group, p.p. 295-307. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13608746.2014.950369?needAccess=true>

Πέτρουλας, Π., Ρομπόλης, Σ., Ξυδέας, Ε. και Χλέτσος, Μ. (1993). *Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα. Η περίπτωση του ΙΚΑ*. Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.

Πολυζωίδης, Π. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική ασφάλεια*. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.

Πουλόπουλος, Χ. (2014). *Κρίση, φόβος και διάρρηξη της κοινωνικής συνοχής*. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.

Ρομπόλης, Σ. και Μπέτσης, Β. (2019). *Η οδύσσεια της ελληνικής οικονομίας*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ.

Ρομπόλης, Σ. και Μπέτσης, Β. (2016). *Η οδύσσεια του ασφαλιστικού. Αποδιάρθρωση, σύγκρουση των γενεών και μία λύση*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ.

Ρομπόλης, Σ., Ρωμανιάς, Γ., Μαργιός, Β. και Χατζηβασίλογλου, Ι. (2007). *Αναλογιστική μελέτη ΙΚΑ-ΕΤΑΜ*. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

Ρωμανιάς, Γ. (2010). «Θέσεις και παρατηρήσεις στο ασφαλιστικό νομοσχέδιο», στο ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, 173, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2010, 2-4. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου 2021, από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/ESOTERIKO_173.pdf

Ρωμανιάς, Γ. (2008). *Ελληνικοί & ευρωπαϊκοί μύθοι για το ασφαλιστικό*. Γ΄ Έκδοση. Αθήνα: Αδελφοί Βλάσση.

Ρωσσίδης, Ι. και Πετροπουλάκος, Σ. (2017). *Το ασφαλιστικό σύστημα σε κρίση*. Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2021 από, https://www.researchgate.net/publication/319623074_To_asphalistiko_systema_se_krise

Σακελλαρόπουλος, Θ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Σίμιτσεκ, Π. (1997). *Τι είναι ασφάλιση*. Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ.

Singh, Y. K., (2006). *Fundamental of research methodology and statistics*. New Age International Publishers.

Σκαμνάκης, Χ. (2006). *Ο ρόλος των φορέων της Αυτοδιοίκησης στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Η περίπτωση των φορέων της Αχαΐας*. Αθήνα: GUTENBERG.

Spicker, P. (2004). *Το Κράτος Πρόνοιας, μια γενική θεωρία*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Σταθόπουλος, Π. (2012). *Οργάνωση και διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Στασινοπούλου, Ο. (2006). *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: GUTENBERG.

Στεργίου, Α. (2020). «Πρόλογος», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Στεργίου, Α. (2015). *Κρίση δημόσιου χρέους και κοινωνική ασφάλιση*. Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2021, από https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/04/Stergiou_Krisi-hreouskoinoniki-asfalisi.pdf

Στεργίου, Α. (2010). «Ο νέος ασφαλιστικός νόμος. Ένα ελεύθερο σχέδιο», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 881- 895.

Stiglitz, J. (1992) (επιμ. Θ. Μίνογλου). *Οικονομική του δημόσιου τομέα*. Αθήνα: Κριτική, Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Stylianidis, S. and Souliotis, K. (2019). «The impact of the long-lasting socioeconomic crisis in Greece», *Bjpsych International*, Vol.16, No 1, p.p 16-18. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από file:///C:/Users/User/Downloads/The_impact_of_the_long-lasting_socioeconomic_crisi.pdf

Συμεωνίδης, Γ. (2020). «Τα οικονομικά της κοινωνικής ασφάλισης», στο Β. Κουμαριανός, Γ. Συμεωνίδης και Μ. Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική ασφάλιση. Μια εισαγωγή στο θεσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ.

Taber, K. (2016). «The Use of Cronbach's Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education», p.p. 48:1273–1296.

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11165-016-9602-2.pdf>

Τήνιος, Π. (2017). *Συντάξεις*. Αθήνα: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

Τήνιος, Π. και Πουπάκης, Σ. (2013). «Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση και η ιδιωτική ασφάλιση στις απόψεις της κοινής γνώμης: πολυμεταβλητή ανάλυση», *Κοινωνική Πολιτική*, 1: 1-24. Ανακτήθηκε 6 Ιουλίου 2021, από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeep/article/view/10545>

Τήνιος, Π. (2010). «Οι γρίφοι του ασφαλιστικού μετά το μνημόνιο», *Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, ΝΒ' 10, Μηνιαία Νομική Επιθεώρησης, 872-880.

Tinios, P. (2016). «Towards a new social contract: Greek pensions halfway through adjustment», *Hellenic Observatory, European Institute: The London School of Economics and Political Science*, p.p. 1-80. Ανακτήθηκε 13 Ιουλίου 2021, από <https://www.lse.ac.uk/Hellenic-Observatory/Assets/Documents/Publications/Books/2015-17/Greek-Pension-Publication-by-Platon-Tinios.pdf>

Townsend, P. (2004). «Για μια αναθεώρηση της διεθνούς κοινωνικής πολιτικής ενάντια στη φτώχεια», στο Μ. Πετμεζίδου και Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ.

Τριανταφυλλίδου, Ε. (2016). «Η μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία», στο Θ. Καλλινικάκη και Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Διαδρομές κοινωνικής έρευνας*. ΠΜΣ “Κοινωνική Πολιτική & Κοινωνική Εργασία” ΔΠΘ.

Χαλκιά, Β. και Βαρακλιώτη, Α. (2015). «Δαπάνες υγείας και κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα στην ΕΕ-15», *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 32 (5): 546-555. Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.mednet.gr/archives/2015-5/pdf/546.pdf>

Χρυσανθάκης, Χ., Γαλάνη, Ε. και Πανταζόπουλος, Π. (2007). *Εισηγήσεις συνταγματικού δικαίου*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Χρυσόγονος, Κ. (2013). *Η καταστρατήγηση του συντάγματος στην εποχή των μνημονίων*. Αθήνα: Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ.

Χρυσόγονος, Κ. (2006). *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Wood, A. (2010). «Crisis country case study: Greece», *International Social Security Association*, Geneva, p.p. 1-7. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2022, από https://ww1.issa.int/sites/default/files/documents/publications/2Greece_en-29611.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ερωτηματολόγιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΜΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ

Το παρόν ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας της Πασχαλίδου Χριστίνας, του μεταπτυχιακού προγράμματος «Δημόσια Διοίκηση-Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Η μελέτη αφορά τις θεσμικές αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα από το 1990 και έπειτα. Στόχος της είναι η ανάδειξη των στάσεων και απόψεων των επαγγελματιών αναφορικά με τις αλλαγές αυτές. Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε επαγγελματίες, είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις θα αξιοποιηθούν μόνον για το σκοπό της έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων.

Πασχαλίδου Χριστίνα

E-mail: christinapaschalidou@yahoo.gr

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

2. Ηλικία

- 22-31
- 32-41
- 42-51
- 52-61
- 62+

3. Περιφερειακή Ενότητα στην οποία εργάζεστε

- Περιφέρεια Αττικής
- Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας
- Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας
- Περιφέρεια Πελοποννήσου
- Περιφέρεια Ηπείρου
- Περιφέρεια Θεσσαλίας
- Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων
- Περιφέρεια Κρήτης

4. Θέση

- Διευθυντής/-ντρια
- Προϊστάμενος/-η
- Μόνιμος Υπάλληλος
- Υπάλληλος Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου
- Υπάλληλος Ιδιωτικού Δικαίου Ορισμένου Χρόνου

5. Έτη προϋπηρεσίας

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21+

6. Εκπαίδευση

- Απόφοιτος ΑΕΙ
- Απόφοιτος ΤΕΙ
- Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας/Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού Διπλώματος

B. Ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις των ερωτώμενων γύρω από το θέμα

7. Η επιβολή των μνημονίων, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, επέβαλε περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και τις συνολικές καταβληθείσες εισφορές. Πόσο δίκαιη κρίνετε τη συγκεκριμένη ρύθμιση;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

8. Θεωρείτε ότι οι περικοπές αυτές συνέβαλαν θετικά, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να είναι οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του έναντι των πολιτών;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

9. Πόσο επηρέασαν τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

10. Με τη σύσταση του ΕΦΚΑ όλοι οι εργαζόμενοι ανεξαρτήτου ιδιότητας θα καταβάλλουν ίδιο ποσοστό εισφορών. Παράλληλα, το ηλικιακό όριο για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, ανάλογα με τα χρόνια ασφάλισης, θα είναι ενιαίο για όλους. Θεωρείτε αυτές τις ρυθμίσεις δίκαιες για όλες τις κατηγορίες επαγγελματιών;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

11. Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

12. Θεωρείτε ότι αν η σύσταση του ΕΦΚΑ είχε γίνει πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, η κυβέρνηση δεν θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

13. Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

14. Θεωρείτε ότι η μείωση της ανεργίας και η αύξηση των μισθών (ώστε την καταβολή υψηλότερων εισφορών) θα επιφέρουν περισσότερα έσοδα στο ασφαλιστικό σύστημα, προκειμένου το τελευταίο να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να προσφέρει υψηλότερες παροχές;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ.), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Αύξηση της εθνικής σύνταξης					
Αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνο την εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν					
Αύξηση των καταβαλλόμενων εισφορών					
Παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας					
Παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης					
Συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου τη μείωση της εισφοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας					
Διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών					
Η καταβαλλόμενη σύνταξη να υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα)					
Το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων εισφορών – κεφαλαιοποιητικό σύστημα)					
Μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού					

συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού					
---	--	--	--	--	--

16. Θεωρείτε επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων για τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

17. Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

18. Παρακολουθήσατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική σας πρωτοβουλία;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

19. Είναι επαρκώς στελεχωμένα τα υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ, προκειμένου την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

20. Θεωρείτε ότι οι πολίτες είναι σωστά ενημερωμένοι για το νέο σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του (νοείται ο ΕΦΚΑ);

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

21. Με την τελευταία μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα, ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε e-ΕΦΚΑ και οι λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης ψηφιοποιήθηκαν. Θεωρείτε ότι όλες οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

22. Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου της εργασίας σας μέχρι σήμερα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

23. Θεωρείτε ότι θα συμβάλλει με πιο αποτελεσματικό τρόπο στη μείωση του όγκου της εργασίας σας σε μελλοντικό χρόνο;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Βεβαίωση Απογραφής/ Βεβαίωση Προϋπηρεσίας/ Ατομικός Λογαριασμός Ασφάλισης					
Αιτήσεις για επιδόματα ασθένειας					
Ρυθμίσεις οφειλών					
Αποδεικτικό Ασφαλιστικής Ενημερότητας/ Βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση					
Αιτήσεις παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ Αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας					
Καταβολή εισφορών					
Υποβολή αιτήσεων συνταξιοδότησης					
Υποβολή αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.					
Παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης					
Ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας					

25. Θεωρείτε ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ

26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτή της καθυστέρησης;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Έλλειψη προσωπικού					
Περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης					
Η ένταξη όλων των φορέων κύριας ασφάλισης στον ΕΦΚΑ					
Ψηφιοποίηση διαδικασιών, παράλληλα με έλλειψη σύγχρονου υλικοτεχνικού εξοπλισμού					
Χαμηλή εκπαίδευση των υπαλλήλων γύρω από τη χρήση του μηχανογραφικού συστήματος					
Συνεχείς νομοθετικές αλλαγές					

27. Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);

- Καθόλου
 Λίγο
 Αρκετά
 Πολύ
 Πάρα πολύ

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συνεργασία και το χρόνο σας.

Με εκτίμηση,

Πασχαλίδου Χριστίνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Πίνακας Αποτελέσματα SPSS Test Kolmogorov – Smirnov (έλεγχος κατανομής κανονικότητας)

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		7.Η επιβολή των μνημονίων, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, επέβαλε περικοπές όλων των συντάξεων ανεξάρτητα από το χρόνο ασφάλισης και τις συνολικές καταβληθείσες εισφορές. Πόσο δίκαιη κρίνετε τη συγκεκριμένη ρύθμιση;	8.Θεωρείτε ότι οι περικοπές αυτές συνέβαλαν θετικά, ώστε το ασφαλιστικό σύστημα να είναι οικονομικά βιώσιμο και ικανό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του έναντι των πολιτών;	9.Πόσο επηρέασαν τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης;	10.Με τη σύσταση του ΕΦΚΑ όλοι οι εργαζόμενοι ανεξαρτήτου ιδιότητας θα καταβάλλουν ίδιο ποσοστό εισφορών. Παράλληλα, το ηλικιακό όριο για θεμελίωση συνταξιοδοτικού ή δικαιώματος, ανάλογα με τα χρόνια ασφάλισης, θα είναι ενιαίο για όλους. Θεωρείτε αυτές τις ρυθμίσεις δίκαιες για όλες τις κατηγορίες επαγγελματιών ;	11.Πιστεύετε ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, πριν τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, ευνοούσε τις ανισότητες και τις αδικίες ως προς τις παροχές και τα όρια συνταξιοδότησης;	12.Θεωρείτε ότι αν η σύσταση του ΕΦΚΑ είχε γίνει πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, η κυβέρνηση δεν θα είχε αναγκαστεί να προβεί σε τόσες περικοπές;
N		130	130	130	130	130	130
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	1.58	1.81	3.93	2.29	3.59	2.48
	Std. Deviation	.852	.836	1.080	1.117	1.166	1.221
Most Extreme Differences	Absolute	.346	.241	.216	.184	.191	.179
	Positive	.346	.241	.161	.184	.140	.179
	Negative	-.246	-.183	-.216	-.168	-.191	-.173
Test Statistic		.346	.241	.216	.184	.191	.179
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		13.Θεωρείτε επαρκείς τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας;	14.Θεωρείτε ότι η μείωση της ανεργίας και η αύξηση των μισθών (ώστε την καταβολή υψηλότερων εισφορών) θα επιφέρουν περισσότερα έσοδα στο ασφαλιστικό σύστημα, προκειμένου το τελευταίο να καταστεί οικονομικά βιώσιμο και ικανό να προσφέρει υψηλότερες παροχές;	15.Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Αύξηση της σύνταξης]	15.Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Αύξηση των μισθών, ώστε οι χαμηλόμισθοι ασφαλισμένοι να μην προσδοκούν μόνο τη εθνική σύνταξη και να μην εισφοροδιαφεύγουν]	15.Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας]	
N		130	130	130	130	130	
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	1.81	3.37	3.41	3.66	2.48	4.26
	Std. Deviation	.827	1.108	1.132	1.061	1.043	.977
Most Extreme Differences	Absolute	.262	.184	.179	.210	.238	.291
	Positive	.262	.184	.179	.149	.238	.225
	Negative	-.200	-.162	-.161	-.210	-.162	-.291
Test Statistic		.262	.184	.179	.210	.238	.291
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Παροχή κινήτρων για περαιτέρω εργασία και αποφυγή της πρόωρης συνταξιοδότησης]	15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Συχνότεροι έλεγχοι, προκειμένου τη μείωση της εισφοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας]	15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Διευκόλυνση πληρωμής των οφειλόμενων εισφορών]	15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Η καταβαλλόμενη σύνταξη υπολογίζεται ως ποσοστό αναπλήρωσης του τελευταίου μισθού (σύστημα προκαθορισμένων παροχών - διανεμητικό σύστημα)]	15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Το ποσό της καταβαλλόμενης σύνταξης να είναι το σύνολο των εισφορών και των αποδόσεων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου του ασφαλισμένου (σύστημα προκαθορισμένων εισφορών - κεφαλαιοποιητικό σύστημα)]	15. Από την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι θα συμβάλλουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, ώστε το κράτος να παρέχει υψηλότερες παροχές (συντάξεις γήρατος, αναπηρίας, επιδόματα κλπ), με σκοπό να αποφευχθεί ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των πολιτών; [Μεγαλύτερη συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και κάλυψη των ελλειμμάτων αυτού]
N		130	130	130	130	130	130
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	3.68	4.16	3.67	2.93	3.58	3.57
	Std. Deviation	1.221	1.025	1.067	1.080	1.106	1.120
Most Extreme Differences	Absolute	.199	.316	.214	.228	.195	.180
	Positive	.139	.207	.142	.228	.153	.164
	Negative	-.199	-.316	-.214	-.187	-.195	-.180
Test Statistic		.199	.316	.214	.228	.195	.180
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		16.Θεωρείτε επαρκή την ενημέρωση και εκπαίδευση των υπαλλήλων για τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα;	17. Συμμετείχατε σε επιμορφωτικά σεμινάρια/ημερίδες/προγράμματα, τα οποία διοργανώθηκαν από το φορέα στον οποίο εργάζεστε ή/και το αρμόδιο υπουργείο, με σκοπό την ενημέρωση και εκπαίδευση στο νέο ασφαλιστικό σύστημα (ΕΦΚΑ);	18. Παρακολουθήσατε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικό με τις αλλαγές που επήλθαν στο ασφαλιστικό σύστημα με τη σύσταση του ΕΦΚΑ με δική σας πρωτοβουλία;	19. Είναι επαρκώς στελεχωμένα τα υποκαταστήματα του ΕΦΚΑ, προκειμένου την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών;	20. Θεωρείτε ότι οι πολίτες είναι σωστά ενημερωμένοι για το νέο σύστημα ασφάλισης και τον τρόπο λειτουργίας του (νοείται ο ΕΦΚΑ);	21. Με την τελευταία μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα, ο ΕΦΚΑ μετονομάστηκε σε e-ΕΦΚΑ και οι λειτουργίες της κοινωνικής ασφάλισης ψηφιοποιήθηκαν. Θεωρείτε ότι όλες οι διαδικασίες δύνανται να διεκπεραιώνονται μέσω του διαδικτύου και να εξυπηρετούνται όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα οι πολίτες;
N		130	130	130	130	130	130
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	1.68	1.50	1.71	1.47	1.57	2.65
	Std. Deviation	1.004	.502	.457	.749	.542	.914
Most Extreme Differences	Absolute	.314	.340	.447	.388	.333	.228
	Positive	.314	.340	.261	.388	.307	.188
	Negative	-.248	-.340	-.447	-.266	-.333	-.228
Test Statistic		.314	.340	.447	.388	.333	.228
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		22. Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επέφερε μείωση του όγκου της εργασίας σας μέχρι σήμερα;	23. Θεωρείτε ότι θα συμβάλει με πιο αποτελεσματικό τρόπο στη μείωση του όγκου της εργασίας σας σε μελλοντικό χρόνο;	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Βεβαίωση Απογραφής/ Βεβαίωση Προϋπηρεσίας / Ατομικός Λογαριασμός Ασφάλισης]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Αιτήσεις για επιδόματα ασθενείας]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Ρυθμίσεις οφειλών]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Αποδεικτικό Ασφαλιστικής Ενημερότητας/ Βεβαίωση εισφορών για φορολογική χρήση]
N		130	130	130	130	130	130
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	1.78	2.83	4.36	4.05	3.95	4.10
	Std. Deviation	.790	.941	.898	1.133	1.143	1.106
Most Extreme Differences	Absolute	.276	.225	.346	.277	.260	.300
	Positive	.276	.213	.239	.200	.178	.208
	Negative	-.173	-.225	-.346	-.277	-.260	-.300
Test Statistic		.276	.225	.346	.277	.260	.300

Asymp. Sig. (2-tailed)	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c
------------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Αιτήσεις παράλληλης μισθωτής απασχόλησης/ Αιτήσεις επιλογής ασφαλιστικής κατηγορίας]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Καταβολή εισφορών]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Υποβολή αιτήσεων συνταξιοδότησης]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Υποβολή αιτημάτων σχετικών με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες ΚΕ.Π.Α.]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Παρακολούθηση αιτήματος συνταξιοδότησης]	24. Ποιες από τις παρακάτω διαδικασίες είναι, κατά τη γνώμη σας, εύκολο να διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά; [Ηλεκτρονική υπηρεσία πληρωμής εξόδων κηδείας]	
N	130	130	130	130	130	130	
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	3.77	4.25	4.05	3.91	4.15	4.34
	Std. Deviation	1.158	.951	1.059	1.151	1.082	.945
Most Extreme Differences	Absolute	.202	.314	.245	.244	.306	.343
	Positive	.144	.216	.186	.171	.217	.242
	Negative	-.202	-.314	-.245	-.244	-.306	-.343
Test Statistic	.202	.314	.245	.244	.306	.343	
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	25. Θεωρείτε ότι η ιστοσελίδα του e-ΕΦΚΑ είναι φιλική προς τους χρήστες;	26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Έλλειψη προσωπικού]	26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης]	26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Η ένταξη όλων των φορέων κύριας ασφάλισης στον ΕΦΚΑ]	26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Ψηφιοποίηση διαδικασιών, παράλληλα με έλλειψη σύγχρονου υλικοτεχνικού εξοπλισμού]	26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό αιτήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Χαμηλή εκπαίδευση των υπαλλήλων γύρω από τη χρήση του μηχανογραφικού συστήματος]
N	130	130	130	130	130	130

Normal Parameters ^{a,b}	Mean	2.81	4.38	4.21	4.09	4.31	3.37
	Std. Deviation	.758	.874	.946	1.089	.979	1.313
Most Extreme Differences	Absolute	.277	.362	.284	.298	.345	.162
	Positive	.254	.238	.201	.202	.240	.136
	Negative	-.277	-.362	-.284	-.298	-.345	-.162
Test Statistic		.277	.362	.284	.298	.345	.162
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c	.000 ^c

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

26. Το τελευταίο διάστημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται λόγος για μεγάλο αριθμό απήσεων συνταξιοδότησης που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ποιες από τις παρακάτω αιτίες αποτελούν, κατά τη γνώμη σας, λόγους αυτής της καθυστέρησης; [Συνεχείς νομοθετικές αλλαγές]

27. Πόσο καταβεβλημένος-η αισθάνεστε από την εργασία που καταβάλλετε καθημερινά (στο υποκατάστημα που εργάζεστε);

N		130	130
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	4.48	4.08
	Std. Deviation	.856	1.004
Most Extreme Differences	Absolute	.396	.273
	Positive	.274	.181
	Negative	-.396	-.273
Test Statistic		.396	.273
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c	.000 ^c

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

c. Lilliefors Significance Correction.